Filatelistengroep

Het Baltische Gebied

Opgericht 9 oktober 1982

jubileumnummer

21

FILATELISTENGROEP "HET BALTISCHE GEBIED"

Adressen en andere gegevens:

Voorzitter:
R.W. van Wijnen,
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. 085 - 513484

Vice-voorzitter, tevens eindredacteur:
S. Reurich,
Bremstraat 80,
6813 EN Arnhem,
tel. 085 - 512498

Secretaris, tevens penningmeester:
A.C. de Bruin,
Ten Passeweg 10A,
8084 AN 't Harde,
tel. 05255 - 3124

Lidmaatschap:
f 20,– per jaar.

Als bijdrage voor de te maken kosten wordt van ieder lid bij toetreding *f* 10,– gevraagd naast het lidmaatschapsgeld. Voor leden buiten de Benelux bedraagt het lidmaatschap *f* 30,– per jaar. Dit in verband met de hoge portokosten.

Losse nummers: Losse nummers van het blad (voorzover nog voorradig) zijn bij het secretariaat verkrijgbaar voor *f* 7,50 per stuk, verhoogd met de portokosten. Kopieën van oudere exemplaren, voorzover voorradig, zijn verkrijgbaar à *f* 5,– per stuk, eveneens verhoogd met de portokosten.

Betalingen op: Postgiro 324 32 51 t.n.v. Filatelistengroep 'Het Baltische gebied' te 't Harde.

Volgende bijeenkomst: zaterdag **24 april** 1993 in De Gentel, Genteldijk 34 te Geldermalsen. Aanvang: half elf 's ochtends.

Is uw adressering correct?
Zo nee, meld dit dan aan het secretariaat.
Wij willen graag voor een correcte verzending zorgdragen!

De penningmeester zegt:
Het is de hoogste tijd Uw contributie voor 1993 te betalen!

Het Baltische Gebied,
Nr. 21, december 1992

In dit blad zijn de volgende artikelen opgenomen:

onderwerp:	*auteur/bron:*
Ledennieuws	3
Advertenties en overige mededelingen	4
Beste mensen	S. Reurich / 7
Kort verslag van de bijeenkomst van 17 oktober jl.	O. Petri / 8
Het Baltisch Gebied en de pers	9
De postzegels van Letland, II	J. Poulie / 11
De posttarieven van Litouwen	A. de Bruin / 19
Een tweetal varianten	H.F.J. Thissen / 41
De tweede Sovjetrepubliek Letland, 1940-1941	R. van Wijnen/I. Steyn / 42
Stempels van de Sovjetrepubliek Letland, 1940-1941, 1944-1991	A. Birznieks / 46
Een stukje Nederlandse maritieme geschiedenis in relatie tot de Baltische staten	A. de Bruin/ A.A. van der Houwen / 69
Letland: nieuwe ontwikkelingen II	R. van Wijnen/N. Jakimovs / 91
De 1 rublis van de 'Bevrijding van Koerland'-uitgave	100
Een mooie .... Door een oplettende en een nòg oplettender postbeambte	R. van Wijnen / 112
Ontvangen, gelezen en te lezen	113

Ledennieuws

Contributie 1992 Alhoewel veruit het grootste deel van de leden zijn contributie over het jaar 1992 heeft betaald, moet de penningmeester constateren dat in een beperkt aantal gevallen dit niet het geval is. Hij wijst er nogmaals op dat wij een non-profit doelstelling hebben en derhalve slechts kostendekkend calculeren. Degene die zijn contributie nog niet heeft betaald, vindt bijgesloten een op naam gestelde uitnodiging alsnog te betalen. Indien dat niet binnen de aangegeven termijn gebeurt, is het bestuur (hoe spijtig ook) genoodzaakt tot uitsluiting over te gaan.

Nieuwe leden:

- per 20 augustus 1992
  de heer T.G. van Mourik
  te Almere
- per 21 augustus 1992
  de heer M.W.J, Pellenaars
  te Breda
- per 22 oktober 1992
  de heer F. Gerdessen
  te Gorinchem
- per 29 oktober 1992
  de heer K.A. Leenstra
  te Sneek
- per 27 oktober 1992
  de heer H.F.J. Thissen
  te Nieuw-Bergen

Leden die hun lidmaatschap hebben opgezegd:

- per 1 januari 1993: de heer Wijnkamp (om gezondheidsredenen)
- per 1 januari 1993: de heer Bachman
- per 1 januari 1993: de heer Koblens

Het is altijd spijtig als leden, om wat voor reden dan ook, hun lidmaatschap (moeten) opzeggen.

Kascontrole Inmiddels is door een kascommissie, bestaande uit de heren Dekkers en Vogel, op 30 juli jl. een kascontrole gehouden. Citaat van hun bevindingen: 'Na lang zoeken door Cor (Dekkers) en mij (Gerrit Vogel) konden we maar één ding vinden, namelijk dat het weer (door onze ogen gezien) fantastisch in orde was!'

Adreswijziging Wij maken u erop attent dat onze voorzitter (wederom) is verhuisd. U kunt zijn nieuwe adres vinden op eerste pagina. Teneinde mogelijke misverstanden te voorkomen is een aantal vorige advertenties, waarin zijn adres of telefoonnummer voorkwam, opnieuw, maar nu met de gewijzigde gegevens, afgedrukt.

1993 Het bestuur van de filatelistengroep **Het Baltische Gebied** wenst al haar leden en (mogelijke) begunstigers een voorspoedig (niet alleen in filatelistische zin) 1993. Wij wensen dat het u goed moge gaan en met name een goede gezondheid voor u en de uwen.

Advertenties en overige mededelingen

Dit is een herhalingsmededeling:

In Letland is opgericht de 'Kauguru Philatelic Exchange Club'. De club stelt zich ten doel verzamelaars van postfris en gestempeld materiaal met elkaar in contact te brengen. Het adres is: Kauguru Philatelic Exchange Club, p/a Artur Antoniškis, Skolas 55-15, Jūrmala 16, LV 2016 Letland.

Stan Gonska, P.O. Box 2619, LT-2015 Vilnius 15, Litouwen, vraagt Nederland postfris en biedt aan Rusland en de nieuwe republieken. Correspondentie in het Engels.

Audrius Dosinas, P.O. Box 1150, LT-3000 Kaunas-C, Litouwen, heeft nieuwe uitgaven van Litouwen beschikbaar. Ook informatie daarover. Eveneens andere Baltische staten beschikbaar.

Ruilpartner gezocht voor: Hubert Anderson, Kr. Barona 31^{A}-7, LV 1011 Rîga, Letland. Zoekt motiefzegels (fauna, transport en Olympische Spelen). Kan leveren: postzegels en postwaardestukken van Estland, Letland en Litouwen, klassiek en modern.

Aangeboden:

Het boek *Die Postämter und Poststempel von Lettland, 1918 bis 1945*, geschreven door N. Jakimovs.
Prijs: *f* 55,–. Bestellingen via Ruud van Wijnen, tel.: 085-513484.

Herhalingsadvertentie:

Enige tijd geleden verschenen: *Postal and monetary history of Latvia* van de hand van N. Jakimovs en V. Marcilger.
Geschreven in het Engels en voorzien van vele illustraties. Aan de orde komen o.a.: post- en fiscale zegels, posttarieven, firmaperforaties, luchtpost, briefkaarten, portvrije post, censuur, postale stempels... Inmiddels ruim 60 boeken verkocht; er zijn nog enkele exemplaren beschikbaar. Het boek, op A4-formaat met ca. 400 pagina's, wordt in Rotterdam vervaardigd en door Ruud van Wijnen gedistribueerd.
De prijs bedraagt DM 60,– of *f* 70,– (inclusief verzending). Afgehaald in Arnhem of Geldermalsen: *f* 60,–. Te leveren in twee uitvoeringen: gelijmd in linnen band of los met 23-gaats perforatie.
Bestellingen bij Ruud van Wijnen, Karthuizerstraat 31, 6224 KA Arnhem, tel. 085-513494. Betalingen vooraf (*f* 70,–) op postgiro 2052090, t.n.v. R.W. van Wijnen te Arnhem, o.v.v. 'Latvia 1918-1945' en 'gelijmd' of 'ringband'.

Op het spoor van Oost-Europa

De Vereniging 'Filatelistische Contactgroep Oost Europa' bestaat tien jaar. Ze viert dat met de uitgave van een jubileumboek, getiteld *Op het spoor van Oost-Europa*. Zoals de titel al aangeeft, staat daarin het vervoer van post per trein in de diverse Oosteuropese landen centraal.
De inhoud van dit 208 pagina's tellende boek spreekt voor zichzelf:

- A. Welvaart, 'Perronpost in Polen';
- H. Vogels, 'Polski Urząd Pocztowy Gdańsk No. 2: Het Poolse stationspostkantoor in de Freie Stadt Danzig 1923-1939';
- P. Miesyerus, 'Spoorwegen en spoorwegpost in Tsjecho-Slowakije';
- S. Reurich, 'De eerste spoorwegpost in het Baltisch gebied';
- I.J. Steyn, 'Spoorwegen in Rusland en de USSR';
- P. de Leeuw van Weenen, 'Post per spoor in Hongarije: De geschiedenis van het vervoer van de post en de verschillende stempels';
- T.H.A. Bijmolt, 'Geschiedenis van de spoorwegen in Roemenië: Een filatelistisch perspectief';
- F.P.C. Kool, 'Het begin van de spoorwegpost in Bulgarije en Oost-Roemelië';
- G. Matthijssen, 'Treinpost in Bosnië-Herzegowina: Penontwaardingen als voorlopers van de treinstempels';
- H.P. Soetens, 'Postvervoer in de Ottomaanse Balkan';
- G. Matthijssen, 'Het spoor en het einde van de Habsburgse Dubbelmonarchie'.

De verkoopprijs bedraagt *f* 22,50. Het boek is te bestellen door overmaking van dit bedrag plus *f* 5,– verzendkosten op giro 25 33 061 t.n.v. 'penningmeester Filatelistische Contactgroep Oost Europa' te Paterswolde (of eventueel in de boekhandel).
Voor wie meteen lid wordt, geldt een speciale regeling (voor meer informatie tel. 05907-94109).

Op het spoor van Oost-Europa, uitgave van de Vereniging 'Filatelistische Contactgroep Oost Europa', ISBN 90 72542 02 9.

S. Reurich

Beste mensen, ...

In de voetregel van dit nummer staat 'December 1992'. Helaas ontvangt u dit blad iets later: in januari 1993. Onze excuses hiervoor. 'December '92' was echt de bedoeling, maar drukke werkzaamheden ook aan andere zaken, en bovendien ischias-verschijnselen bij ondergetekende, hebben wat vertraging veroorzaakt.
Verder is er weinig reden om ontevreden te zijn over het nummer dat thans voor u ligt. Het is dikker dan ooit tevoren. U kunt die extra pagina's zien als een soort bonus, een extraatje omdat onze vereniging in 1992 tien jaar bestond. Wist u dat trouwens? Zelf heb ik er nauwelijks bij stilgestaan. Misschien is het bestaan van een gespecialiseerde vereniging voor het Baltische gebied wel zo vanzelfsprekend geworden dat men zich niet meer kan voorstellen dat er ooit géén Baltische vereniging heeft bestaan. Toch waren Estland, Letland en Litouwen tien, twintig jaar geleden bijzonder exotische landen om te verzamelen. Op het eind van de jaren zestig organiseerde de Postzegelvereniging Monster, waarvan mijn vader toen lid was, een tentoonstelling. Omdat men eens wat anders wilde brengen, maakte men lootjes met daarop de naam van één van de 'apelanden': landen die niemand wilde verzamelen, zoals Venezuela, Argentinië, Tsjechoslowakije, Bosnië-Herzegowina, ... De leden die iets voor de tentoonstelling wilden inzenden, moesten een lootje trekken, en dan maar iets zien te maken van het verzamelgebied dat ze zo cadeau kregen. Mijn vader trok 'Estland, Letland en Litouwen'. Drie apelanden tegelijk dus, omdat er aan één van die landen afzonderlijk weinig eer te behalen viel. Omdat hij weinig tijd had, heeft hij toen een voordrukalbum gekocht (dat was er dus wel!), en een paar veilingkavels Baltische staten (er was dus ook een markt!), en het inplakken van de zegels aan mij overgelaten. Voor zijn inzending kreeg hij natuurlijk niet meer dan een diploma, en het album heeft hij na de tentoonstelling verkocht, maar misschien heeft die tentoonstelling wel een rol gespeeld bij mijn beslissing de Baltische staten te gaan verzamelen, toen ik halverwege de jaren zeventig uitgekeken was op Nederland. Per slot van rekening kende ik die zegels.

Dit nummer biedt u meer dan honderd pagina's over drie 'apelanden' aan de rand van Europa. Allereerst de beloofde tweede aflevering van de klassieke artikelenreeks van Jan Poulie over Letland. Verder een stukje pioniersarbeid: de eerste serieuze studie naar de posttarieven van Litouwen. Pionierswerk is ook de studie over de stempels van de Sovjetrepubliek Letland. En ook het artikel over de plaatfouten in de 1 rublis van de 'Bevrijding van Koerland'-uitgave is iets nieuws. Ruud van Wijnen en Nikolajs Jakimovs inventariseren de recente ontwikkelingen in Letland. Als filatelisten kunnen we niet met alles wat daar gebeurt even gelukkig zijn, maar toch blijkt ook het moderne Letland verzamelwaardig.
Tenslotte uw speciale aandacht voor het artikel 'Een stukje maritieme geschiedenis in relatie tot de Baltische staten'. Nederland blijkt, historisch gezien, toch wel relaties met het Baltische gebied te hebben gehad, ook na de tijd van het Hanzeverbond.
Het bestuur wenst u veel leesplezier met dit nummer – en niet te vergeten nog een voorspoedig 1993, zowel filatelistisch als persoonlijk.

Sijtze Reurich

Kort verslag van de op 17 oktober jl. gehouden bijeenkomst te Geldermalsen

1. De voorzitter heet twee nieuwe leden welkom, de heren Pellenaars en Van Mourik, alsmede als gast de heer Gerdessen, die in luchtvaart gespecialiseerd is. Wegens herfstvakantie zijn er enige afzeggingen. De heren Bachman en Wijnkamp hebben opgezegd, de laatste om gezondheidsredenen.

2. Veel praktisch nieuws over Letland: alleen op het hoofdpostkantoor in Riga zijn af en toe voor zeer korte tijd nieuwtjes te koop, die dan nog veelal bij speculanten terecht komen. Er staan dan lange rijen. Veel maculatuur en plaatfouten e.d. gaan via een soort mafia naar het westen. Voor dollars koop je alles. Oud materiaal is echter van erbarmelijke kwaliteit. Soms is op rommelmarkten een vondst mogelijk.
De sfeer is gespannen, zowel tussen Letten en Russen, als onderling. Door de bewogen geschiedenis van de laatste 50 jaar is iedereen ooit wel in enig opzicht 'fout' geweest. De reis per SAS naar de drie hoofdsteden kost 900 gulden, via Kopenhagen. Het is haast gênant te zien wat men in Letland met een dollar kan doen. Kamers bij particulieren zijn mogelijk. Buiten Riga zijn hotels goedkoop. Openbaar vervoer is tegenwoordig zeer onregelmatig. Een visum wordt bij binnenkomst verstrekt, tot nu toe gratis. Het taalprobleem is groot. Men spreekt soms een beetje Duits of Engels. Waarschuwing: pas op voor zakkenrollers.

3. Diversen van het secretariaat. André de Bruin heeft informatie over de expositie 'Expofilie' in Breda, 6-9 mei 1992. Etten-Leur organiseerde een Litouwse week tot 28 oktober 1992. De heer Boot regelde een aanvulling op de Reikfil-catalogus. Hilariteit veroorzaakt de 'DAVO'-prijs van 100 gulden voor een goed artikel. Aan de expositie in Delft, in 1993, 'Filalog', doet de vereniging niet mee. Het lijkt namelijk onbegonnen werk om een tentoonstelling te maken op het thema: 'Hoe een verzameling groeit van beginner tot specialist'.

4. De kascontrolecommissie heeft de boeken gecontroleerd en in uitstekende staat bevonden.

5. N.a.v. de rondvraag:
Het zgn. 'Handboek Mnitis' schijnt een aardige uitgave te zijn. Echter: niemand heeft het in handen gehad.
De vereniging EFÜR in Zweden lijkt in winterslaap te zijn gegaan. Verschillende leden kregen geen reacties op hun schrijven.
Mijn Stokpaardje vroeg om een artikel over de vereniging. André de Bruin wil meewerken, mits het blad duidelijk maakt wat het precies wil hebben.
Via de heer Bubnis zal worden nagegaan of een advertentie over onze vereniging in *The Baltic Independent* de moeite waard is.

6. Volgende vergadering: **24 april 1993 in Geldermalsen.**

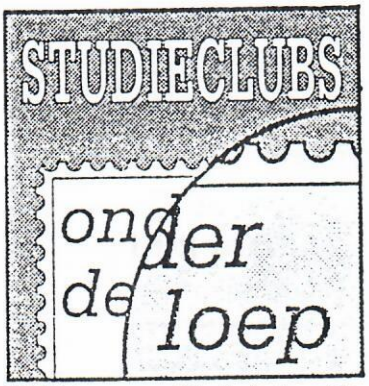
Sluitingsdatum kopij volgende nummer van ons blad: 15 november.

Olav Petri

Het Baltische Gebied en de pers

Hierachter een tweetal kopieën uit het *Nieuwsblad van het Noorden*. Deze artikelenreeks heeft als doel het promoten van gespecialiseerde postzegelverenigingen, hier ook 'studieclubs' genoemd. Dat daaronder ook onze vereniging: 'Het Baltisch Gebied' valt is u inmiddels wel duidelijk.
Het overzicht is opgenomen in het nummer van 10 september, het artikeltje over onze vereniging stamt van 15 oktober 1992.

Wij danken de Heer Bert van Eijk voor zijn medewerking.

Klein maar fijn is het motto van de filatelistengroep Het Baltische Gebied. Ruim tien jaar geleden werd deze studieclub opgericht; er zijn nu ongeveer tachtig leden. De leden van Het Baltische Gebied richten zich op de zegels, stempels of postgeschiedenis van de onafhankelijke staten Estland, Letland en Litouwen. Het verzamelniveau loopt uiteen van beginnend tot zeer gespecialiseerd.

Tot voor kort voelden verzamelaars zich tot de Baltische landen aangetrokken omdat het om een afgesloten verzamelgebied zonder 'nieuwtjes' ging. Dat laatste is inmiddels niet meer waar en al verzamelende bleek 'afgesloten' ook een zeer relatief begrip.

Ook geografisch laat het Baltische gebied zich niet precies omschrijven. Het is groter dan de staatsgrenzen van de drie republieken, het kent een aantal randgebieden (Memel en Vilnius) en het viel binnen grotere staatkundige eenheden tijdens bezettingsperioden. Daarmee is het aan iedere verzamelaar om zelf uit te maken waar hij of zij de grenzen trekt.

Tweemaal per jaar (april en oktober) houdt de studieclub een bijeenkomst in Geldermalsen, de bakermat van de vereniging. Ook twee keer per jaar (januari en juli) komt het verenigingsblad Het Baltische Gebied uit waarin 'alles' staat over filatelistische ontwikkelingen in Estland, Letland en Litouwen. De vereniging bouwt een eigen bibliotheek op en wisselt bladen uit met buitenlandse verenigingen.

Het lidmaatschap kost 20 gulden per jaar met een entreegeld van een tientje. Meer informatie en aanmelding bij secretaris/penningmeester A.C. de Bruin, Ten Passeweg 10a, 8084 AN 't Harde.

Postzegelen

met Bert van Eijck

Alle studieclubs in het zonnetje

Nederland telt ruim honderd algemene postzegelverenigingen, verspreid over het gehele land. Daarnaast zijn er tientallen gespecialiseerde clubs, studie- en contactgroepen. De leden van deze (meestal kleine) verenigingen weten alles van hun filatelie-specialiteit af.

Onder de naam LOG (Landelijk Overleg Gespecialiseerde Verenigingen) hebben 34 van deze clubs zich in 1988 verenigd. Samen hebben ze zo'n 7500 leden. De clubs zijn aangesloten bij de Nederlandse Bond van Filatelisten-Verenigingen. Het eerste lustrum volgend jaar wordt aangegrepen om gezamenlijk naar buiten te treden tijdens een grote landelijke manifestatie. Gedurende een driedaagse filatelieshow zullen alle 34 clubs zich presenteren. Dit gebeurt met een tentoonstelling van ongeveer 400 kaders en via een groot aantal informatiestands. Filalog'93 is de naam van dit evenement, dat van 15 tot en met 17 oktober 1993 wordt gehouden in de aula van de Technische Universiteit in Delft.

Om een groot publiek al vóór het lustrum-spektakel kennis te laten maken zal deze rubriek de komende maanden alle 34 gespecialiseerde verenigingen één voor één in het zonnetje zetten. Dit gebeurt in de nieuwe serie Studieclubs onder de loep. Vandaag alvast de namen van de 34 clubs met hun contactadres.

Aantekenstrookjes: Postbus 151, 2810 AD Reeuwijk.

Aero-Philatelisten: (Luchtpost) Schulpweg 25, 2111 AL Aerdenhout.

Baltisch gebied: Ten Passeweg 10a, 8084 AN 't Harde.

Britannia: Vrouwjuttenstraat 10a, 3512 PS Utrecht.

China Filatelie: Piet Heinlaan 14, 2341 SJ Oegstgeest.

Dai Nippon: (Japan) Vinkenbaan 3, 1851 TB Heiloo.

Duitsland: J. Banckertlaan 193, 1215 RA Hilversum.

Frankrijk: Postbus 97614, 2509 GA Den Haag.

Gabriël: Westersingel 51, 3014 GV Rotterdam.

Getande Rand: Goudvinkenlaan 5, B-3941 Eksel, Belgie.

Griekenland: Westerhof 2, 2987 XS Ridderkerk.

Islamitische Wereld: Vulcanusstraat 7, 7321 EN Apeldoorn.

Israël: G. van Amstellaan 35, 1181 EJ Amstelveen.

Kind & Maximafilie: Healwei 33, 9244 AP Beetsterzwaag.

Latijns-Amerika: Slotlaan 11, 3634 AP Loenersloot.

Oost-Europa: Boomstede 424, 3608 BE Maarssen.

Papier en Druk: Postbus 32040, 1003 AH Amsterdam.

Perfin Club: (Perforaties) Postbus 3052, 5003 DB Tilburg.

Po & Po: (Poststukken en Poststempels) Prinsengracht 403, 1016 HM Amsterdam.

Postautomaat: Brederode 12, 2352 JR Leiderdorp.

Postmechanisatie: J. de Weertstraat 46, 2531 XH Den Haag.

Ruimtevaart: Helmstraat 41, 2211 PE Noordwijkerhout.

Scandinavië: Nic. van der Steenstraat 18, 3641 CP Mijdrecht.

Spanje-Portugal: Dr. Augustijnlaan 41, 2283 CB Rijswijk.

Spoorwegmotief: Peuscherstraat 121, 7558 BC Hengelo.

Thematische Filatelie: P. Noorwitskwartier 6, 3723 AP Bilthoven.

Tsjechoslowakije: Postbus 136, 5120 AC Rijen.

USA-Canada: Mozartstraat 84a, 1962 AD Heemskerk.

Velrandbijzonderheden: Postbus 522, 1000 AM Amsterdam.

VN-VE Filatelie: (Verenigde Naties-Verenigd Europa) Dorpsweg 151b, 3082 LJ Rotterdam.

Voorafstempelingen: Korenbloem 13, 5684 JB Best.

Zuidelijk Afrika: Wilgensingel 166, 3053 CZ Rotterdam.

Zuid-West Pacific: Blekerslaan 8, 2282 PC Rijswijk.

Zwitserland: Beeklaan 4, 3951 EW Maarn.

AGENDA

Groningen: 12 september speeltuin Helperwest, Helperwestsingel 96, 10 u.: Postzegelruilbeurs.

DE POSTZEGELS VAN LETLAND
DEEL 2

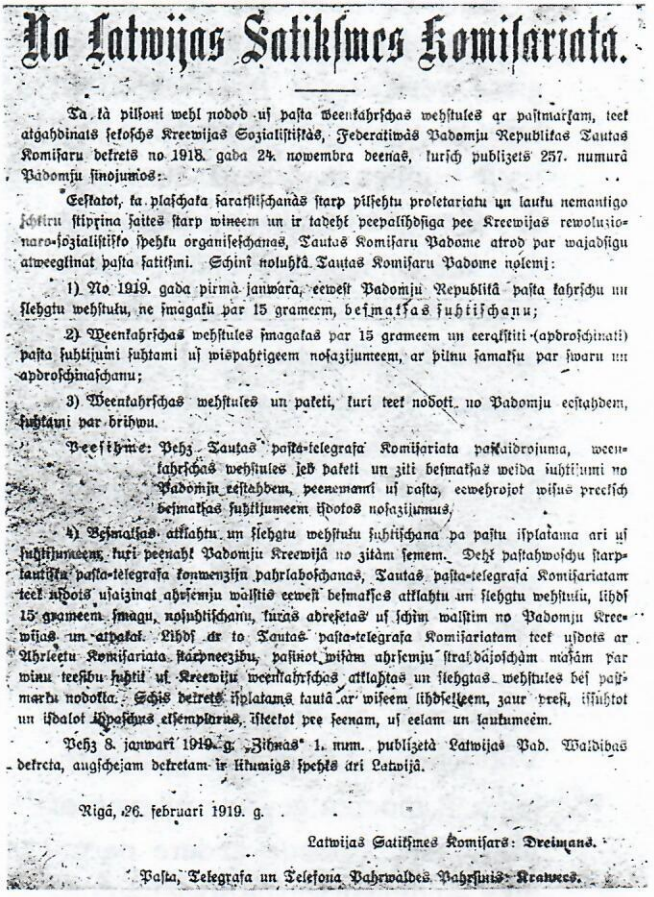
JAN POULIE

II Letland nr. 2, 3 en 4.

Alvorens over te gaan tot de beschrijving van bovengenoemde zegels, wil ik eerst een toelichting geven waarom de betreffende zegels in Libau en niet in Riga zijn gedrukt.

Op 2 Januari 1919 werd Libau tengevolge van de bezetting van Riga door de Sovjet-troepen van de Letsche postdirectie afgesneden. Sindsdien werd in het door de Russen bezet gehouden gedeelte van Letland gedeeltelijke vrijdom van port ingevoerd, zooals het in die dagen in de geheele Sovjet republiek het geval was.

Volledigheidshalve geef ik onderstaand de vertaling van het betreffende decreet (afb. 17), hetwelk op 26 Februari 1919 door den verkeerscommissaris van Sovjet-Letland werd uitgevaardigd.

No Latwijas Satiksmes Komisariata.

Ta kà pilsoni wehl nodod uf pasta weenkahrschas wehstules ar pastmarkam, teek atgahdinats sekoschs Kreewijas Sozialistiskàs, Federatiwàs Padomju Republikas Tautas Komisaru dekrets no 1918. gada 24. nowembra deenas, kursch publizets 257. numurà Padomju sinojumos:

Ceftatot, ka plaschaka saraksticschanàs starp pilsehtu proletariatu un laukumu nemantigo schkiru stiprina saites starp wineem un ir tadehl peepalihdsiga pee Kreewijas rewolucionaro-sozialistisko spehku organisescheanas, Tautas Komisaru Padome atrod par wajadsigu atweeglinat pasta satiksmi. Schinì nolukà Tautas Komisaru Padome nolemj:

1) No 1919. gada pirmà janwara, eewest Padomju Republikà pasta kahrschu un slehgtu wehstuku, ne smagaku par 15 grameem, bezmaksas suhtischanu;

2) Weenkahrschas wehstules smagakas par 15 grameem un ecraksteti (apdroschinati) pasta suhtijumi suhtami uf wispahrigeem nosazijumeem, ar pilnu samaksu par swaru un apdroschinaschanu;

3) Weenkahrschas wehstules un paketi, kuri teek nodoti no Padomju eestahdem, suhtami par brihwu.

Peesihme: Pehz Tautas pasta-telegrafa Komisariata paskaidrojuma, weenkahrschas wehstules jeb paketi un ziti bezmaksas weida suhtijumi no Padomju eestahdem, peenemami uf pasta, ewehrojot wisus precisch bezmaksas suhtijumeem ihpatos nosazijumus.

4) Bezmaksas atklahtu un slehgtu wehstuku suhtischana pa pastu isplatama ari uf suhtijumeem, kuri peenahk Padomju Kreewijà no zitàm semem. Dehl pastahwoschu starptautiskù pasta-telegrafa konwenzijn pahrlaboschanas, Tautas pasta-telegrafa Komisariatam teek ihpatì usaizinat ahrsemju walstis eewest bezmaksas atklahtu un slehgtu wehstuku, lihdf 15 grameem smagu, nosuhtischanu, kuras adresetas uf schim walstim no Padomju Kreewijas un atpakal. Lihdf ar to Tautas pasta-telegrafa Komisariatam teek ihpatì usdots ar Ahrlecku Komisariata starpneezibu, pasinot wiñàm ahrsemju strad.dajoschàm màsàm par winu teesibu suhtit uf Kreewiju weenkahrschas atklahtas un slehgtas wehstules bez pastmarku nodokla. Schis dekrets isplatams tautà ar wiseem lihdsellgeem, zaur presi, isdrukajot un isdalot ihpaschus eksemplarus, iskekot pee seenam, uf eelam un laukumeem.

Pehz 8. janwari 1919. g. „Zihnas" 1. num. publizetà Latwijas Pad. Waldibas dekreta, augschejam dekretam ir likumigs spehks ari Latwijà.

Rigà, 26. februari 1919. g.

Latwijas Satiksmes Komisars: Dreimans.

Pasta, Telegrafa un Telefona Pahrwaldes Pahrstahwis: Kraukes.

Afb. 17

Van het Letsche
Verkeerscommissariaat

Aangezien de burgers nog op de post gewone brieven, voorzien van postzegels, afgeven, wordt in het volgende decreet van 24 November 1918 van de Volkscommissarissen der Russische Socialistische Sovjet Republiek, gepubliceerd in de Sovjetmededeelingen onder sub 257, in herinnering gebracht:

Begrijpende, dat een drukkere correspondentie tusschen het prole-

tariaat in de steden met de onvermogende bevolking op het platteland medewerkt tot een betere organisatie van de revolutionaire en socialistische krachten van Rusland, heeft de Raad van Volkscommissarissen besloten het postverkeer te vergemakkelijken. Dientengevolge bepaalt de Raad van Volkscommissarissen:

1. Vanaf 1 januari 1919 wordt het gratis vervoer van briefkaarten en brieven onder de 15 gram in de Sovjet Republiek ingevoerd.
2. Gewone brieven zwaarder dan 15 gram en aangeteekende postzendingen moeten op grond van de algemeene bepalingen tegen betaling voor het gewicht en de aanteekening worden verzonden.
3. Gewone brieven en pakketten, welke door de Sovjet-autoriteiten zijn afgegeven, worden gratis vervoerd.

Opmerking: In overeenstemming met de verklaring van het Volkscommissariaat voor post en telegraaf, moeten gewone brieven of pakketten, alsmede andere dergelijke zendingen van de Sovjet-autoriteiten, door de post worden aangenomen onder inachtneming van alle bepalingen aangaande gratis verzending.

4. Gratis vervoer van briefkaarten en brieven heeft betrekking ook op de brieven die in Sovjet-Rusland uit andere landen aankomen. Ten einde verbetering in de bestaande post- en telegraafovereenkomsten in te voeren, wordt aan het Commissariaat van Post en Telegraaf opgedragen de buitenlandsche staten uit te noodigen tot instelling van gratis vervoer van briefkaarten en brieven tot 15 gram, welke van of naar Sovjet Rusland zijn geadresseerd. Tegelijkertijd wordt aan het Commissariaat van Post en Telegraaf opgedragen door bemiddeling van het Commissariaat van Buitenlandsche Zaken aan alle buitenlandsche instanties mededeeling te doen van hun recht om naar Sovjet Rusland briefkaarten en gesloten brieven zonder postzegel te zenden.

Dit decreet moet met alle middelen als de pers, door verzending en verspreiding van dit exemplaar, aanplakking op muren van straten en pleinen, onder het volk worden verspreid.

Na het op 8 Januari 1919 in het eerste nummer van de *Zihna* gepubliceerde decreet van de Letsche Sovjet Regeering, heeft het bovengenoemde decreet ook in Letland rechtsgeldigheid verkregen.

Riga, 26 Februari 1919.

De Verkeerscommissaris van Letland: Dreimans.

De Directeur van de P.T.T: Krawees.

Bovenstaand decreet werd uitgevaardigd door de Roode Letsche regeering en heeft slechts betrekking op de briefwisseling in het door de Rooden bezette deel van Letland en in het verkeer met de andere deelen van de Sovjet-republiek.

In het deel van Letland, waar de Witte Ulmānis-regeering aan het bewind was, had het betreffende decreet vanzelfsprekend geen rechtsgeldigheid. Voorts wijst de benaming 'Verkeerscommissariaat' op het roode tintje; immers bij de wettige regeering zou de benaming zijn geweest 'Verkeersministerie'.

De Letsche postzegels waren dan ook slechts geldig in het witte gebied. In het overige deel gebruikte men de gewone Sovjet-Russische postzegels.

In Libau was op 2 Januari een geringe voorraad van het eerste Letsche zegel. Deze voorraad was spoedig opgebruikt en het postbestuur in het nog niet door de Sovjets bezette deel (bijna geheel Letland was door de Sovjets bezet, echter met uitzondering van de zuidwesthoek Libau en omgeving) moest zelf voor de zegels zorgen.

De steendrukkerij van G.D. Meyer ontving opdracht naar het voorbeeld van het eerste Letsche zegel nieuwe zegels te drukken. Bovengenoemde steendrukkerij had echter geen voorraad van Duitsche stafkaarten, doch beschikte wel over een voorraad gelinieerd schrijfpapier. De 2e uitgifte van Letland werd dan ook op dit papier gedrukt.

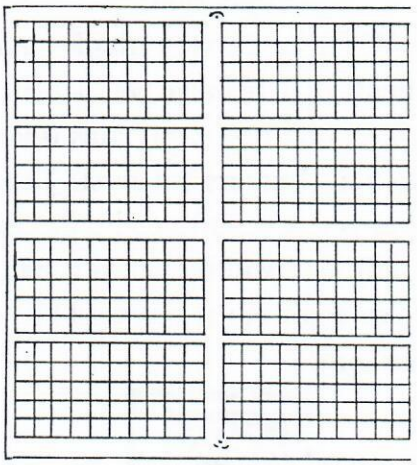
Deze 2e Letsche uitgifte onderscheidt zich, behalve wat betreft het papier, ook nog eenigszins door de tekening. Immers het eerste Letsche zegel vertoont links een takje met 3 blaadjes, terwijl op het in Libau gedrukte zegel een takje met 4 blaadjes voorkomt.

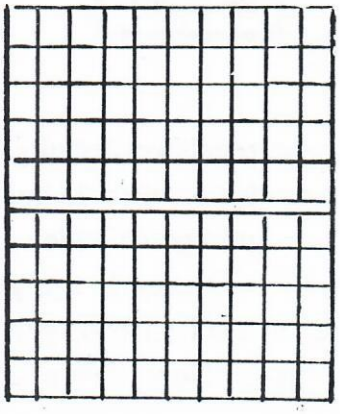
Afb. 18.

De nieuwe zegels werden uitgegeven in de waarden 5, 10 en 15 kap. (afb. 18). De uitgifte geschiedde op 5 Februari 1919. De zegels zijn gedrukt in vellen van 400 stuks op gelinieerd schrijfpapier. Deze vellen zijn samengesteld uit 8 vakken van 50 zegels volgens afb. 19. De vellen werden daarna in vieren gedeeld. Aan de post kwamen slechts vellen van 2 vakken (zie schets afb. 20).
Oorspronkelijk werden bovengenoemde zegels ongetand verkocht. Het onderste en bovenste vak waren echter gescheiden door een perforatie $9\frac{3}{4}$ (afb. 21). Tengevolge hiervan vindt men dikwijls ongetande zegels,

welke aan de boven- of onderzijde zijn getand. Deze zegels zijn dus afkomstig van de 5e of 6e rij der aan de post verkochte vellen.

Afb. 19.

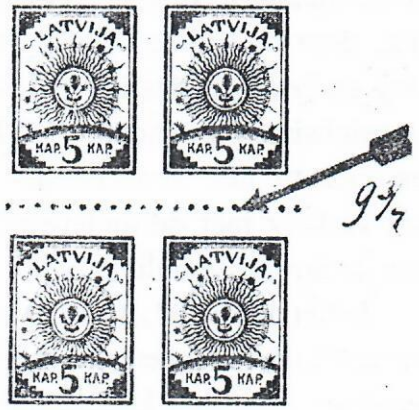
Afb. 20.

De oorspronkelijke oplage was getint:

- 5 kap. bleekrood;
- 10 kap. blauw;
- 15 kap. groen.

Op 11 Februari 1919 verscheen een tweede oplage, welke was getint:

- 5 kap. rood;

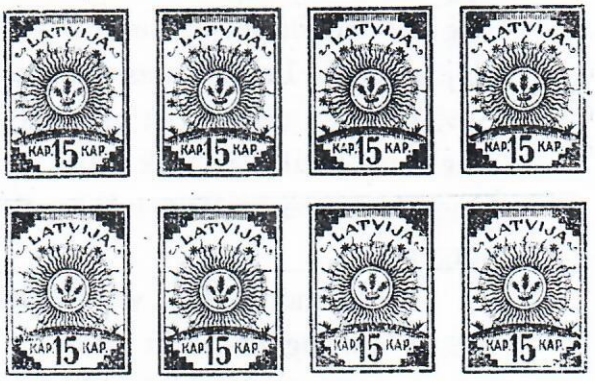

Afb. 21

- 10 kap. donkerblauw;
- 15 kap. donkergroen.

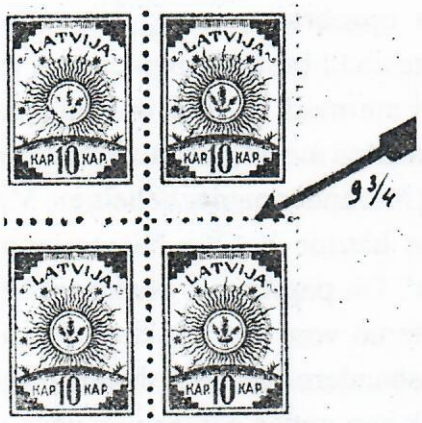
Het grootste tintverschil tussen de eerste en de laatste oplage vindt men bij de 15 kap. zegels.

Soms komen deze zegels voor op ongelinieerd of gedeeltelijk gelinieerd papier (afb.22). Dit ongelinieerde resp. gedeeltelijk gelinieerde papier is afkomstig van de bovenste rij van de beide onderste kwartvellen van 100.

Afb. 22.

Later werden de restanten der eerste en tweede oplage getand. Deze tanding is 11½, doch de scheiding tussen boven- en benedenvak bleef 9¾. Alle zegels met tanding 11½ : 11½ : 9¾ : 11½ zijn dus van de 5e rij en de zegels 9¾ : 11½ : 11½ : 11½ van de 6e rij (afb. 23).

Afb. 23.

Het perforeeren verliep niet vlot en het grootste gedeelte van de betreffende oplage bestaat uit ongetande zegels. Later hebben handelaren, welke hun voorraad getande zegels wilden aanvullen, deze zegels laten tanden. Tengevolge hiervan hebben zegels, welke boven, rechts, onder of links ongetand zijn, geen bijzondere waarde. Ook paren, waarvan de tanding tusschen de zegels is weggevallen, vormen geen bijzonderheid. In Libau verstond men blijkbaar de kunst van het tanden van postzegels slecht. De volgende serie, eveneens uitgegeven te Libau, is dan ook officieel slechts ongetand verschenen. Bij de beschrijving dezer uitgifte volgen nadere bijzonderheden hieromtrent.

Voor zoover mij bekend, is het totaal der oplagen van 5 Februari en 11 Februari 1919:

- nr. 2: 260.000 stuks;
- nr. 3: 240.000 stuks;
- nr. 4: 300.000 stuks.

Afb. 24.

Afb. 25.

Ondanks de grootere oplage is nr. 4 het zeldzaamste zegel van deze serie, omdat door het groote kleurverschil, dat tusschen de eerste en tweede oplage bestaat, veelal nr. 4 in beide tinten ook door 'algemeen-verzamelaars' wordt verzameld.

De zegels zijn slecht gegomd. De witte gom is ongelijkmatig en streperig.

In het plaatsje Palanga zijn de zegels door middel van een radertje van een soort penperforatie (Durchstich) voorzien (afb. 24 en 25). Op de kaart van het hedendaagsche Letland zult u tevergeefs naar Palanga zoeken. Bij een grenswijziging tusschen Letland en Litauen is Palanga aan Litauen toegewezen.

Ook bij Letland nr. 2, 3 en 4 bestaan belangrijke en direct in het oog loopende plaatfouten.

Omreden de 3e uitgifte, wat betreft de waarden 5, 10 en 15 kap., op denzelfde steen als de 2e uitgifte zijn gedrukt, lijkt het mij overzichtelijker de plaatfouten van de 2e uitgifte tegelijk met de plaatfouten van alle waarden der 3e uitgifte te beschrijven.

III. Letland nr. 5 t/m 13.

De begin Februari 1919 uitgegeven 3 waarden waren voor de bestaande posttarieven niet voldoende en men moest spoedig over gaan tot de opdracht aan de drukkerij G.D. Meyer te Libau om te drukken de waarden 3 (lila), 20 (oranje), 25 (grijs), 35 (bruin), 50 (violet) en 75 (groen) kap., en ter aanvulling ook de reeds bestaande waarden 5 (rood), 10 (blauw) en 15 (groen) kap. (afb. 26).

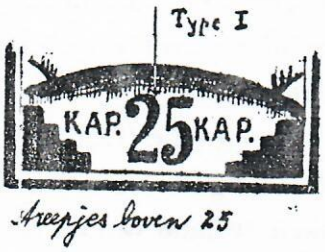

Afb. 26.

Het gelinieerde papier was inmiddels opgebruikt, terwijl het in het buitenland bestelde papier met wafel-watermerk nog niet was aangekomen. Men moest zich dus voorloopig nog met ander papier behelpen. Men koos hiertoe het z.g. 'sigarettenpapier'. Dit papier was oorspronkelijk bestemd voor het drukken der accijnsbanderollen, doch diende bij gebrek aan ander papier ook voor de postzegels.

De zegels, in steendruk uitgevoerd, werden niet gelijktijdig uitgegeven, doch verschenen tusschen Februari en September 1919. Het eerst zijn verschenen de waarden 20, 35 en 50 kap., daarna de 5, 10 en 15 kap., toen de 25 kap. en tenslotte de 3 en 75 kap.

Aangezien wel eens de opmerking is gemaakt, dat het gebruik der vele papiersoorten een gevolg was van speculatiezucht der postautoriteiten, wil ik hier nog even naar voren brengen, dat van speculatiezucht geen sprake was. Het voorkomen van de verschillende en feitelijk minder geschikte papiersoorten was een

Afb. 27

Afb. 28

bittere noodzaak wegens het ontbreken van ander papier.

Druk en velindeeling zijn dezelfde als bij Letland 2, 3 en 4. De zegels zijn gedrukt op zeer dun papier. Dit dunne papier moet worden gesplitst in twee soorten, t.w. al of niet poreus. Van dit papierverschil is voor het eerst melding gemaakt in den catalogus van de tentoonstelling van postzegels der Baltische landen, in Februari 1938 te Den Haag georganiseerd door de vereeniging 'Nederland-Balticum', alwaar een en ander door de schrijver dezes werd geexposeerd.[1]

In poreus sigarettenpapier bestaan de waarden 3, 5, 10, 15, 20, 25, 35 en 75 kap.

In niet poreus-sigarettenpapier bestaan de waarden 5, 10, 15, 20, 35 en 50 kap.

Het al of niet poreus zijn, zou ik als volgt willen omschrijven:

– poreus: ongelijkmatige grove papiernerf;

– niet poreus: gelijkmatige gladde fijne papiernerf.

Van de 25 kap. bestaan 2 typen. Deze typen komen door elkaar in het vel voor. Voor type 1 zie afb. 27, voor type 2 zie afb. 28. Uit deze afbeeldingen zal u blijken, dat behalve een klein verschil tusschen de vorm van de cijfers 2 en 5 er voorts nog een groot verschil tusschen de beide typen bestaat.

Immers bij type 2 zijn de streepjes boven de cijfers 2 en 5 weggevallen. Bij type 1 zijn deze streepjes wel aanwezig.

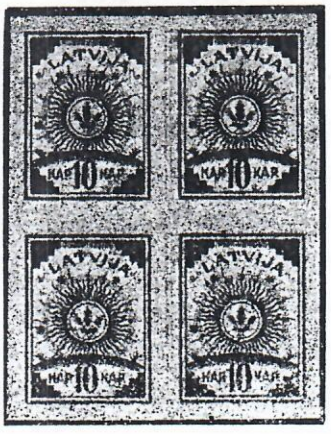
De zegels van bovengenoemde uitgifte zijn officieel slechts ongetand uitgegeven. Alle waarden, met uitzondering van de 25 kap., bestaan echter ook getand 11½. Deze getande zegels zijn veelal afkomstig van door particulieren nagetande vellen. Er wordt beweerd, dat een deel dezer getande zegels officieel aan de post is verkocht. Nauwkeurige gegevens hieromtrent ontbreken. In verband met het feit, dat het niet is vast te stellen of de zegels echt getand, dan wel nagetand zijn, moet men aan

[1] Noot van de redactie: Zie *HBG* nr. 20

de zegels, welke boven, rechts of links ongetand zijn, geen speciale waarde toekennen. Ook paren, waarbij de tanding tusschen de 2 zegels ontbreekt, hebben van deze uitgifte geen bijzondere waarde.

Evenals de vorige uitgifte zijn de zegels gedrukt in vellen van 400 stuks. Deze vellen zijn samengesteld uit 8 vakken van 50 zegels, volgens de schets van afb. 19. De vellen werden daarna weer in vieren gedeeld. Aan het loket kwamen dus slechts vellen van 2 vakken, zie schets afb. 20. De ongetande, de officieel getande, resp. de nagetande vellen vertoonen in het midden tusschen de 5e en 6e rij de perforatie $9^{3}/_{4}$ (zie afb. 21 en 23).

Gegevens over de grootte der oplage zijn niet officieel bekend. Ik vermoed echter dat de 25 kap. een oplage heeft van minder dan 10.000 stuks. De overige waarden 20 à 100.000 stuks.

Afb. 29.

De zegels zijn slecht gegomd. De geelachtige gom is ongelijkmatig en streperig.

Penperforatie (Durchstich) komt bij deze uitgifte niet voor. Dubbeldrukken bestaan van de waarden 5, 10 en 50 kap. op niet poreus sigarettenpapier (afb. 29).

Van deze uitgifte bestaan vervalschingen. Van de waarden 3, 25 en 75 kap. komen de meeste vervalschingen voor, waarvan enkele zeer goed zijn geslaagd. Het verdient dus aanbeveling deze zegels te laten keuren. Van de 25 kap. zag ik een vervalsching in geheele vellen (100 stuks). Bij vergelijking onder de kwartslamp is het papier der echte zegels blauwachtig en dat van de vervalschingen bruinachtig. Van dit zeer zeldzame zegel (het echte) zag ik tot heden slechts éénmaal een blok van vier. Een veldeel van bijv. 50 stuks echte zegels is als een kleine rariteit te beschouwen.

De plaatfouten van deze zegeluitgifte zullen tezamen met de plaatfouten ven de 2e en 4e uitgifte worden beschreven.

Verantwoording

Hoofdstuk II verscheen in het *Nederlandsch Maandblad voor Philatelie*, 18e jaargang, nr. 12 (december 1939).

Hoofdstuk III verscheen in het *Nederlandsch Maandblad voor Philatelie*, 19e jaargang, nr. 1 (januari 1940).

DE POSTTARIEVEN VAN LITOUWEN

A. DE BRUIN

Algemeen

Ik zal niet de enige zijn die zich al jaren heeft afgevraagd waarom we alles weten over de posttarieven van Estland en Letland, terwijl nog zo weinig bekend is over de tarieven van Litouwen. Ik ben maar gestopt met deze 'mezelf afvraag'-procedure en heb geprobeerd op grond van mij bekende gegevens, informatie en wat aannamen een overzicht te maken van de meest voorkomende tarieven. Voeg daarbij een vakantie in Spanje, waar het soms ook niet al te zonnig is en waar uw scribent nu op zijn balkonnetje achter een draagbare computer zit te schrijven, en het beeld is compleet.
Allereerst: hoe ben ik te werk gegaan? Ik heb eerst een stukje literatuuronderzoek gedaan; daarna een database opgebouwd van mij bekende brieven en postwaardestukken, enerzijds uit eigen bezit, anderzijds uit catalogi en van 'derden'. Daarbij kwam mij de omstandigheid te hulp dat er de laatste tijd nogal wat Litouwen op de postzegelmarkt komt. Dat geheel heb ik naast elkaar gelegd, vergeleken en op basis van het meest waarschijnlijke heb ik toen keuzen gedaan.
Ter inleiding zal ik ook iets zeggen over de gerelateerde munteenheden en andere zaken die voor een goede beeldvorming naar mijn mening zinnig zijn. Ik pretendeer niet aan het eind van het verhaal een waarheidsgetrouw overzicht te hebben gegeven en het geheel is zeker niet volledig, maar wellicht kunnen we door gezamenlijke evaluatie en inspanning tenslotte toch komen tot iets waaraan volgens mij in onze kringen al jarenlang behoefte bestaat.
Zoveel als mogelijk is, zal ik aan bronvermelding doen; ook zal ik aangeven waar aannamen zijn gedaan en met welke reden gekozen is voor een bepaalde veronderstelling.

Inleiding

De munteenheid
Litouwen behoorde na het uitroepen van de zelfstandige republiek tot die lan-

den die onder de monetaire invloedssfeer van Duitsland vielen. Dit zal zeker enerzijds zijn oorzaak vinden in de omstandigheid dat de Litouwers het feitelijke bestuur overnamen van de Duitse voormalige bezetters, maar ook anderzijds in het feit dat het jonge land arm was en door Duitsland in de gelegenheid werd gesteld faciliteiten over te nemen en leningen af te sluiten. De eerste Litouwse munteenheid werd de *auksinas* (= 100 skatikų).[1]
De auksinas werd gerelateerd aan een zogenaamde *Ostmark*; deze was min of meer onder druk van de Duitsers in het leven geroepen. Dit werd bilateraal bekrachtigd op 30 december 1918. Bij decreet van de nieuwe Litouwse ministerraad op 26 februari 1919 werd de Ostmark gelijk gesteld met de auksinas en de Pfennig met de skatikas.
Omdat de nieuwe Litouwse regering, zoals gezegd, armlastig was, moest de Ostmark worden geleend. Daarmee werd door de Duitsers een instituut belast: de Darlehenskasse Ost. Dit instituut (volledig in Duitse handen) had het alleenrecht m.b.t. het toezicht op de Ostmark, die op zijn beurt weer was gerelateerd aan de Reichsmark.

Door deze constructie moesten dan ook de posttarieven in Litouwen, dat overigens in 1922 lid was geworden van de UPU (Wereld Post Unie)[2] de tumultueuze Duitse inflatiegolven van het begin van de jaren twintig volgen. Dat werd wat al te gortig en de Litouwse regering bedacht een list! Op 1 oktober 1922[3] werd een eigen onafhankelijke munteenheid ingesteld, en wel de litas (= 100 centai). Als gevolg daarvan werden op 31 mei 1923 alle banden met de Duitse Darle-

---

1 Voor de vervoegingen van getallen en (munt)eenheden, zie *Het Baltische Gebied* nummer 4 van 1984.

2 Uit een rondschrijven van 'l'Union Postale Universelle' (de UPU = Wereld Post Vereniging/ Unie) blijkt:
- dat Letland zich in 1921 heeft aangesloten (voir circulaire du 13ième octobre 1921);
- dat Litouwen terzelfdertijd heeft kenbaar gemaakt (bij de Zwitserse regering) zich te willen aansluiten;

Uit een rondschrijven van 1922 blijkt dat Litouwen zich inmiddels heeft aangesloten, hetgeen voortvloeit uit de opdracht aan de andere lidmaten: 'une triple de toutes les valeurs postales (timbres-poste, chiffres-taxes, cartes postales, bandes et enveloppes timbrées, etc. etc.' te sturen aan 'M. le Directeur-Général de Postes de la Lithuanie, à Kovno'.
Merk op dat hier de Russische spelling voor Kaunas is gebruikt!

3 Fugalewitsch geeft hier 1 oktober 1923 aan. Dit is pertinent onjuist! Zie hiervoor ook 1923, Alexander Bungertz: *Großes Lexikon der Philatelie*, blz. 425.

henskasse officieel verbroken. De nieuwe munteenheid werd nu aan de Amerikaanse dollar gerelateerd: 10 litas = 1 US dollar. Deze pariteit bleef, tot grote verbazing van veel monetaire bobo's, stabiel. Dat deze list ten opzichte van de Duitse Mark zeer effectief was bewijst het volgende. Op 16 april 1923 was de US $ ongeveer 21.000 RMark waard. Op 9 juni 1923 was dezelfde US $ ongeveer 80.000 RMark waard. Door deze Duitse inflatie was de Litouwse centas in die anderhalve maand gestegen van ongeveer 21 RMark naar 80 RMark!! Bij de devaluatie van de US $ in 1933 (de beurs-crash!) werd de US $ gelijkgesteld met $^1/_6$ litas, zo stabiel bleek de Litouwse munt!
Gerekend diende te worden met de ambtelijke (officiële) koers, hetgeen in de praktijk niet altijd gebeurde. Soms liep men wat voor of achter, al naar gelang dat uitkwam! Uit kranteberichten is bijvoorbeeld bekend dat op 30-04-1923 gerekend werd met 1 centas = 32 RMark. De officiële koers zou echter 29,80 RMark geweest zijn.[4]

De aanvankelijke inrichting der posterijen in 1919
Medio december 1918 werd besloten tot de oprichting van een eigen Litouwse Dienst der Posterijen. Daartoe werden door de Duitse instanties een aantal faciliteiten beschikbaar gesteld. Deze Duitse instanties waren veelal van militaire aard en bestonden soms uit vrijwilligers (van de veldpost).

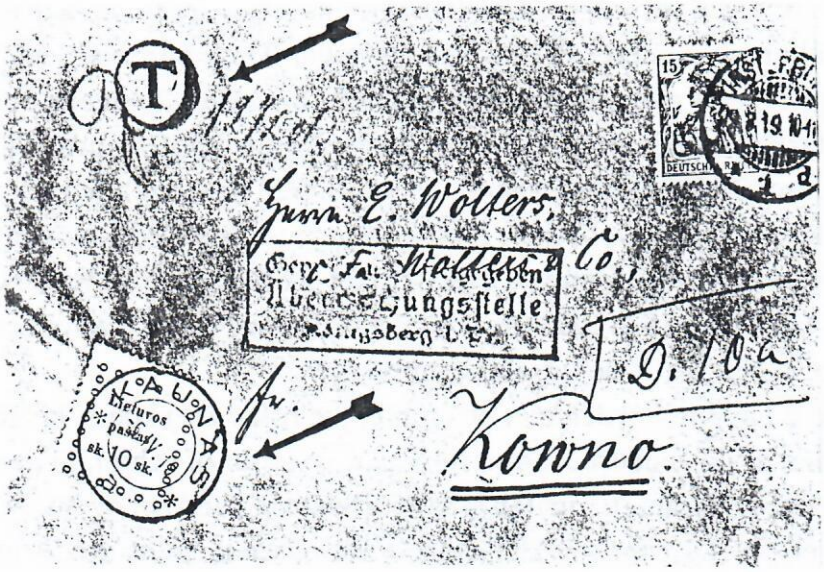
Volgens Kosack[5] bestonden er eind februari 1919 ongeveer 20 postkantoren. Luitenant Kempe[6] geeft, respectievelijk op 14 juni en 5 juli 1919, nog meer informatie.

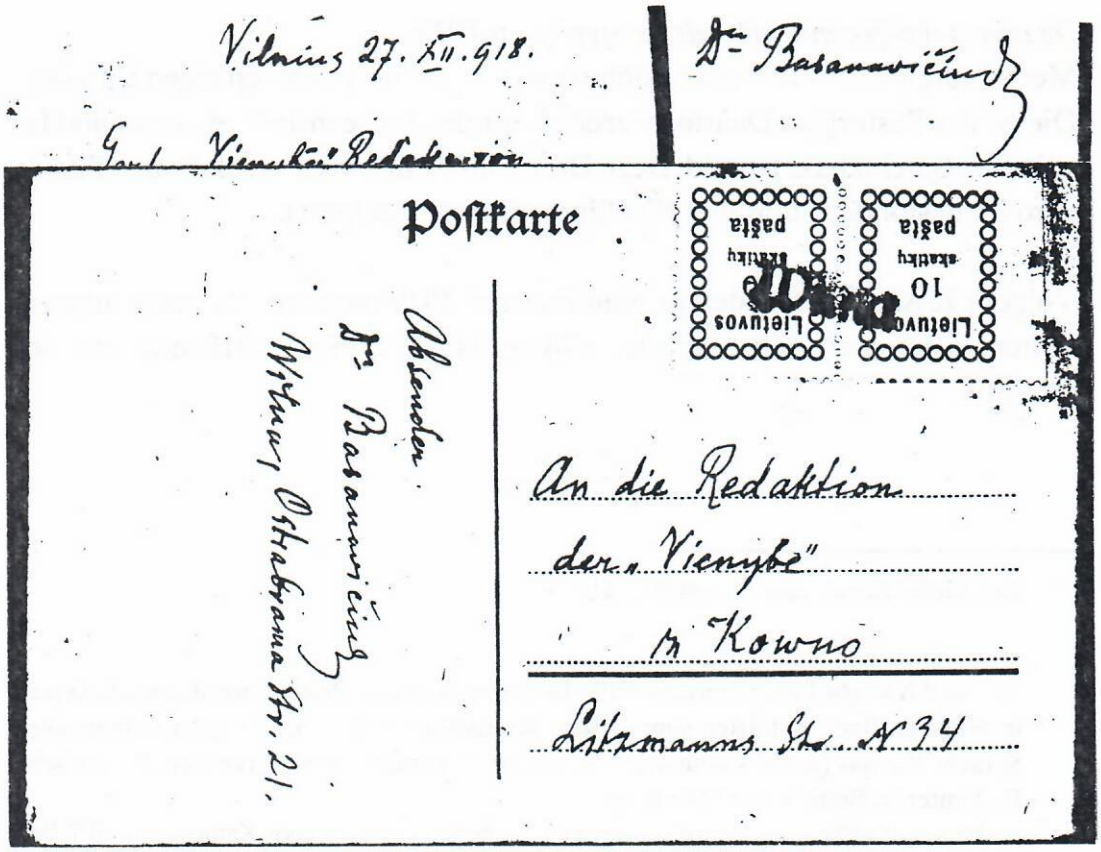
4 Zie *Michel-Rundschau* 2/1984, blz. 110

5 Zie *BBZ* XV-3/4 d.d. 25 februari 1919: 'Das erste litauische Postamt wurde am 26. Januar in Wilna eröffnet, es folgten dann weitere Kreisstädte – Kowno, oder jetzt in litauischer Sprache Kaunas (das alte deutsche Kauen), am 7. Januar – so daß zur Zeit 20 litauische Postämter in Betrieb sind.' Merk op:
- Er wordt uitbundig gesproken over de verschillende namen voor Kaunas, terwijl Wilna (Duits voor Vilnius) onbesproken blijft;
- Er wordt kennelijk een vergissing gemaakt: 26 januari 1919 moet zijn 26 december 1918!

6 Zie *IBJ* 1919, nr. 12 en 13.

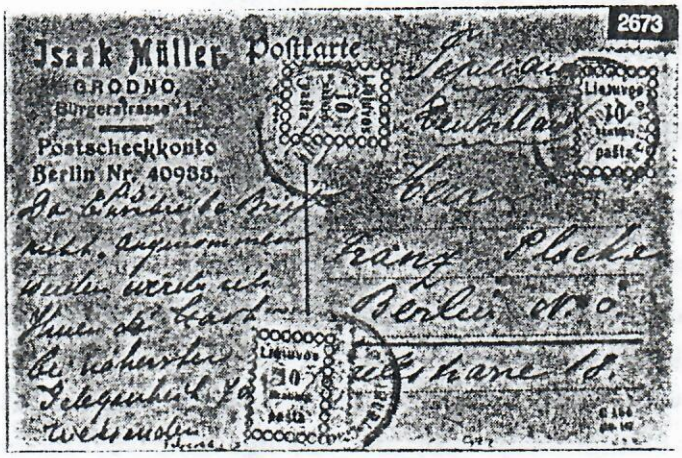
♦ Het plakken van zegels bij wijze van strafport

♦ FDC, lokale kaart te Vilnius, 27-XII-1918 (uit *Lipsny* 159) De kaart werd verstuurd door de bekende dr. Basanavicius

Hieruit blijkt:

- dat de eerste zegels in Vilnius werden gedrukt en op 27 december 1918 aan het loket verkrijgbaar werden gesteld;
- dat de postbezorging plaatsvond met gebruikmaking van de Duitse militaire faciliteiten;
- dat toentertijd (nog) geen censuur plaatsvond in Litouwen;
- dat overgefrankeerde brieven in Königsberg werden teruggestuurd;
- dat in eerste instantie slechts kaarten, brieven en drukwerk (wikkels met adresstrook) in behandeling werden genomen;
- dat in Kaunas de post werd bezorgd door vier postboden;
- dat elders en op het platteland de post moest worden afgehaald;
- dat medio juni/juli 1919 verzending van monsters (zonder waarde) inmiddels was toegestaan, alsmede dat het aantekenrecht was ingevoerd;
- dat het (straf)porto werd verrekend door het plakken en ontwaarden (afstempelen) van in omloop zijnde zegels;
- dat aangetekende post en ontoereikend gefrankeerde post, tegen overlegging van een daartoe verzonden uitnodiging en een persoonlijk identiteitsbewijs, moesten worden afgehaald bij het postkantoor;
- dat medio juni/juli 1919 inmiddels 60 postkantoren in Litouwen hun werkzaamheden hadden aangevangen.

♦ Kaart waaruit blijkt dat toen (vóór 29-IV-1919) althans te Grodno aangetekende post nog niet werd aangenomen. Afbeelding verkleind

De ontwaarding van de zegels vond veelal op provisorische wijze[7] plaats. De eerste rondstempels werden gebruikt in Kaunas en Marijampolė.
Bij de overige postkantoren werden oude dienststempels gebruikt of werd de penvernietiging toegepast, waarbij in beide gevallen de datum werd bijgeschreven.
Provisorische ontwaarding heeft geruime tijd plaatsgevonden, evenals het aanbrengen van een provisorisch aantekenmerk.
Ook in het laatste geval werd veelal een handgeschreven aanduiding gebruikt.
Het gebruik van het aankomststempel lijkt in het begin niet voorgeschreven te zijn. Veelal wordt dit aangetroffen, ook bij lokale post; maar bij aangetekende post ontbreekt het aankomststempel soms.

Enige opmerkingen over de tarieven
Onderzoek in Nederland, zowel bij het Centraal Bureau voor Statistiek, alsook bij het Postmuseum en bij de PTT (Bidata) heeft eigenlijk (nog) niet veel opgeleverd. Ik heb mij nog niet gewend tot de U(nion) P(ostale) U(niverselle) en wellicht is daar nog enige informatie beschikbaar.
Naar mijn mening moeten tarieven toch zijn vastgesteld op grond van verdragen, al dan niet bilateraal, dan wel in UPU-verband. Zeker daar waar het buitenlandtarieven betreft, te denken valt bijvoorbeeld aan het probleem van het heffen van (straf)port in het land van aankomst.
Over de aanvangsperiode valt te zeggen dat Litouwen in eerste aanleg slechts een postverdrag had gesloten met Duitsland, hetgeen gezien het voorgaande niet geheel onverwacht is. Dit is wellicht de reden dat in de beginperiode vrijwel alleen post naar Duitsland wordt aangetroffen.
Bekend is dat post naar andere landen eerst naar Kaunas moest worden verstuurd (in tweede envelop met eigen frankering), vanwaar deze (waarschijnlijk via Duitsland, aangezien dat het enige land was waar op dat moment een verdrag mee bestond) werd doorgestuurd.[8]
Hierbij moet ook worden vermeld dat een deel van Litouwen, kort na het uitroepen van de onafhankelijkheid, door de jonge natie weer moest worden afgestaan. In dit verband is het van belang te weten:

---

[7] Zie voor deze provisorische ontwaardingen het standaardwerk over de poststempels van Litouwen van ons lid V. Fugalewitsch: *Pašto antspaudai* van 1990.

[8] Zie hiervoor *Lipsny*, nr. 154, blz. 8966 en volgende.

GRODNO:

29-04-1919 bezetting door de Polen[9]

VILNIUS:[10]

27-12-1918 eerste Litouwse postzegels aan het loket
02-01-1919 eerste bezetting door Poolse vrijscharen
05-01-1919 eerste bezetting door bolsjewieken (LSSR-LITBEL)
19-04-1919 tweede Poolse bezetting
15-07-1920 tweede bezetting door de Sovjets
25-08-1920 tweede Litouwse regeringstijd
10-10-1920 derde Poolse bezetting (onder generaal L. Żeligowski)
19-09-1939 bezetting door Sovjet-troepen
28-10-1939 Vilnius behoort wederom tot Litouwen
21-07-1940 Litouwse Sovjet-Republiek (LTSR)
26-06-1941 bezetting door Duitse troepen (Ostland)

HET NIET-BEZETTE LITOUWEN

01-11-1923 Voor post naar Duitsland geldt binnenlandtarief[11]
01-12-1922 Voor post naar Letland geldt binnenlandtarief[12]
maart-1923 Voor post naar Estland geldt binnenlandtarief[13]

Overigens moet hier worden opgemerkt dat, zeker in de beginfase (1918/1919)

---

9 Zie *BBZ*, Heft 4 van 1920, blz. 53.

10 Zie V. Fugalewitsch, *Pašto antspaudai.*

11 Zie *Michel-Rundschau* 2/1984, waarin (in dit geval met betrekking tot Memel, maar dat was inmiddels bij Litouwen ingelijfd!) staat: 'Met ingang van 01-11-1923 werd tenslotte het porto naar Duitsland weer (maar dat *weer* slaat dus op Memel) volgens het binnenlandtarief berekend.

12 Zie *Der Baltikum-Sammler* van juli 1966. Hierin staat vermeld dat per 01-12-1922 voor brieven, briefkaarten en wikkels (met drukwerk, warenmonsters of zakenpost), evenals alle telegrammen en geldbrieven in het postverkeer tussen Letland en Litouwen het binnenlandtarief zal worden gehanteerd. Feitelijk staat hier dat dit per deze datum ook voor Estland geldt, maar ik acht Schönherr in dezen meer betrouwbaar.

13 Zie Kohl, *Briefmarken-Handbuch*, blz. 372. Dr. W. Schönherr geeft hier aan dat tussen Litouwen en Estland in maart 1923 een verdrag werd gesloten op grond waarvan het binnenlands posttarief in het verkeer tussen beide landen zou worden gehanteerd. E.e.a. is ook opgenomen in *Der Baltikum-Sammler* Nr. 138 van januari 1972.

de tarieven niet altijd correct werden gehanteerd, mede vanwege het feit dat deze niet bij iedereen bekend waren!

Overzicht van de belangrijkste gebruikte literatuur

BBZ (Berliner Briefmarken Zeitung)
Een door Philip Kosack & Co in Berlijn uitgegeven postzegelperiodiek, waarin diverse informatie.

IBJ (Illustriertes Briefmarken-Journal)
Een door de gebroeders Senf te Leipzig uitgegeven postzegelperiodiek, waarin diverse informatie.

Fugalewitsch (V. Fugalewitsch, *Pašto antspaudai*)
Een eind 1990 uitgegeven standaardwerk over de poststempels in Litouwen (de tweede druk; de eerste dateert van 1984). De heer Fugalewitsch is al vele jaren lid van onze vereniging 'Het Baltisch Gebied'.

Kaslauskas (manuscript van P. Kaslauskas)
Een enige jaren geleden door mij van de heer Kaslauskas ontvangen manuscript over enige Litouwse tarieven. Dit manuscript kwam volgens zeggen uit Litouwen. Ook de heer Kaslauskas is lid van onze filatelistengroep.

Lipsny
Bulletin van de 'Lithuanian Philatelic Society of New York'.
Een vier maal per jaar verschijnend periodiek van de vereniging met dezelfde naam. Ook het namens deze vereniging uitgegeven handboek werd uiteraard gehanteerd.

Logsch
H. Logsch, schrijver van een artikelenreeks in zowel het *Lipsny*-bulletin als ook (eerder) in *DBZ*. De reeks was getiteld: 'Litauen – ein Geheimtip für Sammler und forschende Philatelisten'.

DBZ (Deutsche Briefmarken-Zeitung)
Een hedendaags Duits veertiendaags postzegelperiodiek, in Nederland vertegenwoordigd door Meinhardt-Den Haag.

Sammlerwoche
Vooroorlogs Duits filatelistisch periodiek. Het is niet onmogelijk, dat deze laatste drie bladen in de loop der tijd iets met elkaar te maken hebben gehad.

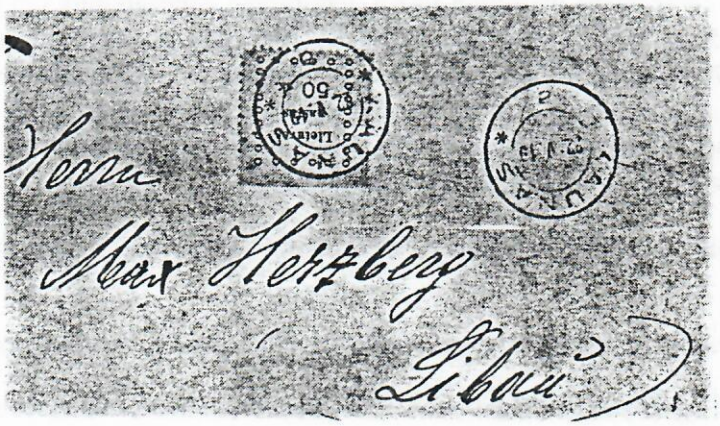
Michel-Rundschau
Een periodiek dat door de Duitse uitgever van de bekende catalogus wordt verspreid.

Baltikum-Sammler (Edgar Stahlbow: *Der Baltikum-Sammler*)
Een naoorlogs Duits periodiek, dat hoofdzakelijk over de filatelie van de Baltische staten handelde en tot 1970 bestond.

Schönherr
Dr. Jur. Werner Schönherr, schrijver van het Estland-deel in *Kohl-Briefmarken-Handbuch* (1928). Nog steeds een standaardwerk! Hij heeft zowel over Estland als over Letland geschreven.

Overzicht van de meest voorkomende tarieven[14]

A. Vanaf aanvang, begin januari 1919 tot 1 april 1920

♦ Brief d.d. 22-5-1919 van Kaunas naar Libau, gefrankeerd met 50 sk.

[14] Voor militaire (veld)post zie bijlage J.

(Brief)kaart	Lokaal	10 sk.
(Carte postale)	Binnenland	20 sk.
	Buitenland	40 sk.
Brief	Lokaal	15 sk. }
(Lettre)	Binnenland	30 sk. } per (deel van) 15 gr
	Buitenland	50 sk. }[15],[16]
		60 sk. } per 01-07-1919[17]
Drukwerk[18]	Lokaal	10 sk. }
(Imprimée)	Binnenland	10 sk. } per (deel van) 15 gr
	Buitenland	20 sk. }
Aantekenen[19]	Binnenland	+ 30 sk.
(Recommandée)	Buitenland	+ 50 sk.
		+ 60 sk. per 01-07-1919
Warenmonsters	Binnenland	20 sk. }
(Échantillon)	Buitenland	40 sk. } per (deel van) 50 gr

---

15 Hierover zijn de meningen verdeeld. Zowel het US Handboek als het document van Kaslauskas dat ik mocht ontvangen als het onvolprezen standaardwerk van Fugalewitsch, geven hier 50 sk. aan. Zowel Kosack (*BBZ* XV, Heft 3/4) alsook luitenant Kempe (*IBJ* 10-06/05-07-1919) geven echter 60 sk. als aanvangstarief aan. Belangrijk lijkt een opmerking van Kosack (25-02-1919), die zegt dat het tarief naar Duitsland (bij hem wellicht gelijk aan het buitenlandtarief) met *10 Pf. (Sk.)* zal worden verlaagd tot 50 Sk.! Over dit aspect bestaat derhalve nog geen 100% duidelijkheid.

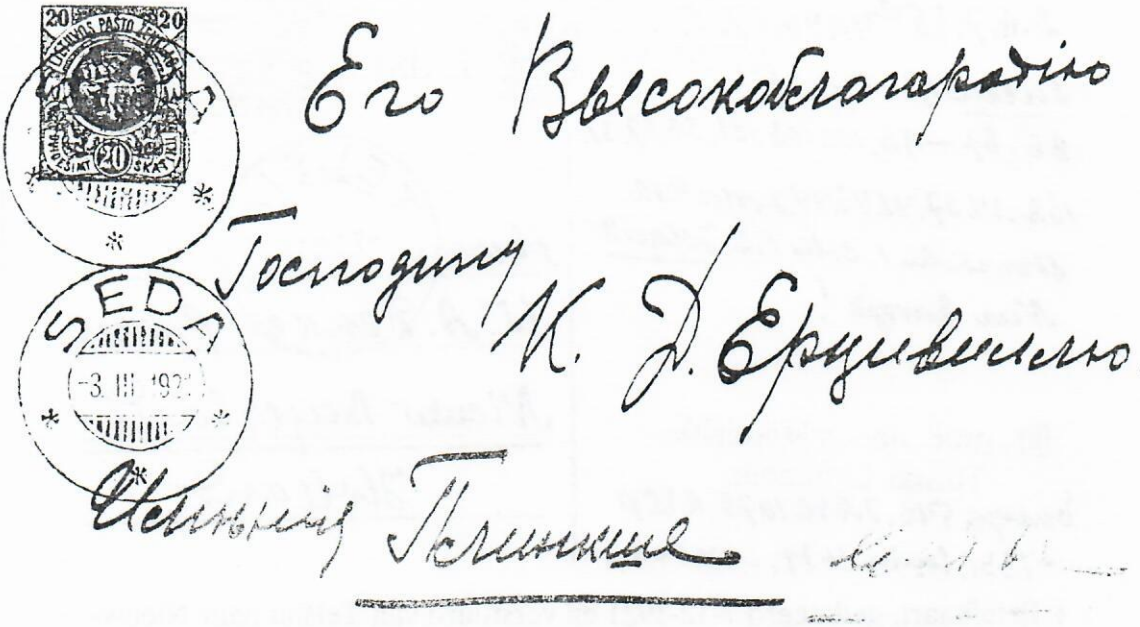
16 In ieder geval was op 04-03-1919 het tarief 50 sk. Zie hiervoor *BBZ* 13/14 van 1919 op blz. 125.

17 Niet genoemd in de literatuur, maar op grond van de database zeer aannemelijk!

18 Fugalewitsch geeft hier per 50 gram aan; alle andere bekende bronnen spreken echter over 15 gram.

19 Het aantekenrecht heeft niet van het begin af aan gegolden, dan wel was niet overal van het begin af aan mogelijk. De mij vroegst bekende aangetekende brief is van 15-II-1919 en werd verzonden van Kaunas naar Liebenau in Duitsland. Het gaat hier om aantekennummer 329, dus de datum van invoering van het aantekenrecht ligt vóór 15 februari 1919!

B. Van 1 april 1920 tot 1 juli 1921[20]

♦ Lokale brief, gedateerd 3-3-1921

(Brief)kaart	Lokaal	10 sk.
(Carte postale)	Binnenland	20 sk.
	Buitenland	40 sk.
Brief	Lokaal	20 sk. }
(Lettre)	Binnenland	50 sk. } per (deel van) 15 gr
	Buitenland	80 sk. }
Drukwerk	Lokaal	10 sk.
(Imprimée)	Binnenland	20 sk.
	Buitenland	20 sk.
Aantekenen	Binnenland	+ 50 sk.
(Recommandée)	Buitenland	+ 80 sk.

[20] Zie hiervoor o.a. het US Handboek en het document van Kaslauskas. Fugalewitsch noemt hier de datum 10-03-1920; hiervoor heb ik echter geen enkele bevestiging kunnen vinden.

C. Vanaf 1 juli 1921 tot 1 januari 1922

♦ Briefkaart, gedateerd 7-12-1921 en verstuurd van Telšiai naar Nieuw-Beyerland

			met bet. antw.
(Brief)kaart	Lokaal	40 sk.	n.v.t.
(Carte postale)	Binnenland	50 sk.	100 sk.
	Buitenland	100 sk.	200 sk.
Brief	Lokaal	50 sk. }	
(Lettre)	Binnenland	100 sk. } per (dl. van) 20 gr	
	Buitenland	200 sk.	
		per 20 gr meer: 100 sk.	
Drukwerk	Lokaal	30 sk. }	
(Imprimée)	Binnenland	30 sk. } per (dl. van) 50 gr	
	Buitenland	40 sk. } maximaal 2 kg	
Aantekenen	Binnenland	+ 100 sk.	
(Recommandée)	Buitenland	+ 200 sk.	

Postwissel	Binnenland	tot 50 auks.: 100 sk.; elk (deel van) 50 auks. meer: 50 sk.
	Buitenland	idem?

D. Vanaf 1 januari 1922 tot 1 maart 1922[21]

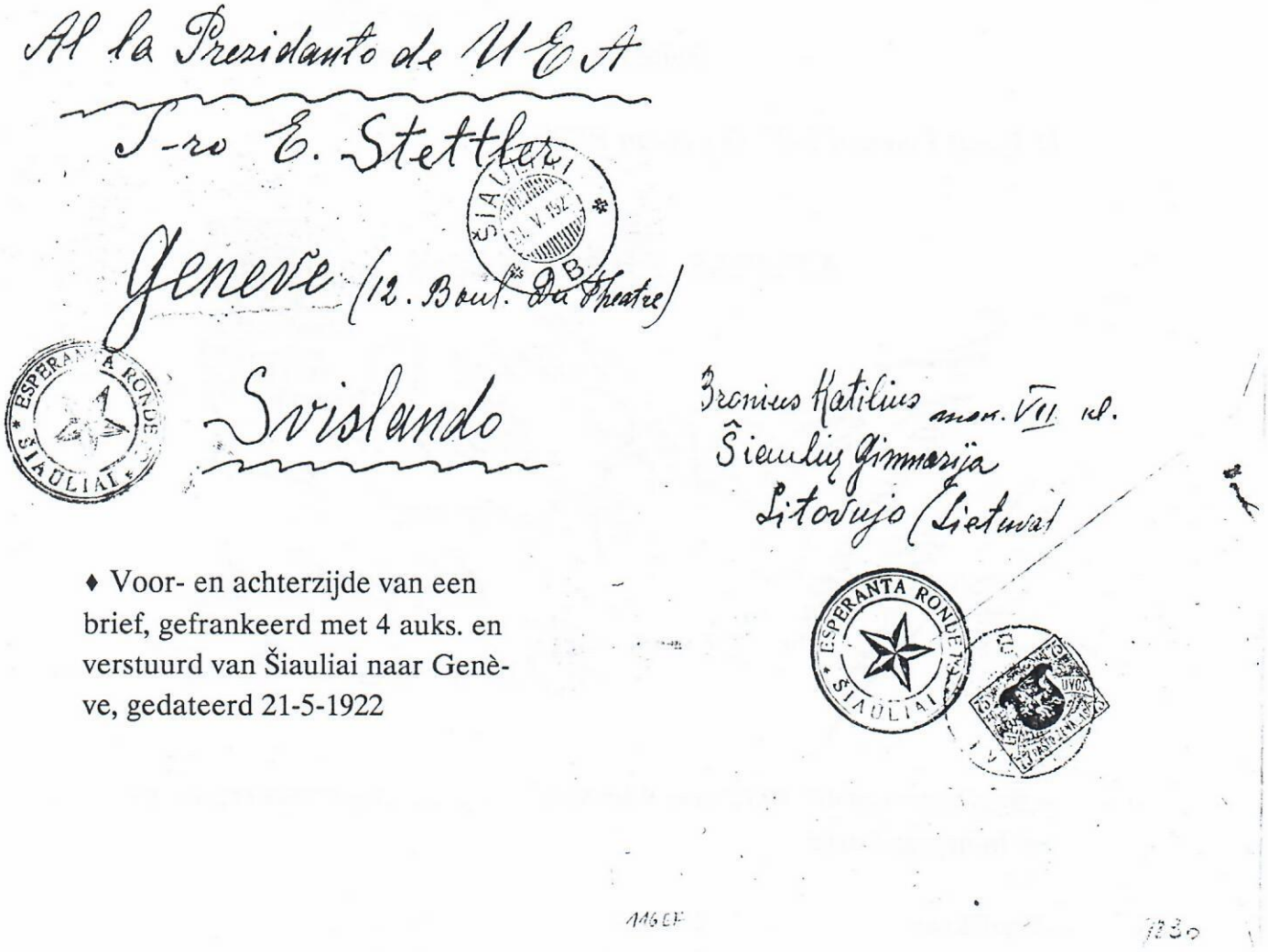

♦ Briefkaart van 4-4-1922 naar Wiesbaden, nog steeds gefrankeerd volgens het buitenlandtarief

(Brief)kaart	Lokaal	80 sk.
(Carte postale)	Binnenland	100 sk.
	Buitenland	200 sk.
Brief	Lokaal	100 sk. }
(Lettre)	Binnenland	200 sk. } per (dl. van) 20 gr
	Buitenland	400 sk. }
Drukwerk	Lokaal	60 sk. }
(Imprimée)	Binnenland	60 sk. } per (dl. van) 15 gr
	Buitenland	80 sk. }

[21] Logsch geeft hier aan dat de tarieven wederom met 100% worden verhoogd.

E. Van 1 maart 1922 tot 1 oktober 1922[22]

♦ Voor- en achterzijde van een brief, gefrankeerd met 4 auks. en verstuurd van Šiauliai naar Genève, gedateerd 21-5-1922

(Brief)kaart	Lokaal	80 sk.
(Carte postale)	Binnenland	100 sk.
	Buitenland	240 sk.
Brief	Lokaal	100 sk.
(Lettre)	Binnenland	200 sk.
	Buitenland	400 sk.

---

[22] Dit is de enige periode waarvan een min of meer volledig overzicht bewaard is gebleven. Dit overzicht stamt van K. Puida en wel uit het in 1922 uitgegeven *Lietuvos paštas*. Een overzicht daarvan is weergegeven in *Lipsny*, nummer 130, blz. 8468-8470. Hieruit zijn de voor dit artikel relevante tarieven overgenomen.

Drukwerk	Lokaal	
(Imprimée)	Binnenland	60 sk. } per 150 gr, max. 2 kg
	Buitenland	80 sk. } p. 50 gr, max. 2 kg
Aantekenen	Binnenland	+ 200 sk. per zending
(Recommandée)	Buitenland	+ 400 sk. per zending
Warenmonsters	Binnenland	80 sk. tot 100 gr
(Échantillon)		60 sk. extra per 50 gr meer
		maximumgewicht 350 gr
	Buitenland	160 sk. tot 100 gr
		80 sk. extra per 50 gr meer
		maximumgewicht 500 gr
Handelsbrieven	Binnenland	200 sk. tot 150 gr
(Lettres d'affaires)		60 sk. extra per 50 gr meer
		maximumgewicht 350 gr
	Buitenland	400 sk. tot 250 gr
		80 sk. extra per 150 gr meer
		maximumgewicht 2 kg
Documenten in braille	Binnenland	40 sk. per 500 gr
(Documentation en braille)	Buitenland	40 sk. per 500 gr
Bericht van ontvangst	Binnenland	200 sk. per zending
(Avis de réception)	Buitenland	400 sk. per zending
Rembours	Binnenland	200 sk. extra porto tot 10 auks.
(C.O.D.)		5 sk. extra per 1 auks. waarde
(Remboursement)	Buitenland	idem
Wikkel	Lokaal, drukwerk	40 sk./50 gr
(Banderole)	Lokaal, handelspost	60 sk./100 gr
		40 sk./50 gr +

	Lokaal, monsters	60 sk./100 gr 40 sk./50 gr + maximumgewicht: zie bij de respectieve inhoud
Postwissel (Mandat-poste)	Binnenland	100 sk. tot 50 auks. 50 sk. per extra 50 auks.
	Buitenland	waarschijnlijk: zie boven
Brief met aangegeven waarde (Lettre avec valeur déclarée)	Binnenland	Het tarief bestaat uit: 200 sk. per 20 gr gewicht + 200 sk. tot 100 auks. waarde + 50 sk. voor iedere 100 auks. waarde extra
	Buitenland	waarschijnlijk: zie boven

Kranten/tijdschriften (Journaux/périodiques)

Voor alle kranten en tijdschriften is per stuk een tarief verschuldigd gelijk aan 10% van de (maand)abonnementskosten, maar niet minder dan:

	maximumgewicht	*skatikų*
dagelijks	50 gr	100
wekelijks	50 gr	30
3× per week	50 gr	40
maandelijks	100 gr	20
4× per maand	100 gr	30
Indien overgewicht:	3 sk./15 gr	

F. Van 1 oktober 1922 tot 1 januari 1923[23]

(Brief)kaart (Carte postale)	Lokaal	5 ct.
	Binnenland	10 ct.
	Buitenland	18 ct.

[23] Op grond van de mij bekende gegevens neem ik aan, dat dit tarief gelijk is aan een 'overgangstarief' dat in Memel van toepassing is geweest van 16-04-1923 tot 01-10-1923.

♦ Wikkel, drukwerk, verstuurd van Kaunas naar Leipzig. Datum 7-11-1922

Brief	Lokaal	10 ct. }
(Lettre)	Binnenland	15 ct. } per (dl. van) 20 gr
	Buitenland	30 ct. }
Drukwerk	Lokaal	2 ct. }
(Imprimée)	Binnenland	3 ct. } per (dl. van) 50 gr
	Buitenland	6 ct. }
Aantekenen	Binnenland	15 ct.
(Recommandée)	Buitenland	30 ct.
Brief met aangegeven waarde		+ 10 ct. tot 100 litai verzekerd bedrag
(Lettre avec indication de valeur)		+ 5 ct. voor elk(e) (deel van) 100 litai meer
Bericht van ontvangst	Binnenland	15 ct.
(Avis de réception)	Buitenland	30 ct.

G. Van 1 januari 1923[24] tot ?[25] 1934

♦ Brief van Kybartai naar Rīga, 26-8-1924

			betaald antwoord
(Brief)kaart	Lokaal	10 ct.	n.v.t.
(Carte postale)	Binnenland	15 ct.	30 ct.
	Buitenland	36 ct.	72 ct.

---

[24] De datum van ingang van dit tarief meen ik te mogen opmaken uit de invoering op 1 januari 1923 van de eerste briefkaart met ingedrukt zegel in de centų-munteenheid. Zie hiervoor ook *Lipsny*, blz. 7894. Per 01-10-1923 werd dit tarief ook in Memel van kracht.

[25] De juiste datum van het einde van deze periode is mij tot op dit moment niet bekend. Alleen het buitenlandtarief werd gewijzigd. Deze wijziging in de buitenlandtarieven komt ook tot uitdrukking in de waardeverandering op de briefkaarten; echter, ook daar is de datum van invoering van de nieuwe waarden mij niet bekend.

Brief (Lettre)	Lokaal	15 ct. tot 20 gr	
	Binnenland	25 ct. tot 20 gr, + 20 gr: 15 ct.	
	Buitenland	60 ct. tot 20 gr, + 20 gr: 30 ct.	
Drukwerk (Imprimée)	Lokaal	2 ct. }	
	Binnenland	5 ct. } tot 50 gr	
	Buitenland	12 ct. }	
			betaald retour
Aantekenen (Recommandée)	Binnenland	+ 25 ct.	+ 25 ct.
	Buitenland	+ 60 ct.	+ 60 ct.
Brief met aangegeven waarde (Lettre avec valeur déclarée)	Binnenland	port + premie tot 100 litai: 25 ct. per 100 litai meer: 10 ct.	

H. Van ?-1934 tot 28-08-1940

♦ Aangetekende brief van Kaunas (centrum) naar Rotterdam, 10-4-1938

			betaald antwoord
(Brief)kaart	Lokaal	10 ct.	n.v.t.
(Carte postale)	Binnenland	15 ct.	30 ct.
	Buitenland	35 ct.	70 ct.
Brief	Lokaal	15 ct. tot 20 gr	
(Lettre)	Binnenland	25 ct. tot 20 gr, + 20 gr: 15 ct.	
	Buitenland	60 ct. tot 20 gr, + 20 gr: 35 ct.	
Drukwerk	Lokaal	2 ct. }	
(Imprimée)	Binnenland	5 ct. } tot 50 gr	
	Buitenland	10 ct. }	
			betaald retour
Aantekenen	Binnenland	+ 25 ct.	+ 25 ct.
(Recommandée)	Buitenland	+ 60 ct.	+ 60 ct.
Brief met aangegeven waarde (Lettre avec valeur déclarée)	Binnenland	port + premie tot 100 litai: 25 ct. per 100 litai meer: 10 ct.	

J. Veldpost

De veldpost was in Litouwen actueel toen het land nog gewikkeld was in de onafhankelijkheidsstrijd. Deze dienstverlening kon echter alleen gegarandeerd worden in een min of meer statische situatie. Indien militaire eenheden zich verplaatsten, werd de veldpost tijdelijk gestaakt en werd de draad weer opgenomen indien wederom de gelegenheid zich daartoe aanbood.
Op 9 juli 1919 werd het eerste centrale veldpostkantoor geopend, en wel in de Militaire Academie te Kaunas. Deze naamgeving werd later gewijzigd in 'K.L.P. No. 1' (Karo Lauko Paštas No. 1, ofwel Veldpostkantoor Nr 1).
Op 15 juli 1919 werd K.L.P No. 2 opgericht te Panevėžys; het bediende aldaar de IIe Brigade; K.L.P. 3 bediende vanaf die tijd de IIIe Brigade te Kalvarija.
Toen de strijdkrachten van Avaloff-Bermondt de treinverbindingen tussen Kaunas en Panevėžys afsneden, werd de veldpost eerst per trein vervoerd naar Pa-

nevėžys en vandaar met paardentractie naar Šeduva. Dit was de reden waarom K.L.P. Nr. 3 eind 1920 werd ingericht te Baisogala.
Ten behoeve van de gevechtshandelingen tegen de Polen aan het zuidelijke front werd K.L.P. Nr. 3 verplaatst en ingericht te Alytus.
Bij het door de Polen bezetten van Vilnius was K.L.P. Nr. 1 geloceerd te Žiežmariai.
Er zijn geen aanwijsbare redenen om aan te nemen dat er vergelijkbare veldpostkantoren zouden zijn ingericht te Utena en Ukmergė, alhoewel het bestaan van K.L.P. Nr. 4 wel bekend is.
Alle faciliteiten van de veldpostkantoren waren gesitueerd bij de commandopost van de eenheid waarbij ze waren ingedeeld. In dezelfde ruimten werkten eveneens de militaire telefooncentrales.
Het centrale veldpostkantoor ontving en bezorgde militaire dienstpostpakketten, geheime en gedateerde dienstpost en brieven. Persoonlijke correspondentie die werd ontvangen, werd bezorgd bij de veldpostdetachementen van de betreffende regimenten.
Alle privé-correspondentie en soldatenpost (brieven en kaarten), die van het front werden verzonden, werd gecensureerd; niet toegestane (militaire) informatie werd onleesbaar gemaakt door middel van doorhaling met zwarte inkt.
Soldatenpost van het front werd portvrij verzonden en bezorgd, dus zonder enig zegel. Wel werd de post voorzien van het briefstempel van de eenheid (dat was veelal het regiment).
Eind augustus 1921 is de veldpost, indien de weerssituatie dit toestond, per luchtpost vervoerd, en wel over vier routes:

1. Kaunas - Žiežmaria - Žasliai - Kaišiadorys;
2. Kaunas - Ukmergė - Gelvonai - Žeimiai;
3. Kaunas - Alytus - Marijampolė;
4. Kaunas - Kėdainiai - Šeduva - Panevėžys.

Deze, per vliegtuig vervoerde post, werd gebundeld in postzakken en afgeworpen op tevoren bepaalde plaatsen.

Zoals reeds eerder opgemerkt, werd de veldpost bij de eenheden te velde voorzien van een briefstempel; veelal een stempel met het 'logo' van de eenheid. De veldpost werd op de verschillende veldpostkantoren en detachementen afgehaald door speciaal daarvoor aangewezen ordonnansen die daartoe waren geautoriseerd.

Omgekeerd werd post naar het front verzameld op het hoofdkwartier, alwaar ze werd gedistribueerd naar de eenheden.
Tegen het eind van de oorlogshandelingen aan het front werd de demarcatielijn tussen Polen en Litouwen bewaakt door de Litouwse grensregimenten. Tegen het eind van 1923 werd de bewaking overgenomen door de grenspolitie; ongeveer tegelijkertijd werden de activiteiten van de veldpost gestaakt en deze organisatie als zodanig opgeheven.
Tot het tijdstip van opheffing van de veldpost genoot de militair (post van het front) portvrijdom. Post naar het front moest met 50% van de normale portokosten worden vrijgemaakt.

De regelgeving over de veldpost kan worden gevonden in deel VII van de Handboeken van de Militaire Staf: *Veldpostdiensten.* Hierin staan onder andere nog de volgende wetenswaardigheden:

I Er zijn drie typen veldpostdiensten, die worden uitgevoerd op drie te onderscheiden niveaus:
   a. het Militaire Centrale Veldpostkantoor;
   b. daaraan gerelateerde veldpostdetachementen;
   c. veldposthulppostkantoren bij de lagere eenheden.
   Er is slechts één Centraal Veldpostkantoor, dat zijn werkzaamheden verricht onder toezicht van het Militaire Hoofdkwartier.

II De interne organisatie van het Centrale Veldpostkantoor valt uiteen in een viertal delen:
   a. de Afdeling Postsortering;
   b. de Afdeling Militaire Censuur;
   c. de Afdeling voor de ontvangst en verzending van de post;
   d. de Afdeling Algemene Zaken.

III Bij de veldposthulppostkantoren (ingedeeld bij de eenheden) wordt, in samenwerking met de staf van de eenheid, de post verzameld en uitgewisseld met de hogere eenheid.
   Daartoe is het hulppostkantoor geloceerd bij de Commandopost of de Generale Staf, al naar gelang het niveau. Voor vervoer wordt gebruik gemaakt van de bij de eenheden reeds aanwezige capaciteit, eventuele prioriteiten te stellen door de commandant.
   Veldpostkantoren die zijn ingedeeld bij eenheden in het achtergebied ('de Etappe') zullen verzamel- en sorteerpunten inrichten.
   In uitzonderingsgevallen kunnen eenheden of veldpostkantoren die, vanwe-

ge bijvoorbeeld afstandsproblemen, tijdelijk niet kunnen terugvallen op het veldpostcircuit, gebruik maken van de civiele (districts-)postfaciliteiten. Dit mag echter alleen na uitdrukkelijke toestemming.

centraal veldpostkantoor

veldpost-detachement

veldpost-hulppostkantoor

EEN TWEETAL VARIANTEN

HARRY F.J. THISSEN

Gisteren werd ik, in anciënniteit jongste lid, aangenaam verrast met de publikaties van de filatelistengroep 'Het Baltische Gebied' sedert 1983.
Snuffelend in deze indrukwekkende lectuur trof ik in nummer 19 op pagina 6 een merkwaardig bericht van het bestuur:

> 'We (...) zien belangstellenden het liefst (...) "mond-op-mond" bij ons komen.'

Er bestaan van de mond-op-mond-methode twee varianten: de erotische en de reanimerende. Uit de context blijkt niet welke variant bedoeld is; mogelijk wil het bestuur, om redenen van privacy, zijn voorkeur voor dit weinig filatelistische handelen binnen de groep liever 'van mond TOT mond' uitspreken.

met hoge achting en vriendelijke groeten,
Harry F.J. Thissen

DE TWEEDE SOVJETREPUBLIEK LETLAND, 1940-1941

RUUD VAN WIJNEN & IVO STEYN

In *HBG 11* verscheen een overzichtsartikel over deze boeiende periode van één jaar, waarin de Letse staatspost werd vervangen door de postorganisatie van de Sovjet-Unie. Met behulp van de verzameling van de heer George Lindberg is het verhaal wat aan te vullen, en worden bepaalde trends wat duidelijker.
Om te beginnen de in deze periode ingevoerde stempels. Aan de lijst van machinestempels is niets toe te voegen, maar de handstempels zorgden voor diverse verrassingen. Het is nu duidelijk, dat de nieuwe handstempels in drie golven zijn ingevoerd. *Groep 1* omvat stempels met tweetalige stadsnaam, maar zonder landsnaam. De vroegste datum voor een stempel uit deze groep is nu *27 september 1940*, waarmee de machinestempels naar de tweede plaats zijn gegleden. Van de volgende stempels hebben we een aardig idee van de gebruiksperiode (maar zie het hierop volgend artikel voor een completere lijst van bekende stempels):

tekst	*serieletter*	*periode*	
ВЕНТСПИЛС - **VENTSPILS**	А	10-4-1941	18-5-1941
ДАУГАВПИЛС - **DAUGAVPILS**	А	4-3-1941	23-6-1941
	Б	19-2-1941	19-5-1941
	Г	11-1-1941	
	Д	10-1-1941	
	Е	24-6-1941	
ЕЛГАВА - **JELGAVA**	А	10-2-1941	
	Д	13-5-1941	
РИГА - **RIGA**	А	27-9-1940	
	а	4-12-1940	23-4-1941
	Б	18-2-1941	29-3-1941
	В	12-1-1941	
	Г	11-11-1940	26-3-1941
	г	10-11-1940	
	Д	20-4-1941	4-6-1941
	ж	1-4-1941	4-4-1941

tekst	*serieletter*	*periode*	
	Т	28-12-1940	11-5-1940
	Ю	11-1-1941	16-6-1941
	АБ	17-1-1941	2-6-1941
	АД	19-6-1941	
	АК	2-10-1940	26-6-1941
	АЛ	16-11-1940	10-1-1941
	АП	21-10-1940	29-5-1941
	АН	6-11-1940	9-12-1940
РИГА 1 - **RIGA 1**	А	26-10-1940	18-3-1941
РИГА 2 - **RIGA 2**	Б	7-2-1941	

Enige opmerkingen: de serieletters van deze stempels worden in de stempels aangegeven met schrijf-hoofdletters. Er zijn twee uitzonderingen, namelijk de Riga-stempels met *kleine* schrijfletters г en ж. Ook het merkwaardige provisorische Riga-stempel met serieletter а kan tot deze uitzonderingen worden gerekend. De hoofdletter Г ziet er als schrijfletter uit als een schrijfletter T. Zie voor verdere details de illustraties in het volgende artikel. Het Riga-stempel met serieletters АН wordt in Jakimovs en Marcilger ten onrechte omschreven als niet voorkomend op post uit deze periode, maar uitsluitend als massa-afstempeling na de oorlog.

Groep 2 bestaat uit stempels met stads- en landsnaam, beide tweetalig, in twee regels onderin het stempel. Er zijn sterke aanwijzingen dat deze stempels door een Letse instantie vervaardigd zijn, daar de letter Й in de Sovjet-Unie vrijwel nooit als serieletter werd gebruikt. Ook de wel ver doorgevoerde tweetaligheid is een aanwijzing voor een Letse origine : in deze periode werd de formele tweetaligheid van de niet-Russische republieken doorgaans eerder onder- dan overgeaccentueerd!
Daugavpils is voorlopig de enige stad die in beide groepen vertegenwoordigd is, en zo te zien heeft men in deze stad de stempels gewoon doorgenummerd, dus serieletters А, Б, В, ... in groep 1, en serieletters ..., Й enz. in groep 2. Van de volgende stempels kennen we de gebruiksperiode ongeveer:

tekst	*serieletter*	*periode*	
АБРЕНЕ - **ABRENE**	А	14-4-1941	24-6-1941
АЙЗПУТЕ - **AIZPUTE**	А	8-4-1941	10-6-1941

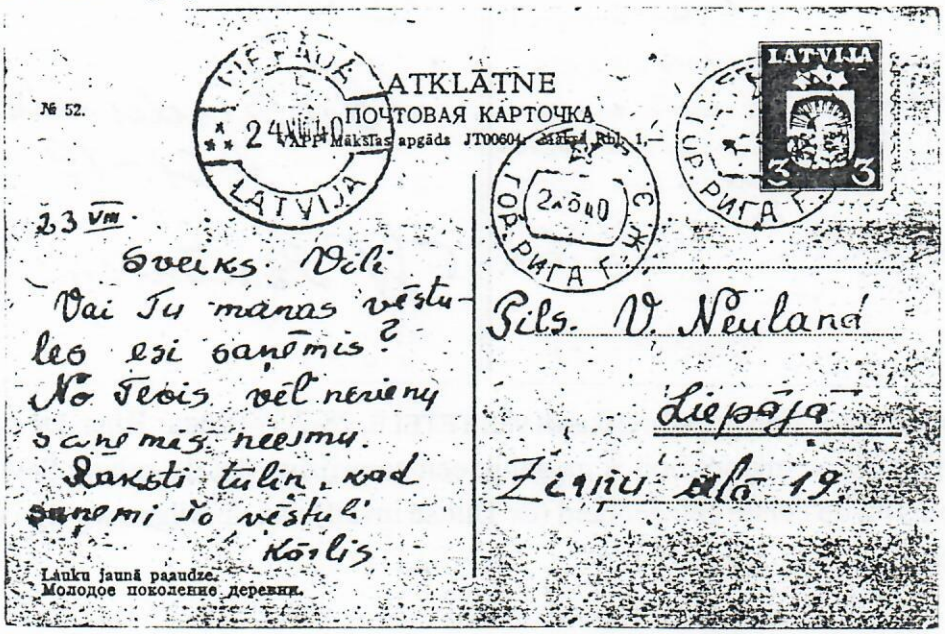
tekst	*serieletter*	*periode*	
АЛУКСНЕ - **ALUKSNE**	А	7-5-1941	5-6-1941
БАУСКА - **BAUSKA**	А	13-1-1941	26-2-1941
ВАЛПЕРА - **VALMIERA**	А	4-3-1941	8-3-1941
	Б	19-3-1941	2-5-1941
ДАУГАВПИЛС - **DAUGAVPILS**	Й	10-4-1941	24-6-1941
ЕКАБПИЛС - **JĒKABPILS**	А	12-2-1941	12-3-1941
	Б	20-2-1941	
ЗАУБЕ - **ZAUBE**	А	16-5-1941	6-6-1941
ЛЕПАЯ - **LIEPĀJA**	А	13-3-1941	29-5-1941
	Б	3-3-1941	10-3-1941
РЕЗЕКНЕ - **RĒZEKNE**	А	26-5-1941	18-6-1941
ТАУРУПЕ - **TAURUPE**	А	13-1-1941	26-2-1941

Gezien de bekende data vermoeden we, dat deze groep in de eerste maanden van 1941 in de middelgrote steden geïntroduceerd is.
De stempels van *groep 3*, tenslotte, werden waarschijnlijk in juni 1941 ingevoerd, mogelijk in alle overige postkantoren. De ons bekende stempels zijn allemaal van tamelijk petieterige dorpjes, en allemaal met serieletter а. De tekst volgt het standaard Sovjet-model: stadsnaam (Latijns alfabet) ЛАТВ.ССР stadsnaam (Cyrillisch alfabet). Uit de stempelverzameling van de heer Birznieks blijkt dat dit type ook na de oorlog in dorpen geïntroduceerd is. Deze groep loopt dus tamelijk naadloos over in de naoorlogse periode. Enkele ons bekende gebruiksdata:

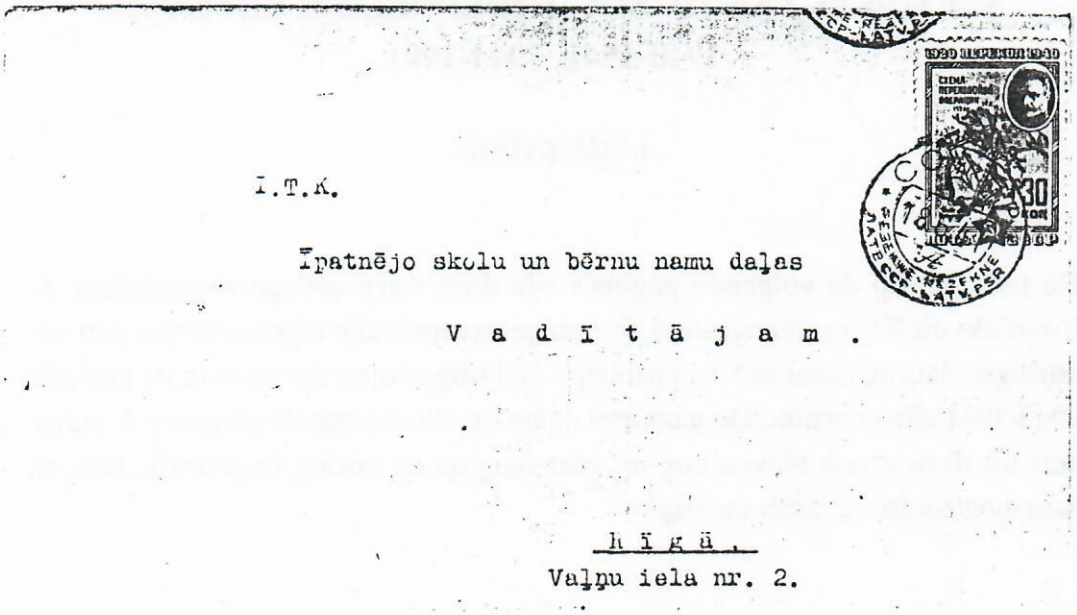
tekst	*serieletter*	*periode*	
APGULDE ЛАТВ.ССР АПГУЛДЕ	а	7-6-1941	
ARIEŠI ЛАТВ.ССР АРИЕШИ	а	5-6-1941	
JAUNKAZENI ЛАТВ.ССР ЯУНКАЗЕНИ	а	7-6-1941	
JAUNSKUJENE ЛАТВ.ССР ЯУНСКУЕНЕ	а	2-6-1941	
LUZNAVA ЛАТВ.ССР ЛУЗНАВА	а	2-6-1941	20-6-1941
PATKULE ЛАТВ.ССР ПАТКУЛЕ	а	23-6-1941	
PLATONE ЛАТВ.ССР ПЛАТОНЕ	а	23-6-1941	

Chronologisch de eerste en hier als hekkesluiter opgenomen, is het geheel in het Cyrillische alfabet gestelde stempel met tekst ГОР.РИГА Г.Ж.Э., geen serieletter, alleen bekend van een briefkaart met de extreem vroege datum 23-8-

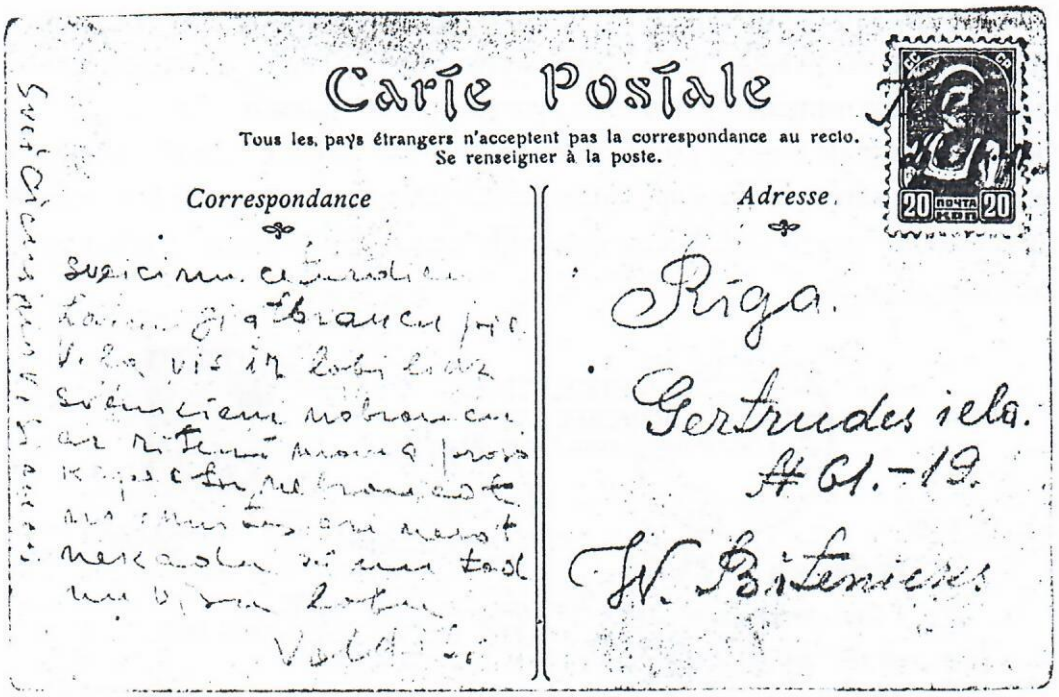
1940. De tekst zou uitgelegd kunnen worden als 'STAD RIGA HOOFD-DISTRIBUTIEKANTOOR VOOR KRANTEN'. Aangezien kranten een aanzienlijk deel van de dagelijkse post uitmaakten, was een apart distributiekantoor (Экспедиция) voor kranten in de meeste grote steden in de Sovjet-Unie opgericht. Mogelijk dat men ook direct in Riga zo'n afdeling oprichtte, in welk geval het gebruik van dit stempel op een briefkaart natuurlijk een vreemde vergissing moet zijn... (zie afbeelding 1).

♦ Afbeelding 1. Het merkwaardige stempel GOR. RIGA G. Zj. Eh., 23-8-1940.

♦ Afbeelding 2. Een typisch stempel uit groep 2: RĒZEKNE 'A', 18-6-1941.

♦ Afbeelding 3. Een prentbriefkaart van TETELE, 28-7-1941 naar Riga. De ontwaarding d.m.v. inktpotlood is mogelijk een aanwijzing dat de gehate Sovjetstempels bij de eerste gelegenheid (de Duitse inval!) aan de wilgen werden gehangen...

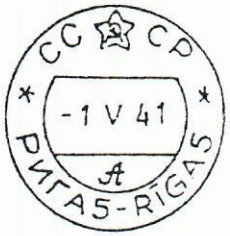
STEMPELS VAN DE SOVJETREPUBLIEK LETLAND, 1940-1941, 1944-1991

A. BIRZNIEKS

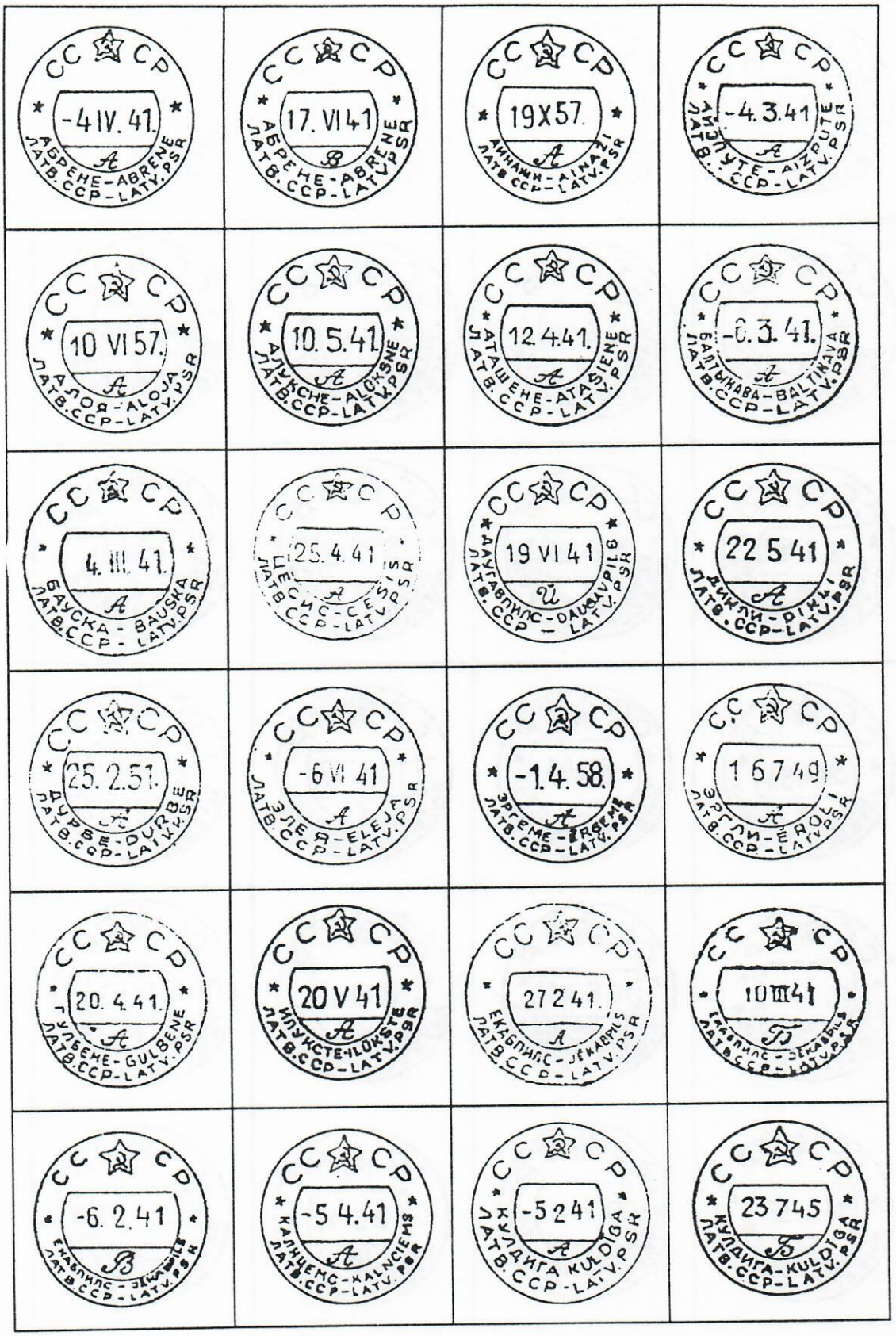
De tabellen op de volgende pagina's zijn door onze collega-verzamelaar A. Birznieks uit Riga samengesteld. Sommige stempels zijn afgebeeld met een naoorlogse datum, maar het is in principe niet uitgesloten dat ze al in de periode 1940-1941 zijn gebruikt. Dit gaat met name op voor stempels uit groep 3. Stempels uit deze groep bleven nog tot zeer lang na de oorlog in gebruik, hier en daar nog tot in de jaren tachtig!

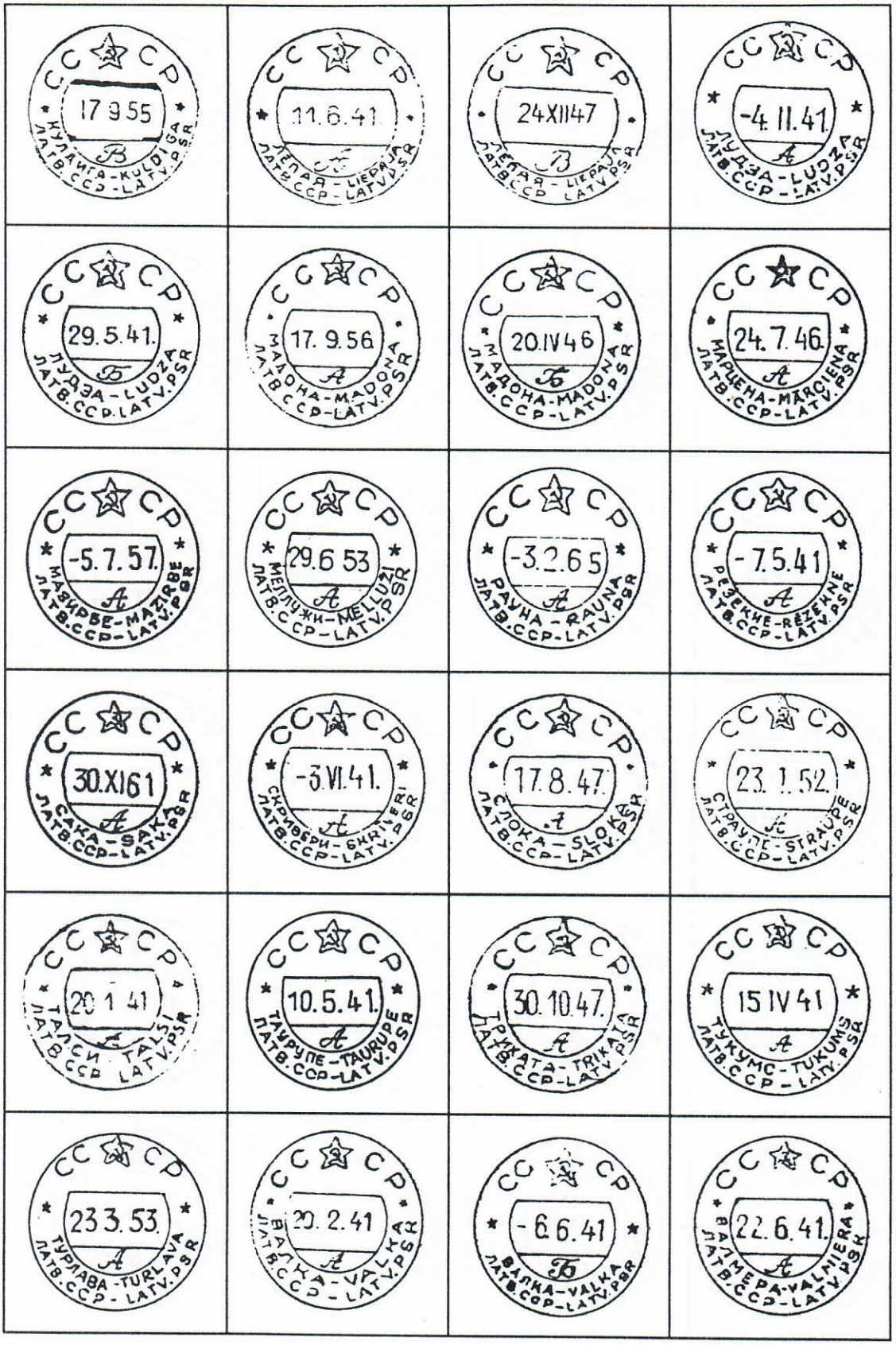
 СССР 15.12.40. РИГА - RĪGA а			
 СССР 17.11.40. РИГА - RĪGA А	 СССР -3.2.41 РИГА - RĪGA Б	 СССР -8.6.41. РИГА - RĪGA В	 СССР 16.2.41. РИГА - RĪGA Г
 СССР -6.11.40. РИГА - RĪGA 2	 СССР 13.2.41. РИГА - RĪGA Д	 СССР 19.7.59. РИГА - RĪGA Е	 СССР -4 V 41 РИГА - RĪGA Ж
 СССР 238 57 РИГА - RĪGA З	 СССР 28.2.41. РИГА - RĪGA	 СССР 26.III.41. РИГА - RĪGA К	 СССР 12.3.41. РИГА - RĪGA Л
 СССР -7.1.47. РИГА - RĪGA М	 СССР 24 IV 41 РИГА - RĪGA О	 СССР 11 II 41 РИГА - RĪGA П	 СССР -8.5.41. РИГА - RĪGA С
 СССР -3.1.41. РИГА - RĪGA С	 СССР -5.7.45. РИГА - RĪGA с	 СССР 19.12.40 РИГА - RĪGA т	 СССР 17 2 41. РИГА - RĪGA у

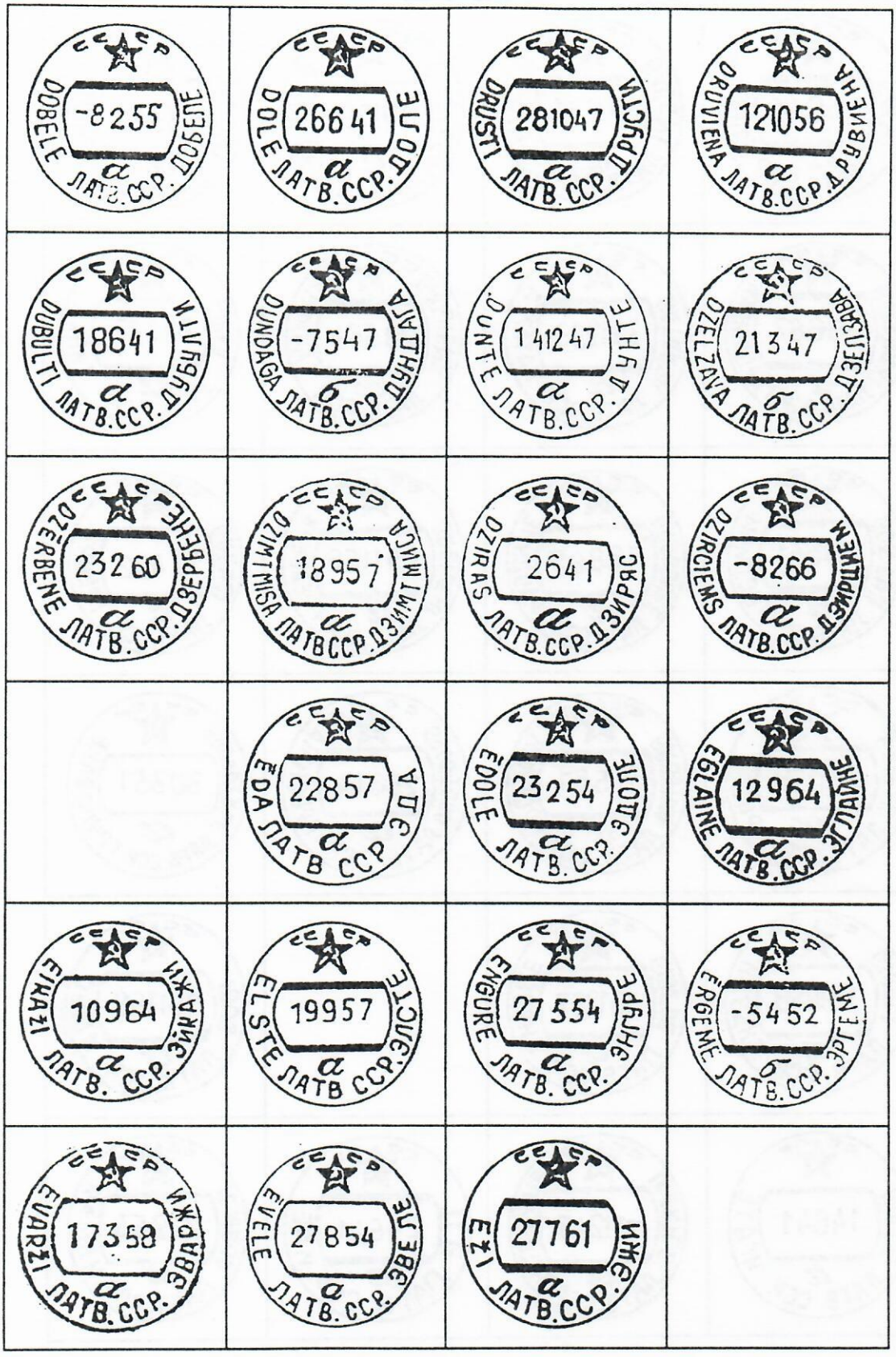
 СССР 21.12.40. РИГА-RĪGA	 СССР 26.10.45. РИГА-RĪGA	 СССР 23 11 41 РИГА-RĪGA	 СССР 16IV41 РИГА-RĪGA
 СССР -8.5.41. РИГА-RĪGA	 СССР 29 5 41 РИГА-RĪGA	 СССР -2.2.41. РИГА-RĪGA	
 СССР -5.4.41. РИГА-RĪGA	 СССР 14.11.41 РИГА-RĪGA	 СССР 27.1.41. РИГА-RĪGA	 СССР 21.5.47. РИГА-RĪGA
 СССР 22.10.40.17. РИГА-RĪGA	 СССР 21.12.40.14 РИГА-RĪGA	 СССР -8.3.41.13 РИГА-RĪGA	 СССР -3.12.40.21. РИГА-RĪGA

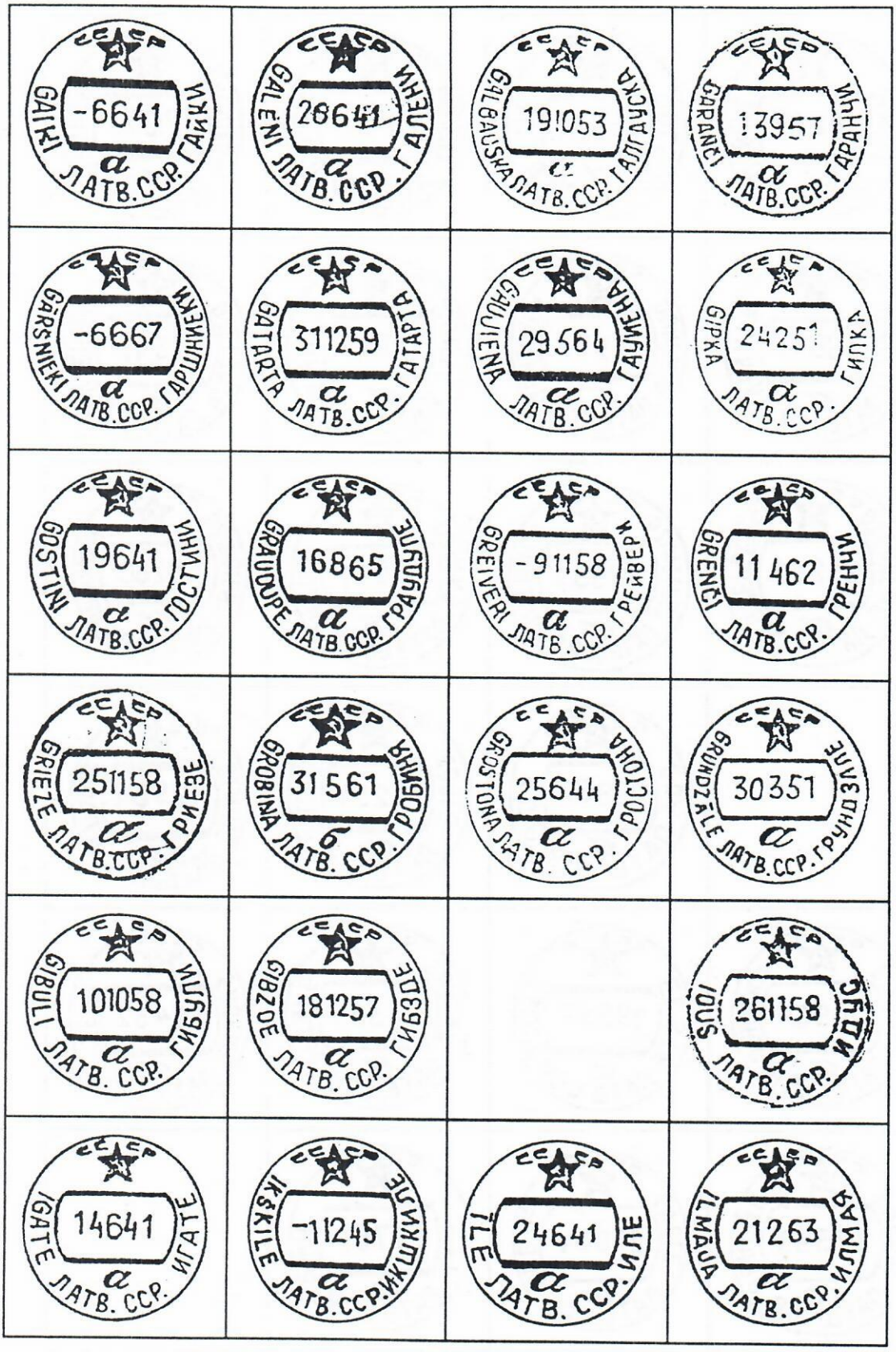
 СССР 28.5.45. РИГА 1-RĪGA 1	 СССР -4.12.40.11. РИГА 1. - RĪGA 1.	 СССР 29 11 40. РИГА 1. - RĪGA 1.	
 СССР -3 XII 40. РИГА 2-RĪGA 2	 СССР -4 X 47 РИГА 2-RĪGA 2	 СССР -6.11.41. РИГА 3-RĪGA 3	 СССР -6.11 41 РИГА 4-RĪGA 4
 СССР -1 V 41 РИГА 5-RĪGA 5	 СССР 24.12.40 РИГА 6-RĪGA 6	 СССР 28.4.64 РИГА 6-RĪGA 6	 СССР 15.11.68 РИГА 6-RĪGA 6
 СССР 27 11 41. РИГА 7-RĪGA 7	 СССР 23.2.41. РИГА 8-RĪGA 8	 СССР 27 1 41. РИГА 9-RĪGA 9	

 СССР 10.3.41. ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS	 СССР 13141 ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS	 СССР -6II41 ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS	 СССР -7141 ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS
 СССР -4441 ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS	 СССР -21.41. ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS	 СССР 211141 ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS	 СССР 30341. ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS
 СССР 19241. ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS			
 СССР 18X46. ЕЛГАВА-JELGAVA	 СССР 10.6.41. ЕЛГАВА-JELGAVA	 СССР 31.1.41 ЕЛГАВА-JELGAVA	
 СССР 21.141 ВЕНТСПИЛС-VENTSPILS			

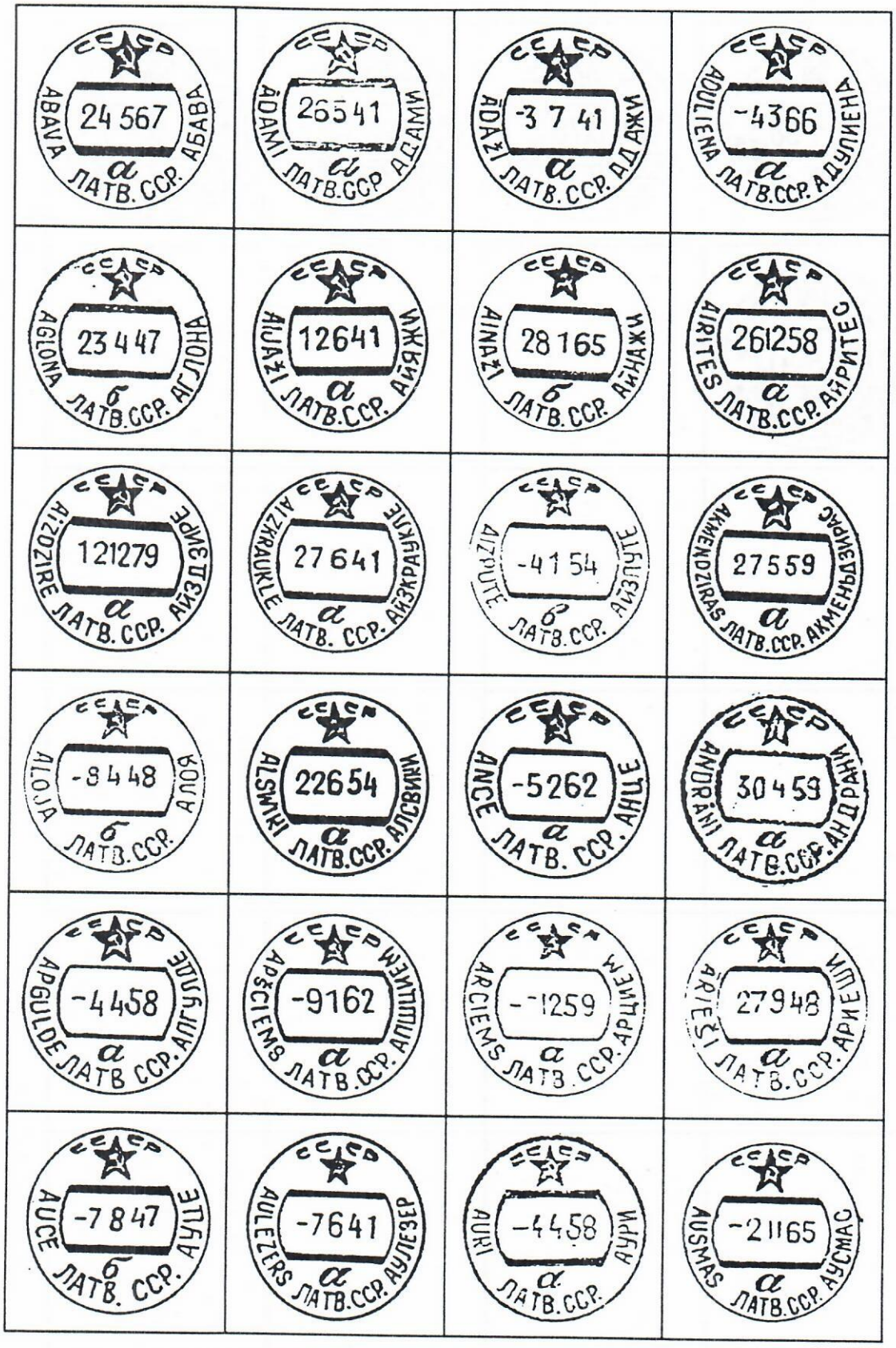

СССР
-4 IV. 41.
АБРЕНЕ-ABRENE
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
17. VI 41
АБРЕНЕ-ABRENE
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
19X57.
АЙНАЖИ-AINAŽI
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
-4.3.41
АЙЗПУТЕ-AIZPUTE
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
10 VI 57.
АЛОЯ-ALOJA
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
10.5.41.
АЛУКСНЕ-ALOKSNE
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
12.4.41.
АТАШЕНЕ-ATAŠIENE
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
-6.3.41.
БАЛТИНАВА-BALTINAVA
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
4. III. 41.
БАУСКА-BAUSKA
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
25.4.41
ЦЕСИС-CĒSIS
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
19 VI 41
ДАУГАВПИЛС-DAUGAVPILS
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
22 5 41
ДИКЛИ-DIKĻI
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
25. 2. 51.
ДУРБЕ-DURBE
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
-6 VI 41
ЭЛЕЯ-ELEJA
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
-1.4.58.
ЭРГЕМЕ-ĒRGEME
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
16749
ЭРГЛИ-ĒRGĻI
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
20.4.41.
ГУЛЬБЕНЕ-GULBENE
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
20 V 41
ИЛУКСТЕ-ILŪKSTE
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
27 2 41.
ЕКАБПИЛС-JĒKABPILS
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
10 III 41
ЕКАБПИЛС-JĒKABPILS
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
-6. 2. 41
ЕКАБПИЛС-ЈЕКАВРІLS
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
-5 4.41
КАЛНЦЕМС-KALNCIEMS
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
-5 2 41
КУЛДИГА-KULDIGA
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
СССР
23745
КУЛДИГА-KULDIGA
ЛАТВ.ССР-LATV.PSR

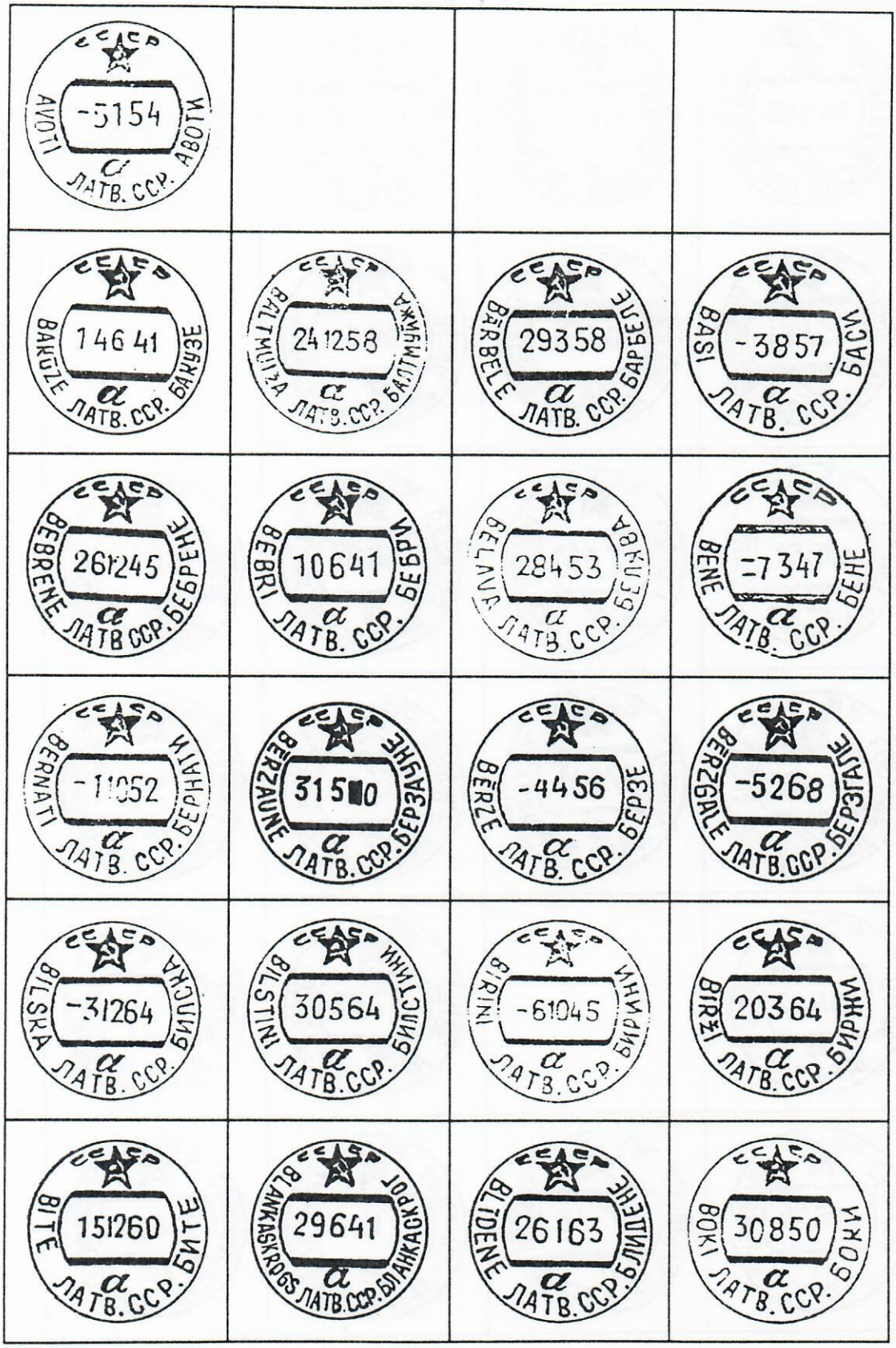

17 9 55
КУЛДИГА - KULDIGA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
11.6.41
ЛЕПАЯ - LIEPAJA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
24XII47
ЛЕПАЯ - LIEPAJA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
-4.11.41.
ЛУДЗА - LUDZA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
29.5.41.
ЛУДЗА - LUDZA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
17. 9.56
МАДОНА - MADONA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
20.IV46
МАДОНА - MADONA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
24. 7. 46.
МАРЦЕНА - MARCIENA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
-5. 7. 57.
МАЗИРБЕ - MAZIRBE
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
29.6 53
МЕЛЛУЖИ - MELLUZI
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
-3.2.65
РАУНА - RAUNA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
- 7.5.41
РЕЗЕКНЕ - REZEKNE
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
30.X161
САКА - SAKA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
-3.VI.41.
СКРИВЕРИ - SKRIVERI
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
17.8.47.
СЛОКА - SLOKA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
23. 1. 52.
СТРАУПЕ - STRAUPE
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
20 1 41
ТАЛСИ - TALSI
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
10.5.41.
ТАУРУПЕ - TAURUPE
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
30.10.47.
ТРИКАТА - TRIKATA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
15 IV 41
ТУКУМС - TUKUMS
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
23 3. 53.
ТУРЛАВА - TURLAVA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
20. 2. 41
ВАЛКА - VALKA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
- 6. 6. 41
ВАЛКА - VALKA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR
22. 6. 41.
ВАЛМИЕРА - VALMIERA
ЛАТВ.ССР - LATV.PSR

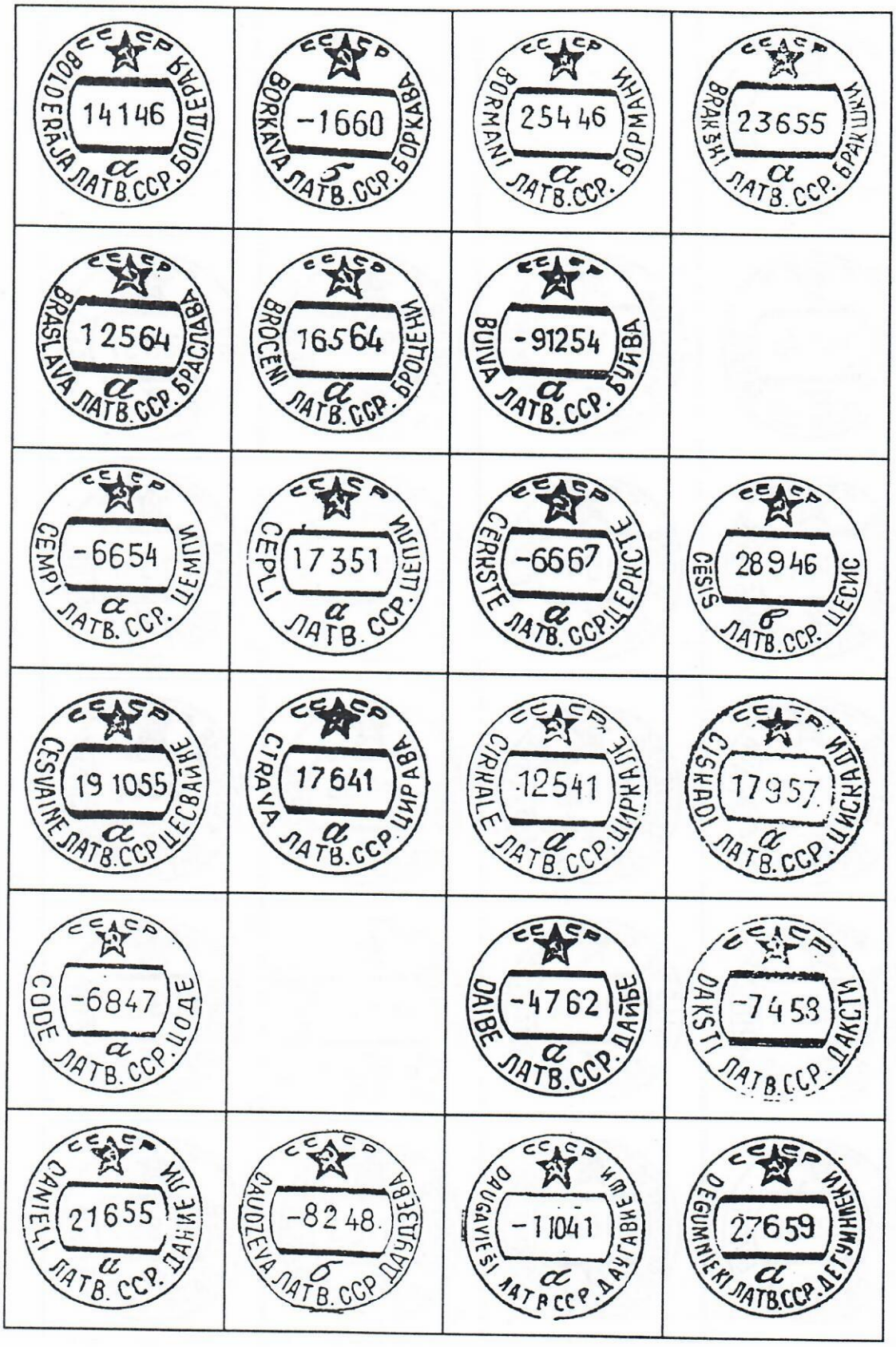

-8255 а ДОБЕЛЕ ЛАТВ.ССР.ДОБЕЛЕ
26641 а DOLE ЛАТВ.ССР.ДОЛЕ
281047 а DRUSTI ЛАТВ.ССР.ДРУСТИ
121056 а DRUVIENA ЛАТВ.ССР.ДРУВИЕНА
18641 а DUBULTI ЛАТВ.ССР.ДУБУЛТИ
-7547 б DUNDAGA ЛАТВ.ССР.ДУНДАГА
141247 а DUNTE ЛАТВ.ССР.ДУНТЕ
21347 б DZELZAVA ЛАТВ.ССР.ДЗЕЛЗАВА
23260 а DZERBENE ЛАТВ.ССР.ДЗЕРБЕНЕ
18957 а DZIMTMISA ЛАТВССР.ДЗИМТМИСА
2641 а DZIRAS ЛАТВ.ССР.ДЗИРАС
-8266 а DZIRCIEMS ЛАТВ.ССР.ДЗИРЦИЕМС
22857 а ĒDA ЛАТВ ССР ЭДА
23254 а ĒDOLE ЛАТВ.ССР.ЭДОЛЕ
12964 а ĒGLAINE ЛАТВ.ССР.ЭГЛАЙНЕ
10964 а ĒHAŽI ЛАТВ. ССР.ЭЙНАЖИ
19957 а ELSTE ЛАТВ ССР.ЭЛСТЕ
27554 а ĒNGURE ЛАТВ. ССР. ЭНГУРЕ
-5452 б ĒRGEME ЛАТВ.ССР.ЭРГЕМЕ
17358 а ĒVARŽI ЛАТВ.ССР. ЭВАРЖИ
27854 а ĒVELE ЛАТВ. ССР. ЭВЕЛЕ
27761 а EŽI ЛАТВ.ССР.ЭЖИ

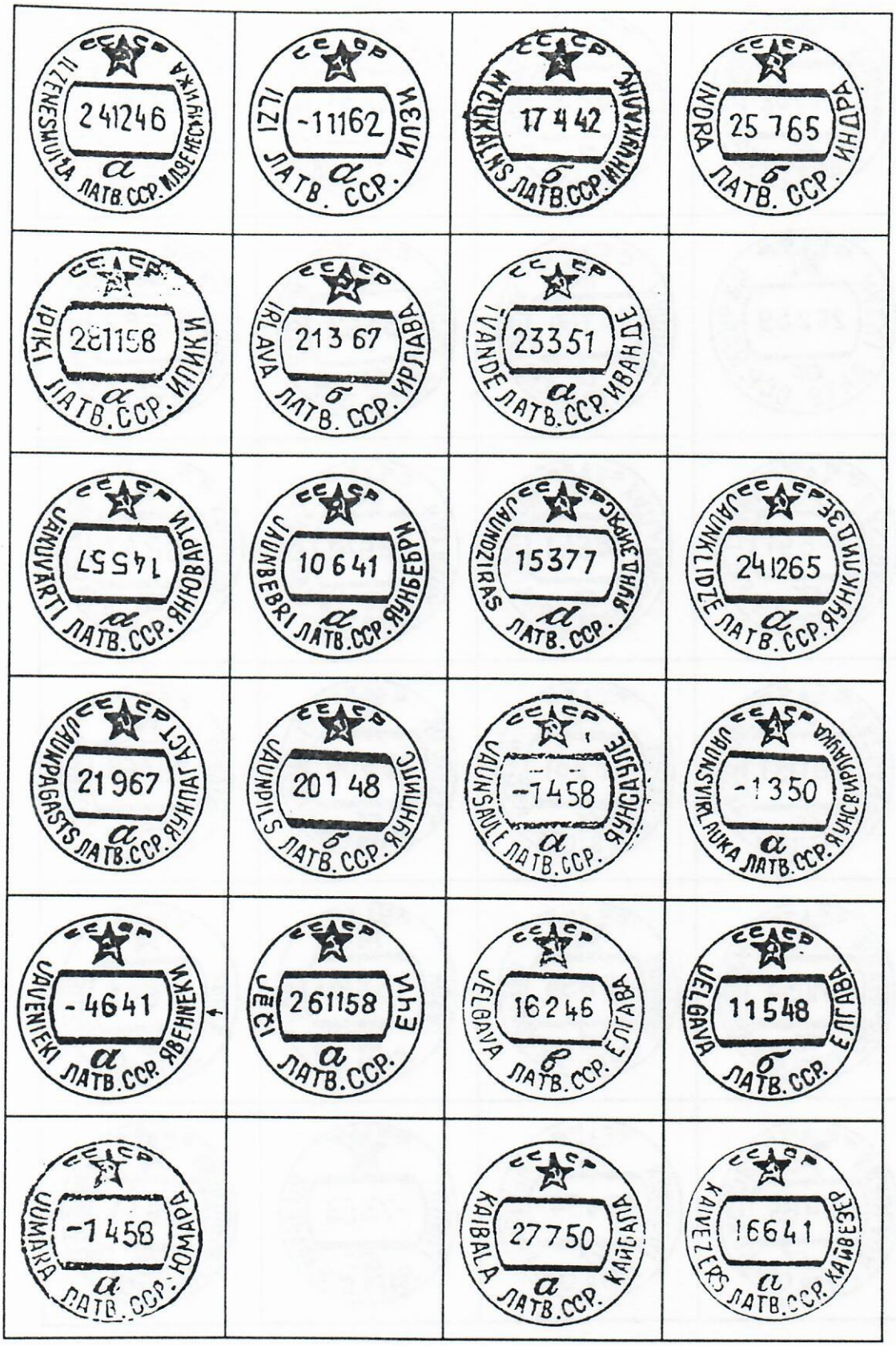

СССР
-6641
GAIKI ЛАТВ.ССР. ГАЙКИ
СССР
28641
GALENI ЛАТВ.ССР. ГАЛЕНИ
СССР
191053
GALGAUSKA ЛАТВ.ССР. ГАЛГАУСКА
СССР
13957
GARANČI ЛАТВ.ССР. ГАРАНЧИ
СССР
-6667
GĀRSNIEKI ЛАТВ.ССР. ГАРШНИЕКИ
СССР
311259
GATARTA ЛАТВ.ССР. ГАТАРТА
СССР
29564
GAUJIENA ЛАТВ.ССР. ГАУЙЕНА
СССР
24251
GIPKA ЛАТВ.ССР. ГИПКА
СССР
19641
GOSTIŅI ЛАТВ.ССР. ГОСТИНИ
СССР
16865
GRAUDUPE ЛАТВ.ССР. ГРАУДУПЕ
СССР
-91158
GREIVERI ЛАТВ.ССР. ГРЕЙВЕРИ
СССР
11462
GRENČI ЛАТВ.ССР. ГРЕНЧИ
СССР
251158
GRIEZE ЛАТВ.ССР. ГРИЕЗЕ
СССР
31561
GROBIŅA ЛАТВ.ССР. ГРОБИНЯ
СССР
25644
GROSTONA ЛАТВ.ССР. ГРОСТОНА
СССР
30351
GRUNDZĀLE ЛАТВ.ССР. ГРУНДЗАЛЕ
СССР
101058
GRIBULI ЛАТВ.ССР. ГРИБУЛИ
СССР
181257
GRIZDE ЛАТВ.ССР. ГРИЗДЕ
СССР
261158
IDUS ЛАТВ.ССР. ИДУС
СССР
14641
IGATE ЛАТВ.ССР. ИГАТЕ
СССР
-11245
IKŠĶILE ЛАТВ.ССР. ИКШКИЛЕ
СССР
24641
ĪLE ЛАТВ.ССР. ИЛЕ
СССР
21263
ĪLMĀJA ЛАТВ.ССР. ИЛМАЯ

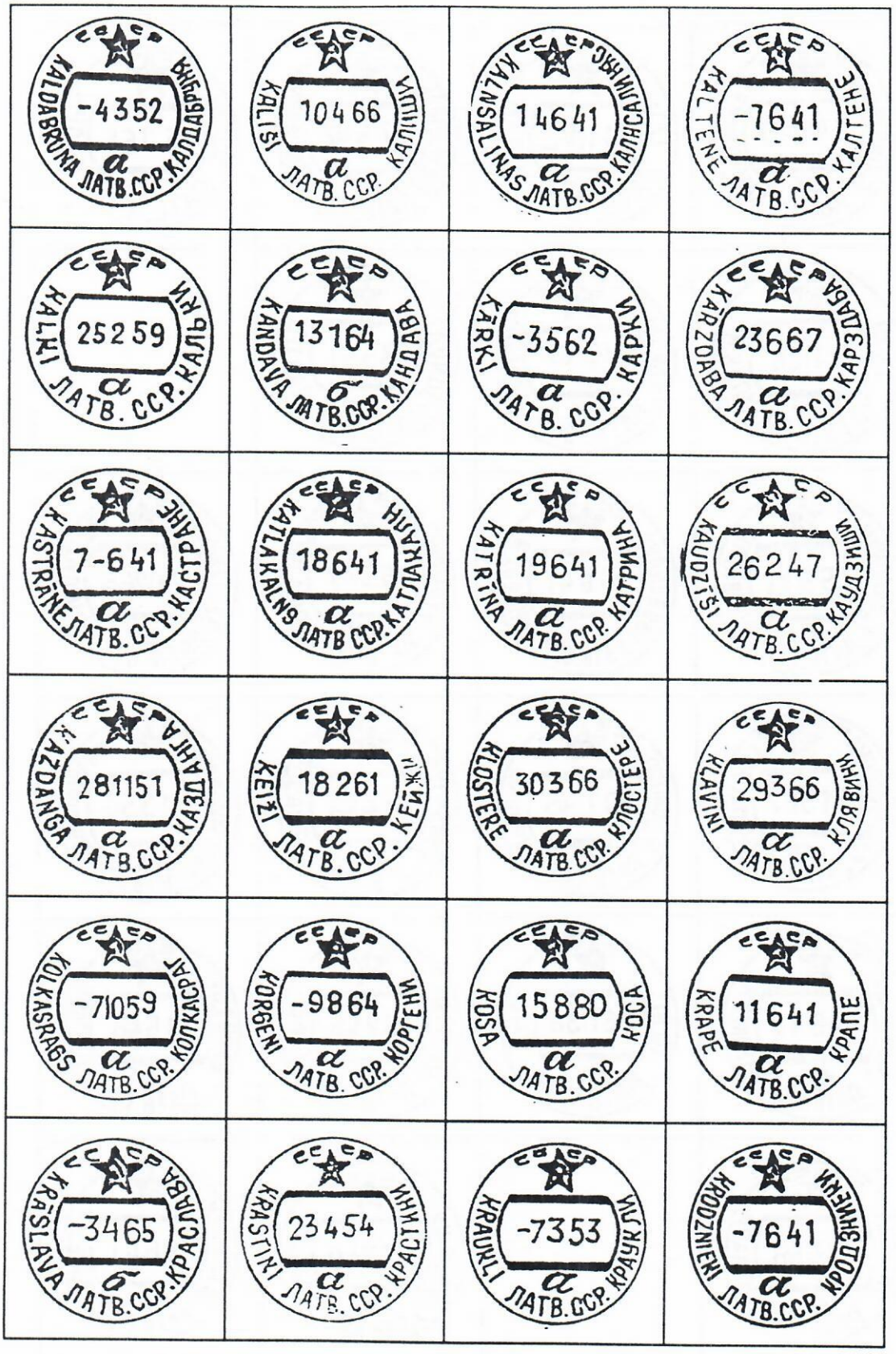
 СССР -5.1.58. ВАЛМИЕРА-VALMIERA ЛАТВ.ССР-LATV.PSR	 СССР 141X78 ВАЛМИЕРА-VALMIERA ЛАТВ.ССР-LATV.PSR	 СССР 19VI41. ВЕНТСПИЛС-VENTSPILS ЛАТВ.ССР-LATV.PSR	 СССР 31.5.41 ЗАУБЕ-ZAUBE ЛАТВ.ССР-LATV.PSR
 СССР 24.4.41. ЗВАРДЕ-ZVARDE ЛАТВ.ССР-LATV.PSR			

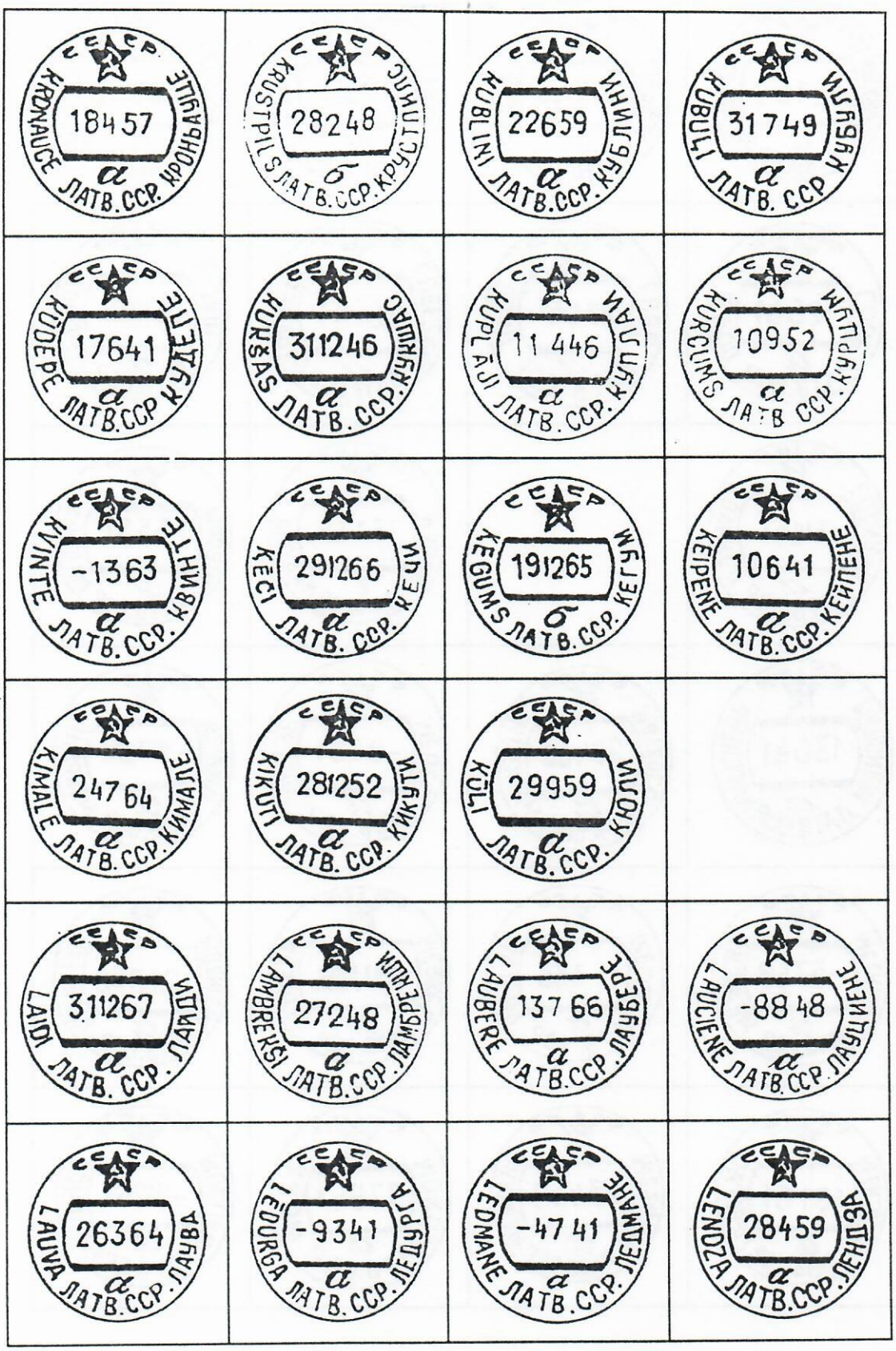

24 567
ABAVA ЛАТВ. ССР. АБАВА
26541
ĀDAMI ЛАТВ.ССР АДАМИ
-3741
ĀDAŽI ЛАТВ.ССР. АДАЖИ
-4366
ADULIENA ЛАТВ.ССР. АДУЛИЕНА
23447
AGLONA ЛАТВ.ССР. АГЛОНА
12641
AIZAŽI ЛАТВ.ССР. АЙЗАЖИ
28165
AIŅAŽI ЛАТВ.ССР. АЙНАЖИ
261258
AIRITES ЛАТВ.ССР. АЙРИТЕС
121279
AIZDZIRE ЛАТВ. ССР. АЙЗДЗИРЕ
27641
AIZKRAUKLE ЛАТВ. ССР. АЙЗКРАУКЛЕ
-4154
AIZPUTE ЛАТВ.ССР. АЙЗПУТЕ
27559
AKMENDZIRAS ЛАТВ.ССР. АКМЕНЬДЗИРАС
-8448
ALOJA ЛАТВ.ССР. АЛОЯ
22654
ALSVIKI ЛАТВ.ССР. АЛСВИКИ
-5262
ANCE ЛАТВ. ССР. АНЦЕ
30459
ANDRĀNI ЛАТВ.ССР. АНДРАНИ
-4458
APGULDE ЛАТВ ССР. АПГУЛЬДЕ
-9162
APŠCIEMS ЛАТВ.ССР. АПШЦИЕМ
-1259
ARCIEMS ЛАТВ.ССР. АРЦИЕМ
27948
ARIEŠI ЛАТВ.ССР. АРИЕШИ
-7847
AUCE ЛАТВ. ССР. АУЦЕ
-7641
AULEZERS ЛАТВ.ССР. АУЛЕЗЕР
-4458
AURI ЛАТВ.ССР. АУРИ
-21165
AUSMAS ЛАТВ.ССР. АУСМАС

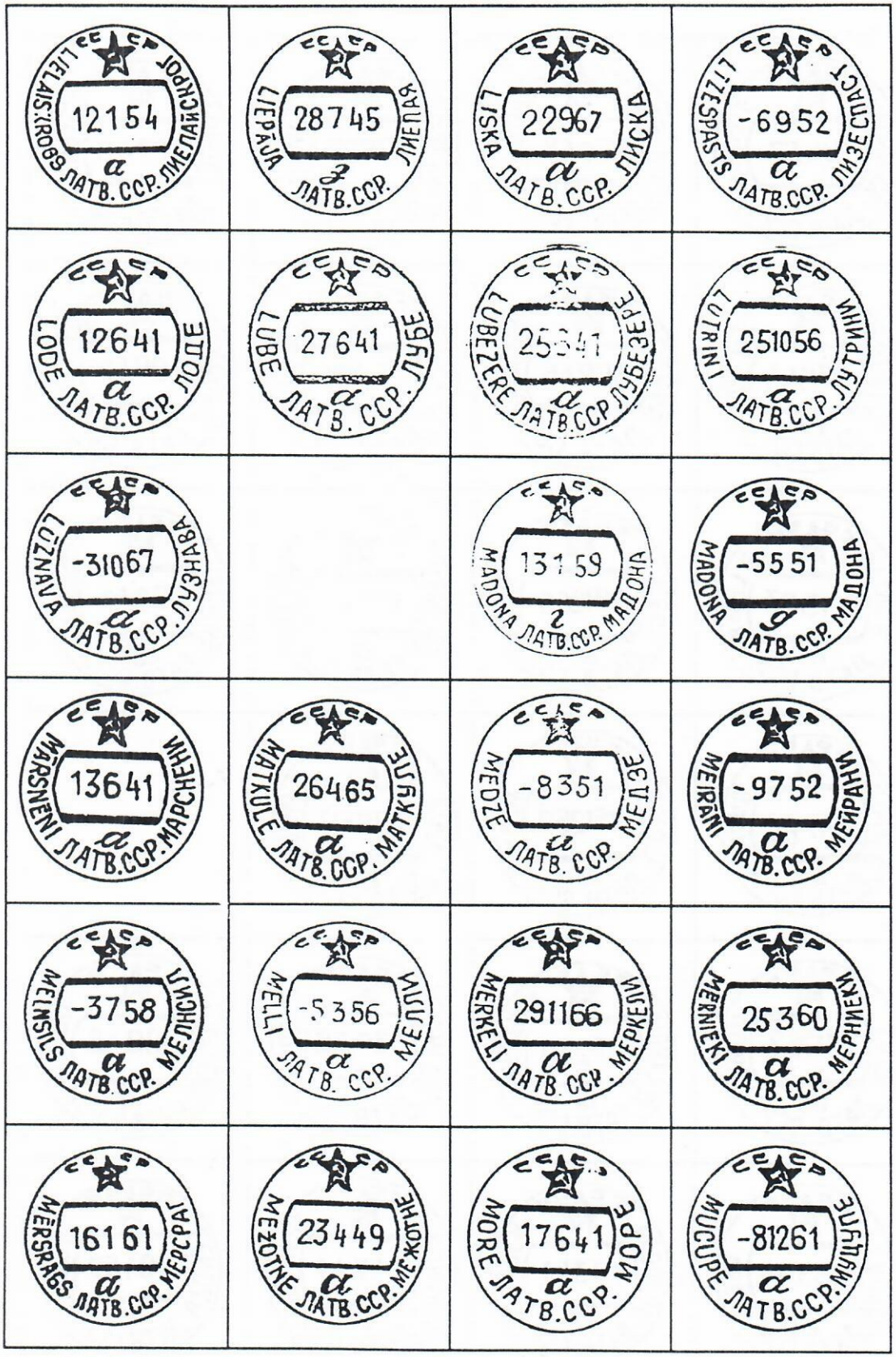

-5154
АВОТІ
ЛАТВ. ССР. АВОТИ
14641
BAKŪZE
ЛАТВ. ССР. БАКУЗЕ
241258
BALTMUIŽA
ЛАТВ. ССР. БАЛТМУЙЖА
29358
BĀRBELE
ЛАТВ. ССР. БАРБЕЛЕ
-3857
BASI
ЛАТВ. ССР. БАСИ
261245
BĒBRENE
ЛАТВ ССР. БЕБРЕНЕ
10641
BĒBRI
ЛАТВ. ССР. БЕБРИ
28453
BELAVA
ЛАТВ. ССР. БЕЛАВА
-7347
BENE
ЛАТВ. ССР. БЕНЕ
-11052
BERNATI
ЛАТВ. ССР. БЕРНАТИ
315■0
BĒRZAUNE
ЛАТВ. ССР. БЕРЗАУНЕ
-4456
BĒRZE
ЛАТВ. ССР. БЕРЗЕ
-5268
BĒRZGALE
ЛАТВ. ССР. БЕРЗГАЛЕ
-31264
BILSKA
ЛАТВ. ССР. БИЛСКА
30564
BILSTINI
ЛАТВ. ССР. БИЛСТИНИ
-61045
BIRINI
ЛАТВ. ССР. БИРИНИ
20364
BIRŽI
ЛАТВ. ССР. БИРЖИ
151260
BITE
ЛАТВ. ССР. БИТЕ
29641
BLAKASKROGS
ЛАТВ. ССР. БЛАКАСКРОГ
26163
BLIDENE
ЛАТВ. ССР. БЛИДЕНЕ
30850
BOKI
ЛАТВ. ССР. БОКИ

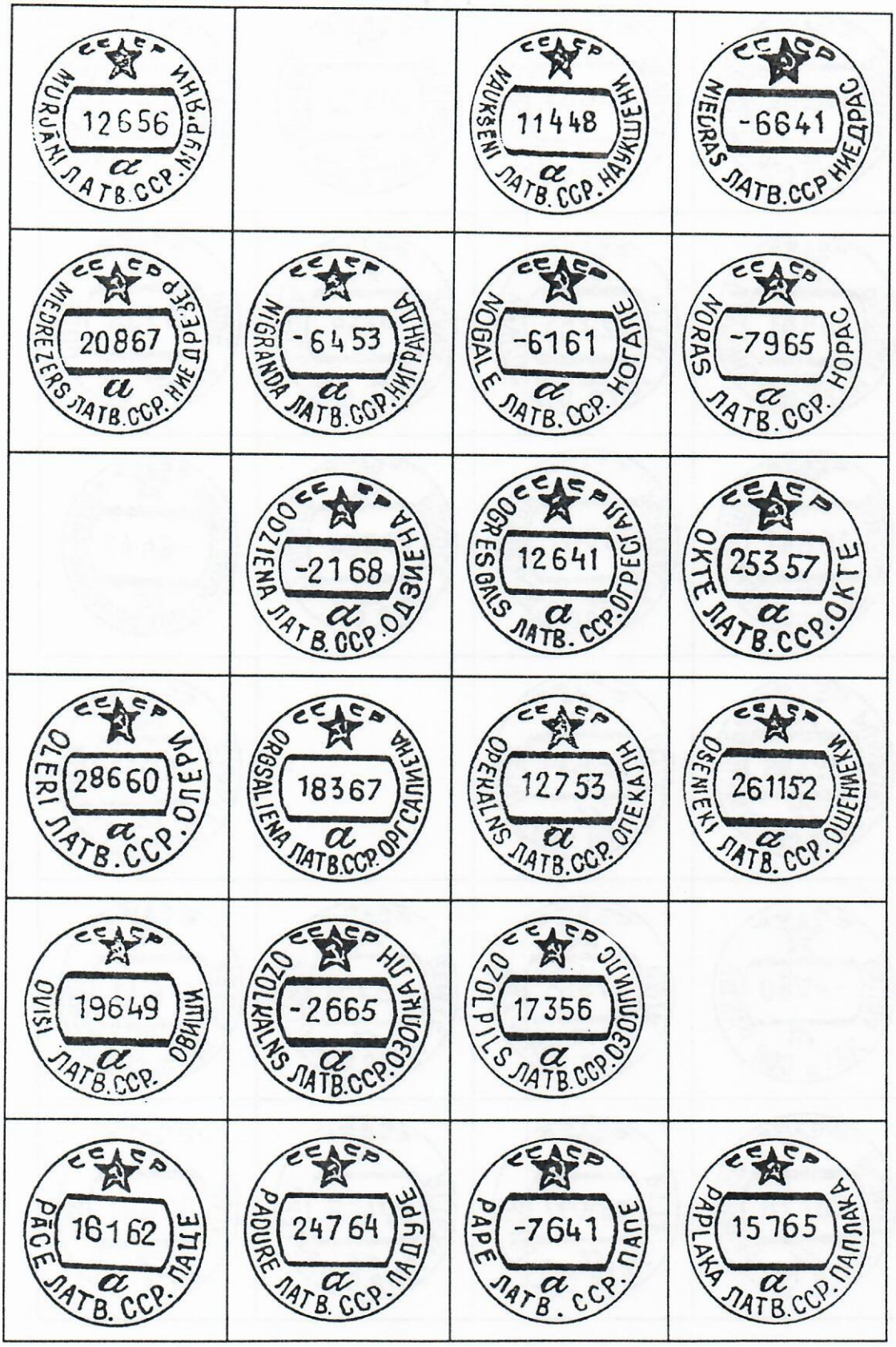

СССР 14146 BOLDERĀJA ЛАТВ.ССР. БОЛДЕРАЯ а
СССР -1660 BORKAVA ЛАТВ.ССР. БОРКАВА б
СССР 25446 BORMANI ЛАТВ.ССР. БОРМАНИ а
СССР 23655 BRAKŠKI ЛАТВ.ССР. БРАКШКИ а
СССР 12564 BRASLAVA ЛАТВ.ССР. БРАСЛАВА а
СССР 16564 BROCĒNI ЛАТВ.ССР. БРОЦЕНИ а
СССР -91254 BUIVA ЛАТВ.ССР. БУЙВА а
СССР -6654 CĒMPI ЛАТВ.ССР. ЦЕМПИ а
СССР 17351 CĒRPĻI ЛАТВ.ССР. ЦЕПЛИ а
СССР -6667 CĒRKSTE ЛАТВ.ССР. ЦЕРКСТЕ а
СССР 28946 CĒSIS ЛАТВ.ССР. ЦЕСИС в
СССР 19 1055 CĒSVAINE ЛАТВ.ССР ЦЕСВАЙНЕ а
СССР 17641 CĪRAVA ЛАТВ.ССР. ЦИРАВА а
СССР 12541 CĪRKNAĻE ЛАТВ.ССР. ЦИРКНАЛЕ а
СССР 17957 CĪSKADI ЛАТВ.ССР. ЦИСКАДИ а
СССР -6847 CODE ЛАТВ.ССР. ЦОДЕ а
СССР -4762 DAIBE ЛАТВ.ССР. ДАЙБЕ а
СССР -7453 DAKSTI ЛАТВ.ССР. ДАКСТИ а
СССР 21655 DANIEĻI ЛАТВ. ССР. ДАНИЕЛИ а
СССР -8248 DAUDZEVA ЛАТВ.ССР ДАУДЗЕВА б
СССР -11041 DAUGAVIEŠI ЛАТВ ССР. ДАУГАВИЕШИ а
СССР 27659 DEGUMNIEKI ЛАТВ.ССР. ДЕГУМНИЕКИ а

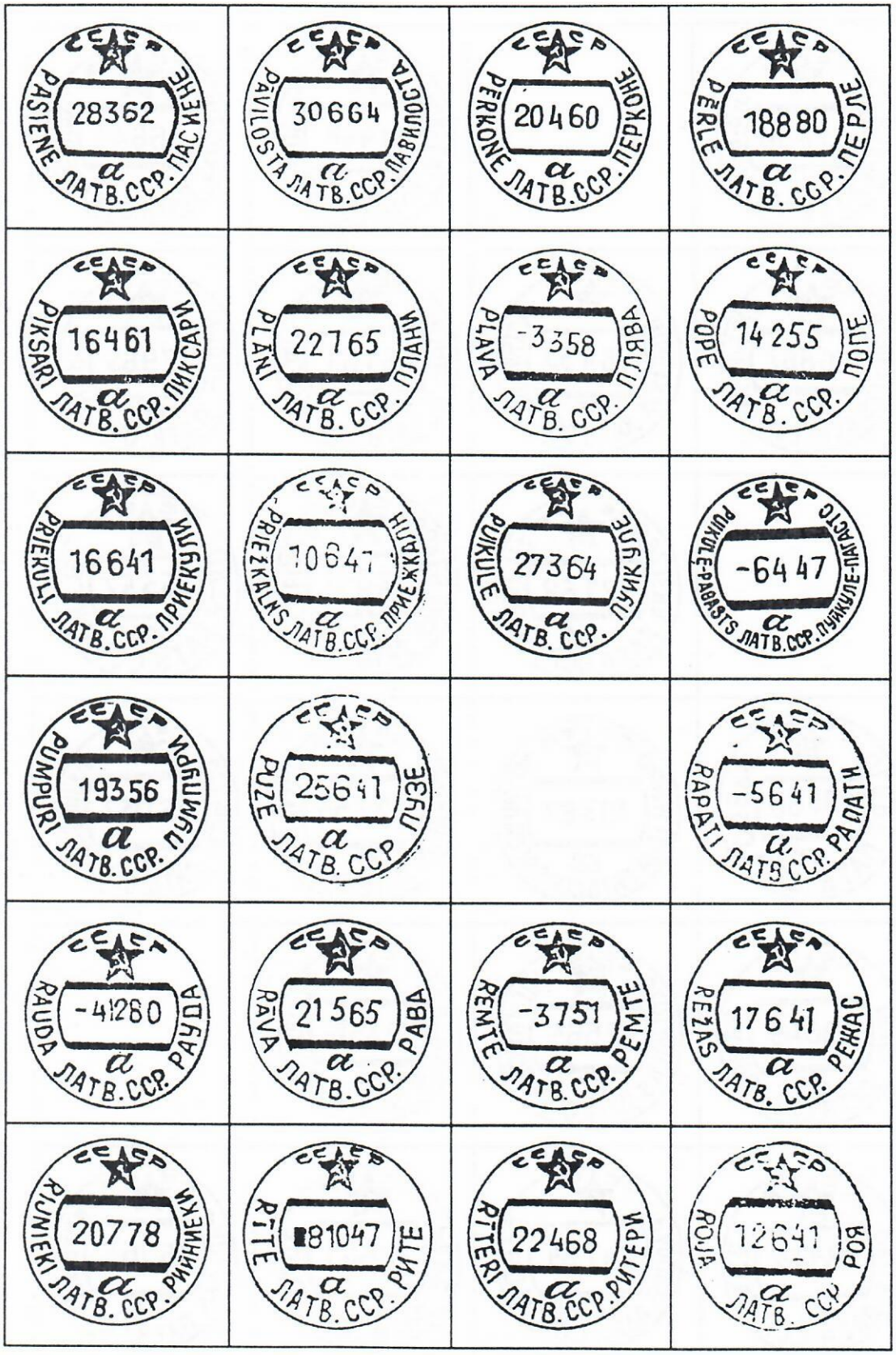

241246 а ЛАТВ. ССР. ЛЕНЕСМУЙЖА
-11162 а ЛАТВ. ССР. ИЛЗЕ
17442 б ЛАТВ.ССР. МЯЦКАЛНС
25765 ЛАТВ. ССР. ИНДРА
281158 а ЛАТВ.ССР. ЛИПИКИ
21367 б ЛАТВ. ССР. ЯРЛАВА
23351 а ЛАТВ.ССР. ИВАНДЕ
14557 а ЛАТВ.ССР. ЯНОВАРТИ
10641 а ЛАТВ.ССР. ЯУНЕБЕРИ
15377 а ЛАТВ. ССР. ЯУНЗЕМЕ ЯУНЗИРАС
241265 а ЛАТВ.ССР. ЯУНМУКЛИДЗЕ
21967 а ЛАТВ.ССР. ЯУНПАГАСТС
20148 б ЛАТВ.ССР. ЯУНПИЛС
-7458 а ЛАТВ.ССР. ЯУНСАУЛЕ
-1350 а ЛАТВ.ССР. ЯУНСВИРИЦА
-4641 а ЛАТВ.ССР. ЯВЕНИЕКИ
261158 а ЛАТВ.ССР. ЕЧИ
16246 в ЛАТВ.ССР. ЕЛГАВА
11548 б ЛАТВ.ССР. ЕЛГАВА
-1458 а ЛАТВ.ССР. ЮМАРДА
27750 а ЛАТВ.ССР. КАЙБАЛА
16641 а ЛАТВ.ССР. КАЙВЕЗЕР

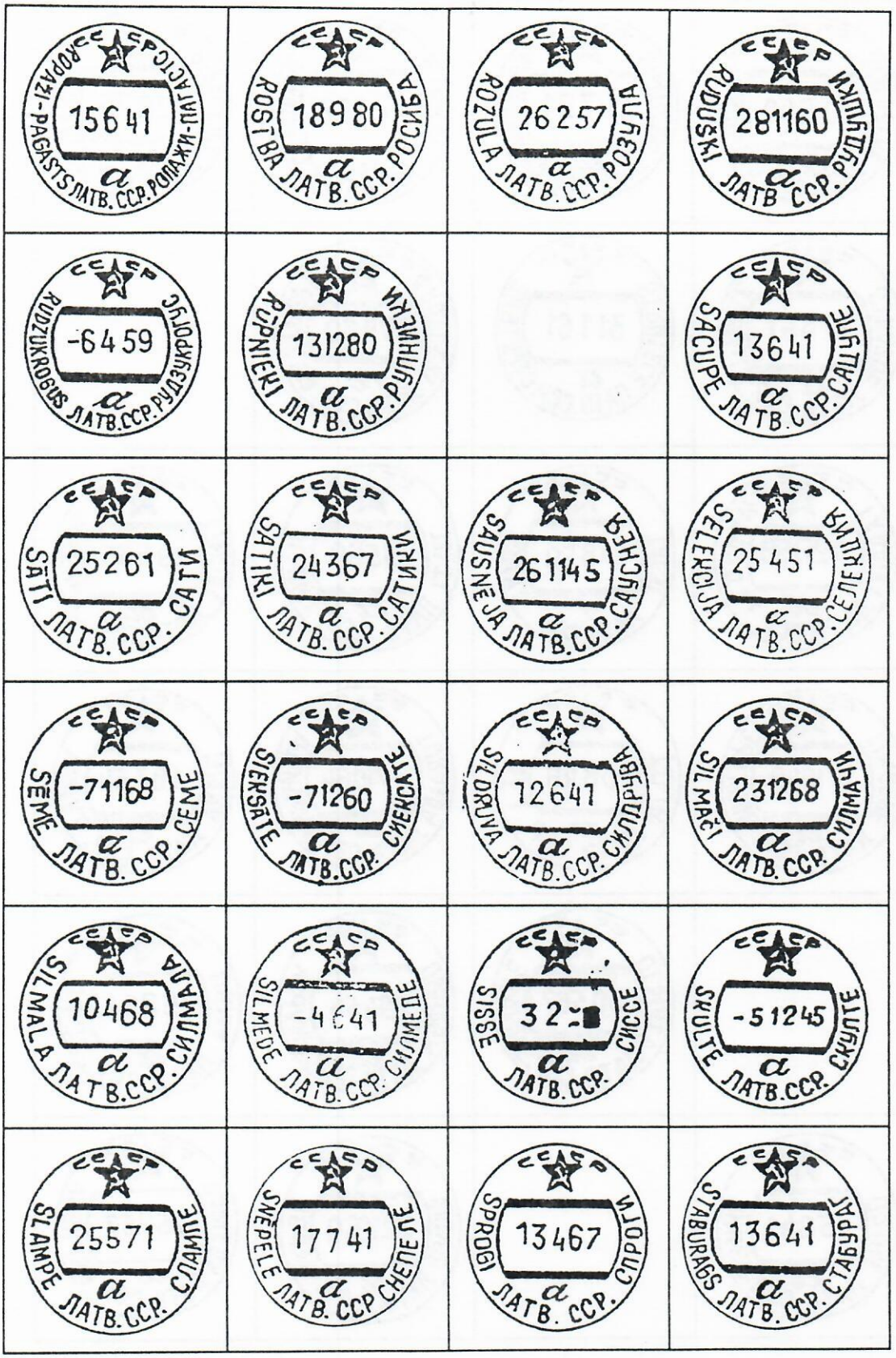

СССР -4352 а ЛАТВ.ССР.КАЛДАБРУНА
СССР 10466 а ЛАТВ.ССР. КАЛІШИ
СССР 14641 а КАЛНСАЛИНАС ЛАТВ.ССР.КАЛНСАЛИНЬ
СССР -7641 а КАЛТЕНЕ ЛАТВ.ССР.КАЛТЕНЕ
СССР 25259 а ЛАТВ. ССР.КАЛЬКИ
СССР 13164 б KANDAVA ЛАТВ.ССР.КАНДАВА
СССР -3562 а ЛАТВ. ССР. КАРКИ
СССР 23667 а КАРЗДАВА ЛАТВ. ССР.КАРЗДАВА
СССР 7-641 а КАСТРАНЕ ЛАТВ. ССР.КАСТРАНЕ
СССР 18641 а KATLAKALNS ЛАТВ ССР.КАТЛАКАЛНЬ
СССР 19641 а КАТРІНА ЛАТВ. ССР. КАТРИНА
СССР 26247 а KAUDZĪŠI ЛАТВ. ССР.КАУДЗИШИ
СССР 281151 а ЛАТВ.ССР.КАЗДАНГА
СССР 18261 а ЛАТВ. ССР. КЕЙЖИ
СССР 30366 а KLOSTERE ЛАТВ.ССР. КЛОСТЕРЕ
СССР 29366 а ЛАТВ.ССР. КЛЯВИНИ
СССР -71059 а ЛАТВ.ССР.КОЛКАСРАГС
СССР -9864 а ЛАТВ. ССР. КОРГЕНИ
СССР 15880 а ЛАТВ. ССР. КОСА
СССР 11641 а ЛАТВ.ССР. КРАПЕ
СССР -3465 б KRĀSLAVA ЛАТВ.ССР.КРАСЛАВА
СССР 23454 а ЛАТВ. ССР. КРАСТИНИ
СССР -7353 а KRAUKLI ЛАТВ.ССР. КРАУКЛИ
СССР -7641 а ЛАТВ.ССР. КРОДЗНИЕКИ

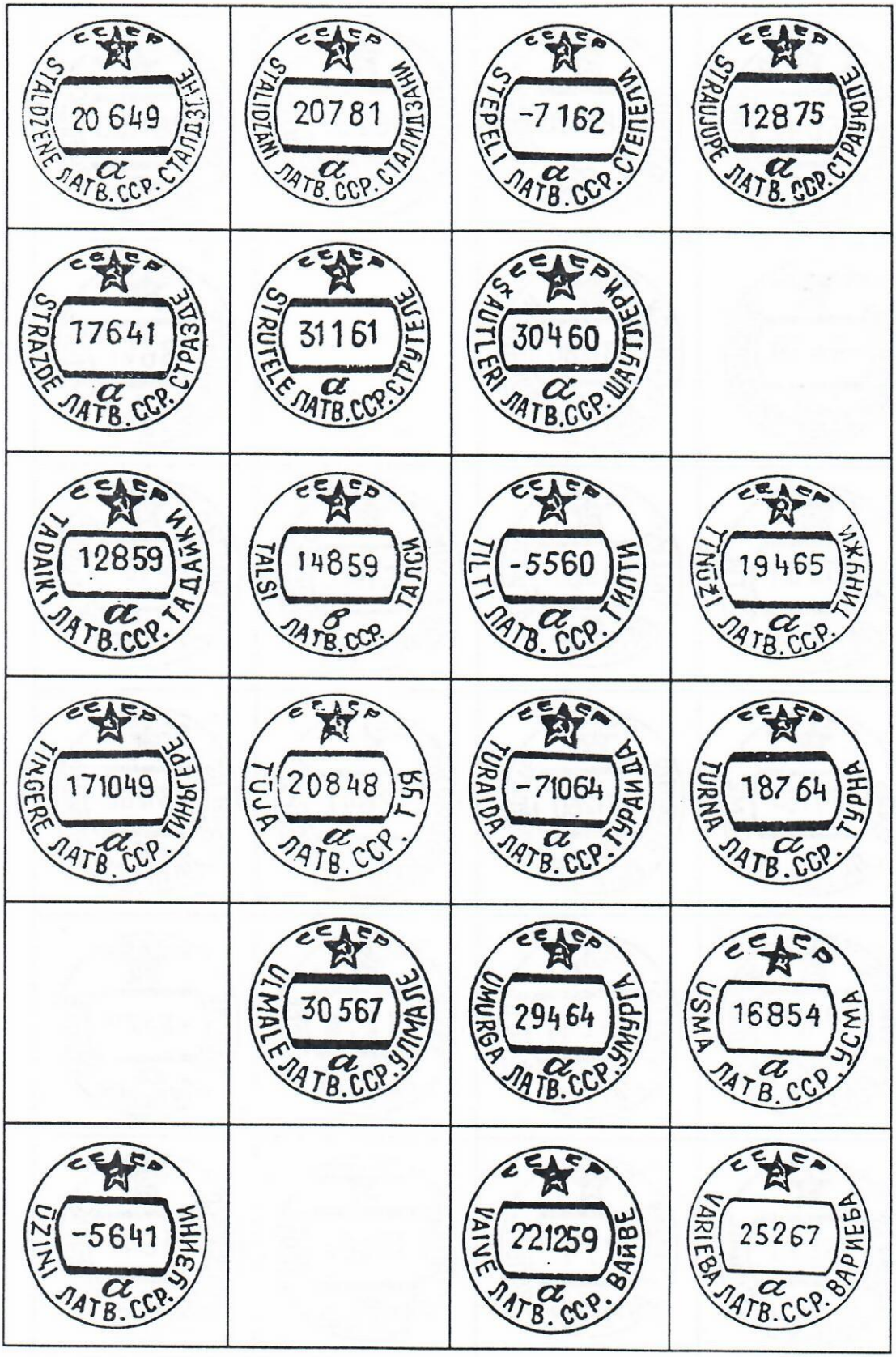

18457 а ЛАТВ.ССР. КРОНЬАУЦЕ
28248 б ЛАТВ.ССР. КРУСТПИЛС
22659 а ЛАТВ.ССР. КУБЛИНИ
31749 а ЛАТВ. ССР. КУБУЛИ
17641 а ЛАТВ.ССР КУДЕПЕ
311246 а ЛАТВ. ССР. КУКШАС
11 446 а ЛАТВ. ССР. КУПЛАЙИ
10952 а ЛАТВ ССР. КУРЦУМС
-1363 а ЛАТВ. ССР. КВИНТЕ
291266 а ЛАТВ. ССР. КЕЧИ
191265 б ЛАТВ. ССР. КЕГУМС
10641 а ЛАТВ. ССР. КЕЙПЕНЕ
24764 а ЛАТВ. ССР. КИМАЛЕ
281252 а ЛАТВ. ССР. КИКУТИ
29959 а ЛАТВ. ССР. КЮЛИ
311267 а ЛАТВ. ССР. ЛАЙДИ
27248 а ЛАТВ. ССР. ЛАМБРЕКСИ
13766 а ЛАТВ. ССР. ЛАУБЕРЕ
-8848 а ЛАТВ. ССР. ЛАУЦИЕНЕ
26364 а ЛАТВ. ССР. ЛАУВА
-9341 а ЛАТВ. ССР. ЛЕДУРГА
-4741 а ЛАТВ. ССР. ЛЕДМАНЕ
28459 а ЛАТВ. ССР. ЛЕНДЗА

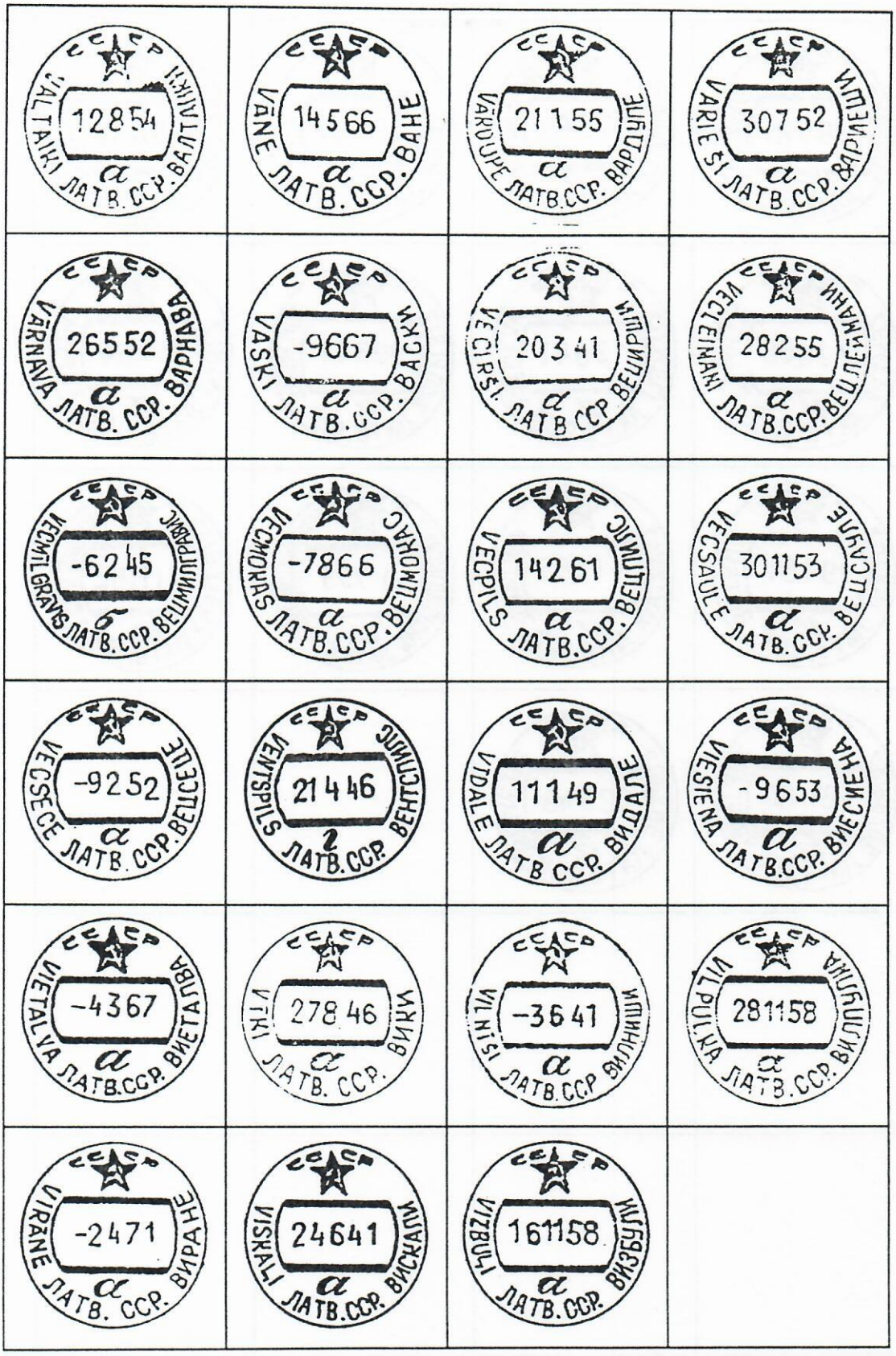

12154
28745
22967
-6952
12641
27641
25641
251056
-31067
13159
-5551
13641
26465
-8351
-9752
-3758
-5356
291166
25360
16161
23449
17641
-81261

12656 MURJĀNI ЛАТВ.ССР.МУРЬЯНЫ
11448 NAUKŠĒNI ЛАТВ.ССР.НАУКШЕНЫ
-6641 NIEDRAS ЛАТВ.ССР НИЕДРАС
20867 MEDREZERS ЛАТВ.ССР.НИЕДРЕЗЕР
-6453 NIGRANDA ЛАТВ.ССР.НИГРАНДА
-6161 NOGALE ЛАТВ.ССР.НОГАЛЕ
-7965 NORAS ЛАТВ.ССР.НОРАС
-2168 OZIENA ЛАТВ.ССР.ОДЗИЕНА
12641 OGRESGALS ЛАТВ.ССР.ОГРЕСГАЛЫ
25357 OKTE ЛАТВ.ССР.ОКТЕ
28660 OLERI ЛАТВ.ССР.ОЛЕРИ
18367 ORGSALIENA ЛАТВ.ССР.ОРГСАЛИЕНА
12753 OPEKALNS ЛАТВ.ССР.ОПЕКАЛН
261152 OSENIEKI ЛАТВ.ССР.ОШЕНИЕКЫ
19649 OVISI ЛАТВ.ССР. ОВИШИ
-2665 OZOLKALNS ЛАТВ.ССР.ОЗОЛКАЛНЫ
17356 OZOLPILS ЛАТВ.ССР.ОЗОЛПИЛС
16162 PĀCE ЛАТВ.ССР.ПАЦЕ
24764 PADURE ЛАТВ.ССР.ПАДУРЕ
-7641 PAPE ЛАТВ.ССР.ПАПЕ
15765 PAPLAKA ЛАТВ.ССР.ПАПЛАКА

СССР
28362
PASIENE ЛАТВ.ССР. ПАСИЕНЕ
СССР
30664
PĀVILOSTA ЛАТВ.ССР. ПАВИЛОСТА
СССР
20460
PĒRKONE ЛАТВ.ССР. ПЕРКОНЕ
СССР
18880
PĒRLE ЛАТВ. ССР. ПЕРЛЕ
СССР
16461
PIKSĀRI ЛАТВ.ССР. ПИКСАРИ
СССР
22765
PLĀŅI ЛАТВ. ССР. ПЛАНИ
СССР
-3358
PLAVA ЛАТВ. ССР. ПЛЯВА
СССР
14255
POPE ЛАТВ. ССР. ПОПЕ
СССР
16641
PRIEKUĻI ЛАТВ.ССР. ПРИЕКУЛИ
СССР
10647
PRIEŽKALNS ЛАТВ.ССР. ПРИЕЖКАЛНЫ
СССР
27364
PUIKULE ЛАТВ. ССР. ПУИКУЛЕ
СССР
-6447
PUIKUĻE-PABĀSTS ЛАТВ.ССР. ПУЙКУЛЕ-ПАГАСТС
СССР
19356
PUMPURI ЛАТВ.ССР. ПУМПУРИ
СССР
25641
PUZE ЛАТВ. ССР ПУЗЕ
СССР
-5641
RAPAŢI ЛАТВ ССР. РАПАТИ
СССР
-41260
RAUDA ЛАТВ.ССР. РАУДА
СССР
21565
RĀVA ЛАТВ.ССР. РАВА
СССР
-3751
RĒMTE ЛАТВ.ССР. РЕМТЕ
СССР
17641
REŽAS ЛАТВ. ССР. РЕЖАС
СССР
20778
RIJNIEKI ЛАТВ. ССР. РИЙНИЕКИ
СССР
81047
RITE ЛАТВ. ССР. РИТЕ
СССР
22468
RITERI ЛАТВ.ССР. РИТЕРИ
СССР
12641
ROJA ЛАТВ. ССР РОЯ

15641
18980
26257
281160
-6459
131280
13641
25261
24367
261145
25451
-71168
-71260
12641
231268
10468
-4641
32
-51245
25571
17741
13467
13641

СССР
20 649
STALDZENE ЛАТВ.ССР.СТАЛДЗЕНЕ
СССР
20781
STALIDZANI ЛАТВ.ССР.СТАЛИДЗАНИ
СССР
-7162
STEPELI ЛАТВ.ССР.СТЕПЕЛИ
СССР
12875
STRAUJUPE ЛАТВ.ССР.СТРАУЮПЕ
СССР
17641
STRAZDE ЛАТВ.ССР.СТРАЗДЕ
СССР
31161
STRUTELE ЛАТВ.ССР.СТРУТЕЛЕ
СССР
30460
STAUTLERI ЛАТВ.ССР.ШАУТЛЕРИ
СССР
12859
TADAIKI ЛАТВ.ССР.ТАДАЙКИ
СССР
14859
TALSI ЛАТВ.ССР.ТАЛСИ
СССР
-5560
TILTI ЛАТВ.ССР.ТИЛТИ
СССР
19465
TINUŽI ЛАТВ.ССР.ТИНУЖИ
СССР
171049
TINGERE ЛАТВ.ССР.ТИНГЕРЕ
СССР
20848
TŪJA ЛАТВ.ССР.ТУЯ
СССР
-71064
TURAIDA ЛАТВ.ССР.ТУРАИДА
СССР
18764
TURNA ЛАТВ.ССР.ТУРНА
СССР
30567
ULMALE ЛАТВ.ССР.УЛМАЛЕ
СССР
29464
UMURGA ЛАТВ.ССР.УМУРГА
СССР
16854
USMA ЛАТВ.ССР.УСМА
СССР
-5641
ŪZIŅI ЛАТВ.ССР.УЗИНИ
СССР
221259
VAIVE ЛАТВ.ССР.ВАЙВЕ
СССР
25267
VARIEBA ЛАТВ.ССР.ВАРИЕБА

12854
14566
21155
30752
26552
-9667
20341
28255
-6245
-7866
14261
301153
-9252
21446
11149
-9653
-4367
27846
-3641
281158
-2471
24641
161158

EEN STUKJE NEDERLANDSE MARITIEME GESCHIEDENIS IN RELATIE TOT DE BALTISCHE STATEN

A. DE BRUIN & A.A. VAN DER HOUWEN

Zoals menige zichzelf respecterende stad of dorp heeft ook Uitgeest een levende vereniging voor heemkunde. Als uitvloeisel daarvan wordt een periodiek uitgegeven: *Hutgheest*. Ik werd daarmee geconfronteerd bij mijn schoonmoeder, geboren en getogen in Uitgeest, alwaar mij nummer 2/1991 van genoemd blad onder ogen kwam. Daarin wordt verhaald hoe schippers uit Uitgeest al in de zestiende en zeventiende eeuw handel dreven met onder andere Reval en Riga. In een, uit genoemd blad overgenomen, overzicht komt goed tot uitdrukking welke handelsgoederen hier in het geding waren.

Door een tweede omstandigheid werd mijn aandacht nogmaals, maar nu nog indringender, op deze relatie tussen Nederland en het Balticum gericht. Ik kwam op mijn werk in contact met drs. A.A. van der Houwen, die, na zijn lerarenopleiding in Delft, afstudeerde aan de Rijksuniversiteit te Leiden met als afstudeerrichting: de Nederlandse maritieme geschiedenis. Bij het uitwisselen van hobby's en achtergronden vertelde hij dat zijn doctoraalscriptie, getiteld *Graan en steden: Het Oostzee-eskader van 1715 bezien vanuit handels- en politiek oogpunt* een duidelijke relatie had met de Baltische steden Reval, Riga, Pernau en Libau. Met zijn toestemming volgt hierna een korte neerslag van deze 100 bladzijden tellende scriptie, zoals die werd uitgegeven ter gelegenheid van het 300-jarig bestaan van de 'Directie der Oostersche Handel en Reederijen'. Een en ander is verlevendigd met een aantal kopieën van archiefstukken.
Ter inleiding volgt hier voor een goede begripsvorming eerst een korte samenvatting.

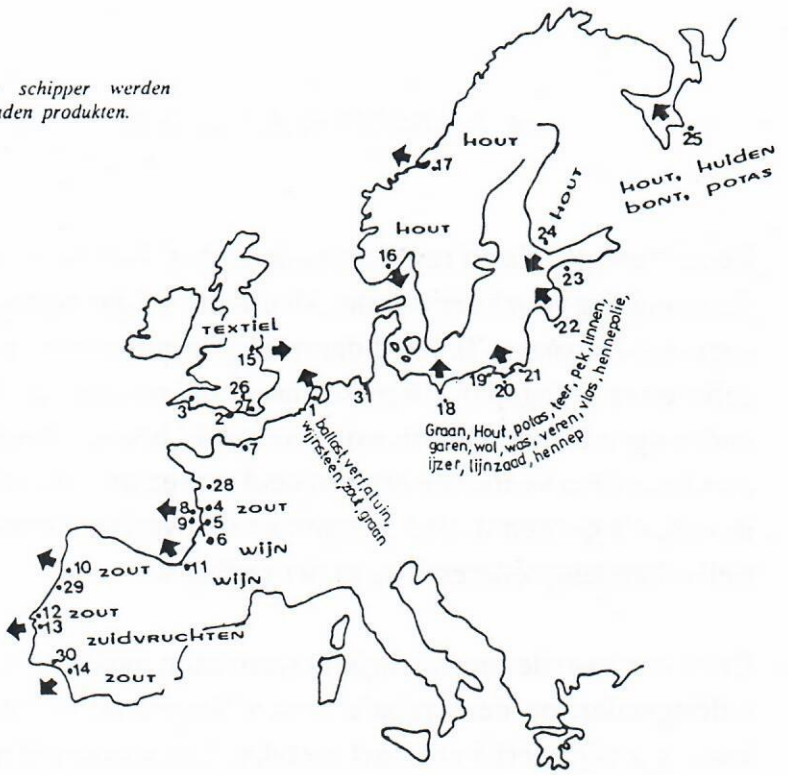
In 1715 werd voor het eerst een gecombineerde Brits-Staatse vloot naar de Oostzee gezonden om driehonderd koopvaardijschepen naar en van de Oostzeehavens te begeleiden. De scheepvaart ondervond namelijk al geruime tijd veel hinder van de strijdende partijen in de Noordse Oorlog (1700-1721); met name de Zweedse kapers vormden een voortdurende bedreiging. Op aandrang

Hulgheest jrg. 12 no 2 (1991)

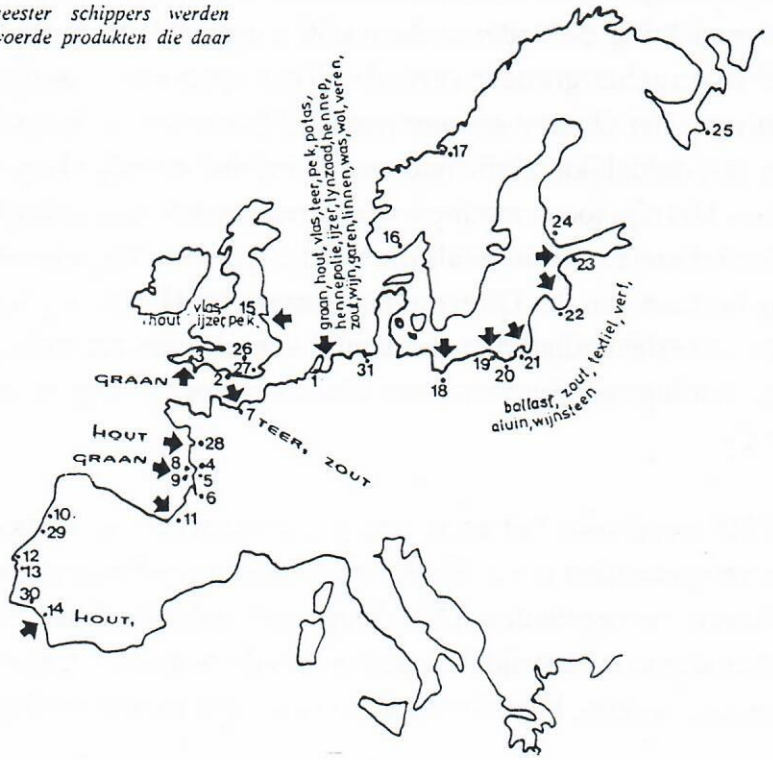
Havenplaatsen die door Uitgeester schipper werden aangedaan en de door hen aldaar geladen produkten.

Legenda

1.Amsterdam
2.Wight
3.Plymouth
4.La Rochelle
5.Brouage
6.Bordeaux
7.Rouen
8.St.Martin
9.Oleron
10.Aveiro
11.Bayonne
12.Lissabon
13.Setubal
14.St.Lucar de Barrameda
15.Hull
16.Langesund
17.Trondheim
18.Stettin
19.Danzig
20.Elbing
21.Koningsbergen
22.Riga
23.Reval
24.Abo
25.Archangel
26.Londen
27.Dover
28.Nantes
29.Porto
30.Faro
31.Hamburg

Havenplaatsen die door Uitgeester schippers werden aangedaan en de door hen vervoerde produkten die daar gelost werden.

van Amsterdamse kooplieden (Directie Oostersche Handel en Reederijen) en de Britse koning besloten de Staten-Generaal een twaalftal schepen uit te zenden.
Het is de overtuiging van de schrijver dat bij de overwegingen van de Staten om hulp te bieden aan de Britse vloot niet slechts de handel op de Oostzee (graan) een rol speelde, maar ook de onderhandelingen die al lange tijd gaande waren over de uiteindelijke vredesregeling met Frankrijk. De Republiek hoopte Barrièresteden in de Oostenrijkse Nederlanden te kunnen behouden.
Door hulp te geven aan Groot-Brittannië in de Oostzee en in eigen land toen daar een opstand tegen de nieuwe koning George uitbrak, hoopte men Whitehall tot steun bij de onderhandelingen te verplichten.
Het doel van het eskader was derhalve anders dan op het eerste gezicht lijkt. De orders die schout-bij-nacht Lucas Veth meekreeg, waren uiterst beperkt, om de kans op escalatie te verkleinen.
Het doel van het Britse eskader onder admiraal Sir John Norris was echter al evenzeer een schijndoel. Norris had geheime orders van de koning persoonlijk. die als keurvorst van Hannover juist zocht naar een geldig excuus om de vloot in de strijd te kunnen werpen.

De scriptie hoopt te laten zien hoe beide partijen elkaar in verlegenheid brengen, hoe de Republiek door diplomatiek geschipper uit de strijd weet te blijven, maar niettemin de Britten aan zich weet te binden, hoe de besluitvorming tot stand kwam, en tenslotte hoe de tocht verliep.

Nogmaals, het hier volgende artikel is geschreven door drs. A.A. van der Houwen, heeft de hierboven aangehaalde scriptie tot basis en is eerder verschenen als themanummer bij het driehonderdjarig bestaan van de Directie der Oostersche Handel en Reederijen te Amsterdam.
Het artikel is onverkort weergegeven. De afbeeldingen van de twee brieven komen uit het Algemeen Rijksarchief te Den Haag en zorgen voor de filatelistische noot.

AdB

De Directie Oostersche Handel en Reederijen en het Oostzee-eskader van 1715

De Directeuren, of zoals zij in deze tijd nog werden genoemd, 'de Gecommitteerden van den Oostersche Handel en Reederijen' (O.H.R.) leren wij het beste kennen in de praktijk.
Zij vertegenwoordigden de kooplieden en reders die belangen hadden in de handel en vaart op de Oostzee. De O.H.R. zonden in tijden van gevaar galjootschepen om de koopvaardijschepen van het gevaar op de hoogte te stellen, deden bij de Staten-Generaal voorspraak om bepaalde reglementen op te heffen (bijvoorbeeld een invoerbeperking op vlas uit streken waar ziekten heersten), hieven het galjootsgeld om de eigen kosten te dekken en dienden als bemiddelaar tussen de admiraliteitscolleges en de koopmannen en reders. In 1715 leren wij hen kennen als een zeer actieve commissie, die nauw betrokken was bij de beslissing tot en de uitvoering van het zenden van een vlooteenheid naar de Oostzee.

De situatie omstreeks 1715

Zweden omspande in het begin van de achttiende eeuw vrijwel de gehele Oostzee. Finland, Estland en Letland in het oosten, en delen van Noord-Duitsland in het zuiden, maakten de zee tot een Zweedse Mare Nostrum. Het rijk was echter nog jong en het bezit van veel gebieden was, althans in de ogen van buurlanden, nog omstreden. Zij hadden in het verleden genoegen moeten nemen met vredesverdragen waarvan zij meer en meer spijt kregen. Verlekkerd lieten zij hun oog vallen op de bezittingen van Zweden op het Europese vasteland. In 1700 spanden Rusland, Polen en Denemarken samen en verklaarden Zweden de oorlog. In de jeugdige vorst – Karel XII was achttien jaar – hadden de Geallieerden zich vergist. Hij reageerde op de oorlogsverklaring met een aanval op Denemarken. Met steun van de Republiek en Groot-Brittannië voerde hij een invasie uit in Seeland, waarna hij de Denen versloeg en hen bij de vrede van Travendal uit de strijd haalde. Hierop keerde hij zich tegen Rusland, dat hij – nog steeds in 1700 – een grote nederlaag toebracht bij Narva. Tenslotte wist hij ook zijn derde vijand, Polen, op eigen grondgebied te verslaan en tot vrede te dwingen. Ondanks de grote nederlaag van tsaar Peter bij Narva was Rusland echter nog niet verslagen. Voortdurend moest Karel XII slag leveren met de Russische horden. In 1709 keerden de kansen en werden de Zweden bij

Poltava, in het hart van de Oekraïne, door de legers van de tsaar verslagen. In het volgende jaar plukte Peter de eerste vruchten van Poltava. Hij bezette de Baltische gewesten van Zweden. Hiermee had zijn land de zo lang gewenste havens aan de Oostzee, die het land met het westen zouden verbinden. Ook de Denen hadden de strijd weer opgevat. Zij waren Bremen binnengevallen en hadden het beleg rond Stralsund geslagen. Bij deze belegering kreeg Denemarken steun van Pruisen, dat zich bij de geallieerden had aangesloten in de hulp Voor-Pommeren te verwerven.
Toen Karel XII vernam dat de Russen de Baltische havens hadden veroverd, vaardigde hij direct een handelsverbod uit op deze havens. Alle schepen, ook neutrale, moesten door Zweedse oorlogsschepen of kaperschepen genomen worden, wanneer men vermoedde dat deze handel dreven op Riga, Reval of Sint-Petersburg. In februari 1715 verscherpte de Zweedse koning zijn verbod met een plakkaat ten behoeve van de kaperij, waarin hij eenieder opriep met Zweedse kaperbrieven in zee te gaan. Kaapvaart werd een lucratieve bezigheid. De meeste Oostzeevaarders waren onbewapend en derhalve eenvoudig te overmeesteren. Voor de vracht kon men een goede prijs krijgen, daar in Zweden tekorten dreigden te ontstaan. Meer en meer kaperschepen verschenen in de Oostzee. De blokkade van de Baltische havens werd langzaam maar zeker gevoed; steeds vaker werden schepen genomen.

De Oostzeehandel van de Republiek loopt gevaar

De bedreiging van de handel en scheepvaart werd in de Republiek al direct voelbaar toen de eerste koopvaarders werden opgebracht in Zweden. De Oostzee was voor de economie van de Republiek van zeer groot gewicht. Met name de havensteden Riga en Reval leverden een belangrijk deel van de produkten die men uit de Baltische regio invoerde. Het graan dat men vandaar haalde, was een onmisbare schakel in de keten van de handelsstroom die de Republiek legde van Noord- naar Zuid-Europa. Amsterdam was daarbinnen de spil en dankte daaraan de bijnaam 'korenschuur van Europa'. Daarnaast was de Oostzee voor de Republiek van belang vanwege hennep, vlas, hout en ijzer, materialen die hard nodig waren voor het onderhoud van (oorlogs-)schepen. De aanvoer van deze produkten liep gevaar vanaf het moment dat de Noordse Oorlog in en rond deze zee begon te woeden.
In 1714 werden vijftig Nederlandse schepen in Zweden opgebracht.[1] In 1715

---

1 Zie: A.R.A. St.-Gen. 7193 = lias Zweden: brieven van Willem Rumpf.

zette de dreiging zich onverminderd voort en leek ze door het plakkaat ten behoeve van de kaperij nog erger te worden. In de eerste weken van dat jaar werden al enkele Nederlandse en Britse schepen opgebracht. Willem Rumpf, de gezant van de Republiek in Stockholm, meldde in het voorjaar 'dat sodanige scherpe ordres aen de armateurs en oorlogsschepen gegeven sijn dat het dit jaar voor de neutrale schepen genoegsaem onmogelijk sal wesen om naer de sogenoemde verbode havens te passeeren.'[2] Dit bange vermoeden werd nog versterkt door het groeiend aantal schepen dat ter kaapvaart uitvoer. Alleen al in de havens van Stockholm lagen twintig schepen voor dit doel gereed. Geruchten deden de ronde dat een Zweedse reder een geconfisqueerd Brits schip met zestig stukken geschut wilde inzetten voor de kaapvaart.[3]
Ook in Groot-Brittannië werd de bedreiging van de scheepvaart en handel gevoeld. Kooplieden drongen bij koningin Anna – en na haar overlijden in augustus 1714, bij koning George I – aan op actie tegen de Zweedse vijandelijkheden. Anna gaf gehoor aan de oproep, maar wilde niets ondernemen zonder de Republiek. Herhaaldelijk verzocht zij de Staten-Generaal dan ook met haar 'de nodige mesures' te nemen. In 1713 veranderde de toon van de verzoeken, omdat er uit Den Haag geen respons kwam. De koningin schreef 'dat in gevalle haer Hoog Mogenden mogten oordelen, dat niets gedaen behoorde te wierden, Haer Majesteit versogt sulx te mogen weten, maer dat in sodanige gevallen, de quade gevolgen, ende ongemacken, die daeruit soude kunnen voortkomen, souden komen tot laste van den Staet, ende daeruit oock eenige koelheid in de vrundschap, ende het goede vertrouwen tusschen Haere Majesteit ende den Staet mettertijd souden kunnen ontstaen.'[4] De Hoog Mogenden gingen echter niet in op de dringende verzoeken van de vorstin. Zij zaten nog met de hoge lasten van de voorbije oorlog. Misschien hoopten zij wel dat de handelsconcurrenten, die de Engelsen immers waren, nog meer van de blokkade te lijden zouden hebben dan de Republiek. Deze gedachte verzachtte de pijn.

De Oostersche Handel en Reederijen verzoekt om bescherming
De Staten-Generaal werden echter ook in eigen land warm gemaakt voor een

---

2 Zie: A.R.A. St.-Gen. 7193 = lias Zweden: brief van Willem Rumpf, 26-1-1715.

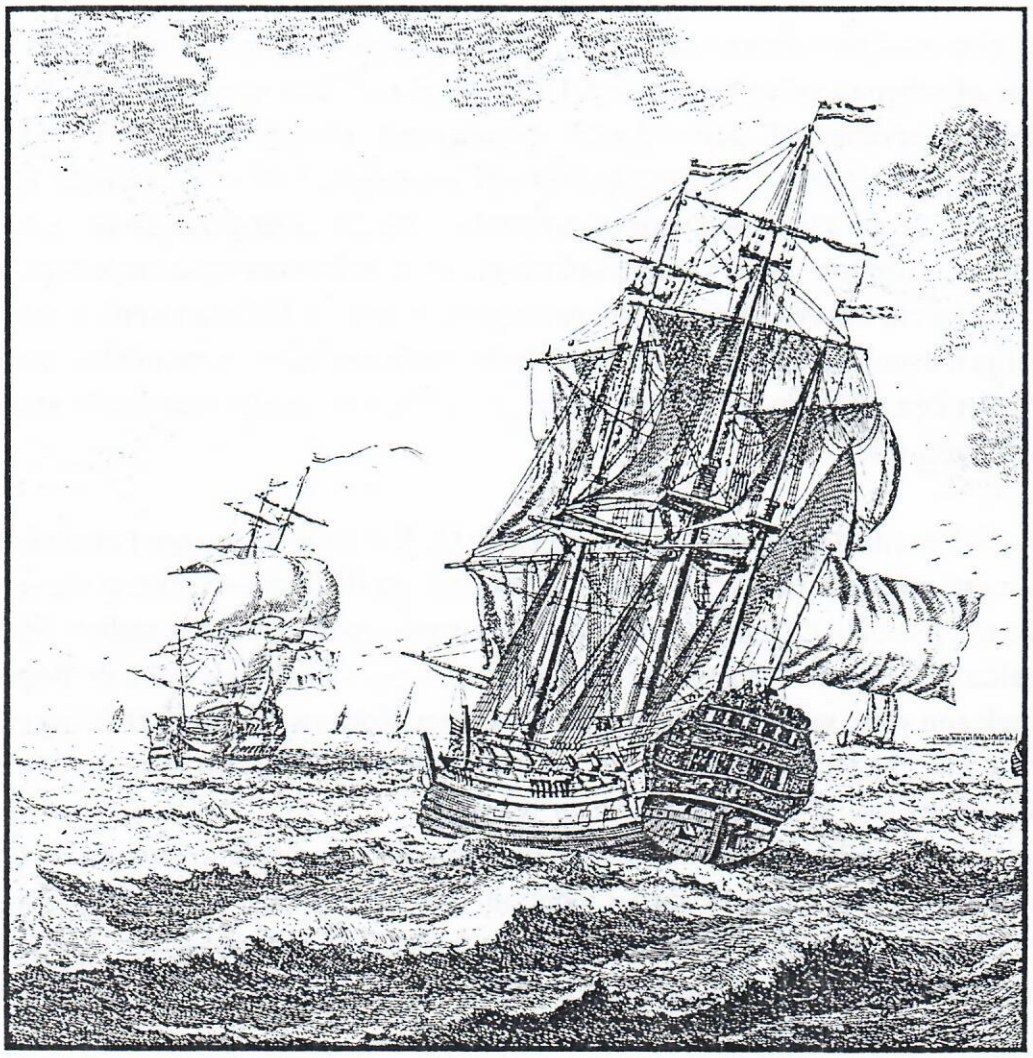
3 Het betreft hier de 'Bolingbroke'; ibidem: 12-1-1715.

4 A.R.A. Secrete Resolutiën Staten-Generaal: 3-7-1713.

optreden tegen Zweden. Kooplieden en reders uit Amsterdam, vertegenwoordigd door de 'Gecommitteerden tot den Oostersche Handel en Reederijen', drongen er voortdurend bij de Staten-Generaal op aan dat actie zou worden ondernomen tegen de Zweedse kaperijen.
In 1714 gaven de Staten-Generaal toe aan de verzoeken van koningin Anna en de gecommitteerden van de O.H.R. Plannen werden ontworpen om een vloot van 24 schepen gereed te maken. Dit was wel erg ruim bemeten, daar Anna slechts vier of zes schepen had gevraagd, die samen met een viertal Britse schepen naar de Oostzee zouden gaan ter bescherming van de koopvaarders. Het was ook te ruim bemeten voor de admiraliteiten, die onmogelijk op korte termijn een zo grote vloot konden opleveren, en te ruim voor de diverse Staten, die verzocht werden de gelden hiervoor goed te keuren. Het plan werd aanvankelijk dan ook ingekrompen tot een eskader van zes schepen. Uiteindelijk bleek er niet één schip op tijd gereed, zodat in 1714 geen eskader naar de Oostzee werd gezonden.

In 1715 herhaalden koning George I en de O.H.R. het verzoek om het zenden van een eskader. In een geheime vergadering van de Staten-Generaal werd in januari besloten dit jaar inderdaad een Oostzee-eskader samen te stellen. Men stelde zich nu ook realistischer op. Samen met Groot-Brittannië zou de Republiek een vloot van 32 schepen bijeen brengen. Volgens de vaste verdeling die de maritieme mogendheden bij dit soort van samenwerking aanhielden, nam de Republiek twaalf schepen voor haar rekening.
Het admiraliteitscollege van Amsterdam werd om zes schepen verzocht, dat van de Maze en het Noorderkwartier ieder om drie. Het college van de Maze slaagde er echter niet in het gewenste aantal te leveren. Slechts één schip, de *Matenes* (54 kanonnen) onder kapitein Jacob van der Gon werd door dit college op tijd gereed gemaakt.
Amsterdam nam, naast haar eigen aandeel, de beide andere schepen voor haar rekening. Zij leverde hiermee het leeuwedeel van het eskader: de *Gelderland* (72 kanonnen) onder schout-bij-nacht Lucas de Veth; de *Boetzelaer* (64 kanonnen) onder kapitein Jolle Lollesz (na diens overlijden in Reval onder commandeur Jacob Teengs); de *Curaçao* (54 kanonnen) onder kapitein Hugo Schaep; de *Nieuwenhuijs* (54 kanonnen) onder kapitein Jan Taelman; de *Oosterwijk* (54 kanonnen) onder kapitein Martin Corlee; de *Diepenheim* (44 kanonnen) onder kapitein Jacob baron van Rheede van Els; de *Edam* (44 kanonnen) onder kapitein Jacob Reijnst en tenslotte de *Vredenhof* (44 kanonnen) onder commandeur

Leonard van Rouveroy. De overige schepen werden door het Noorderkwartier geleverd: de *Wolfswinkel* (52 kanonnen) onder kapitein Olphert Backer; de *'t Huijs te Nek* (52 kanonnen) onder kapitein François Ewout Spiering en de *'t Huijs te Warmelo* (44 kanonnen) onder kapitein François de Groot.

♦ 'Een Hollandsch fregat ter coopvaardij, in zijn wenden'. Bron: *Zee-, land en stromenlust, etc.* (circa 1740). Atlas van Stolk, Rotterdam

Hoezeer men in Groot-Brittannië ook tevreden was dat men in de Republiek 'so zealously earnest in carrying on the equipment of their Baltick squadron' was, de equipering ging niet zonder moeite.[5]

---

5 P.R.O. State Papers Holland 104/B1: 4-3-1715.

Het ontbrak de admiraliteitscolleges namelijk aan geld en goede schepen. Toen zij de opdracht kregen het eskader samen te stellen, was het unanieme antwoord dat zij daartoe niet in staat waren, voordat zij de 'penningen' daartoe van de Staten-Generaal hadden ontvangen. In de Staten-Generaal oordeelden de gedeputeerden van de Oostzeehandel een puur Hollandse zaak, waarvan zijzelf geen voordeel hadden. De andere Staten wilden ook niet bijdragen in de kosten verbonden aan het zenden van schepen. De samenstelling van het eskader werd dan ook volledig aan Holland overgelaten. De uiteindelijke financiering geschiedde door een voorschot te nemen op de jaarlijkse betalingen van de Verenigde Oostindische Compagnie aan de admiraliteiten. Voor het uiteindelijke eskader hadden de moeilijkheden tot gevolg dat het weliswaar uit het gewenste aantal van twaalf schepen bestond, maar dat deze alle kleiner waren dan aanvankelijk was voorgesteld. Zij hadden in totaal een zestig kanonnen minder.

Het totstandkomen van de instructie

Op 18 maart reisden twee gecommitteerden 'tot den Oosterschen Handel en Zeevaert' naar Den Haag. Het plakkaat dat Karel XII ten behoeve van de kaperij had uitgevaardigd, had bij de kooplieden en reders in Amsterdam een schok teweeggebracht. Mathijs Maten en Thomas van Son zochten de volgende dag direct contact met de Heren van Amsterdam en de raadpensionaris van Holland, Anthonius Heinsius. De laatste raadde hun aan een request op te stellen.[6] De twintigste bracht Heinsius dit request ter sprake in de Staten-Generaal. Hierin verzochten de gecommitteerden van de O.H.R. 'dat alle mogellijcke devoiren moghten werden aangewendt, ten eijnde het voorschreve reglement buijten effect mogte werden gehouden.' Het varen op de Oostzee was inmiddels niet langer mogelijk, zo vervolgden zij, 'sonder zig te exponeren aen duijsenden van quellagien, en aen een visibel gevaar; dat van 't voorz. dependeerden het continueeren of stilstaen van alle commercie en vaart op de voorn. quartieren.'[7] De Generaliteit legde het request in handen van de gedeputeerden van Holland. Binnen de Staten van Holland werd het tenslotte commissoriaal gemaakt. De gedeputeerden van Rotterdam, Amsterdam en Hoorn bogen zich erover. Jacob de la Bassecour, de pensionaris van Amsterdam, die door de gecommitteerden werd gepolst of hun verzoek kans van slagen had, moest hun teleurstellen:

---

6 G.A.A. Archief Oostersche Handel en Reederijen (P.A. 78) 300: 19-3-1715.

7 A.R.A. res. St.-Gen.: 20-3-1715; res. Staten van Holland: 20-3-1715.

de Republiek zou voorlopig niets ondernemen tegen het plakkaat ten behoeve van de kaperij. De gedeputeerden van Amsterdam gaven de gecommitteerden als reden 'dat niet conne dencken iemand soe deel sal wesen om te varen, en soo dan al sulcke desparate waren die niet te bewaren sijn en het beslag meinen al te veel maars overslag soude hebben.'[8]

Hoewel het verzoek op zich weinig veeleisend lijkt, doet de reactie van De la Bassecour vermoeden dat er meer achter zat.

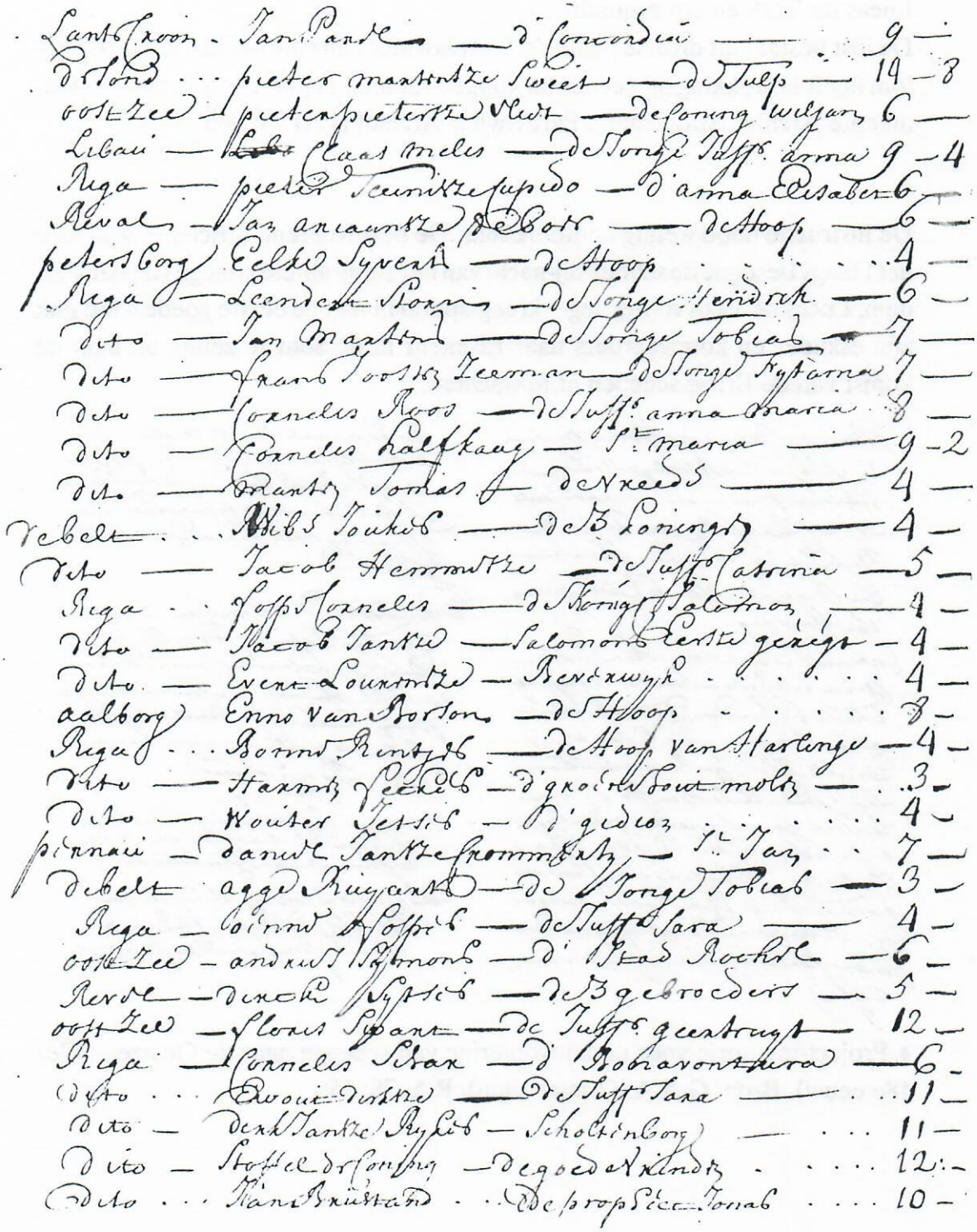
Wanneer we aannemen dat de gecommitteerden van de O.H.R. op de hoogte waren van de vorderingen rond het eskader dat werd voorbereid, dan kunnen we het verzoek ook anders uitleggen. Zij wisten dat het bijna tijd was om de instructie voor de bevelvoerende officier op te stellen. Wellicht hoopten zij dat hierbij rekening zou worden gehouden met het plakkaat dat Karel XII had uitgevaardigd. Hoewel zij het niet in het request noemden, is het mogelijk dat zij in het overleg met de gedeputeerden van Amsterdam het plan hebben geopperd om De Veth te instrueren kaperschepen aan te vallen. Waarschijnlijker is echter dat zij verzochten om diplomatieke stappen. De gedeputeerden voorzagen dat dit in de Staten-Generaal niet haalbaar zou zijn.

Men heeft overigens lang gewacht met het opstellen van de instructie. Pas toen de Engelsen begin mei daarom vroegen, zond Heinsius een concept-instructie aan Van Duivenvoorde. Waarschijnlijk heeft hij de Engelsen niet lang willen laten wachten. De tiende mei zond hij reeds het ontwerp, waarvan hij schrijft dat dit onveranderd zal worden aangenomen. Pas enkele dagen later verzochten de Staten-Generaal de gedeputeerden voor zeezaken in overleg met de admiraliteiten voor Holland en West-Friesland een generale instructie te formuleren. Hierbij werden ook de O.H.R. geraadpleegd. Deze deden voorstellen voor de havens waarheen de schepen geconvooieerd moesten worden en het aantal schepen dat ter bescherming van deze vloot nodig werd geacht. Ook stelden zij het aantal dagen voor dat aan de koopvaarders werd gegeven om te lossen en te laden. In eerste aanleg was men van plan twee vaarten op Dantzig uit te voeren. Een viertal oorlogsschepen moest de koopvaarders van Dantzig naar Texel en/of de Theems begeleiden en vandaar met nieuwe koopvaarders terugkeren naar de Oostzeehavens. Hiervan zag men af; de koopvaarders bleven voor

---

[8] G.A.A. Archief O.H.R. 300: 20-3-1715.

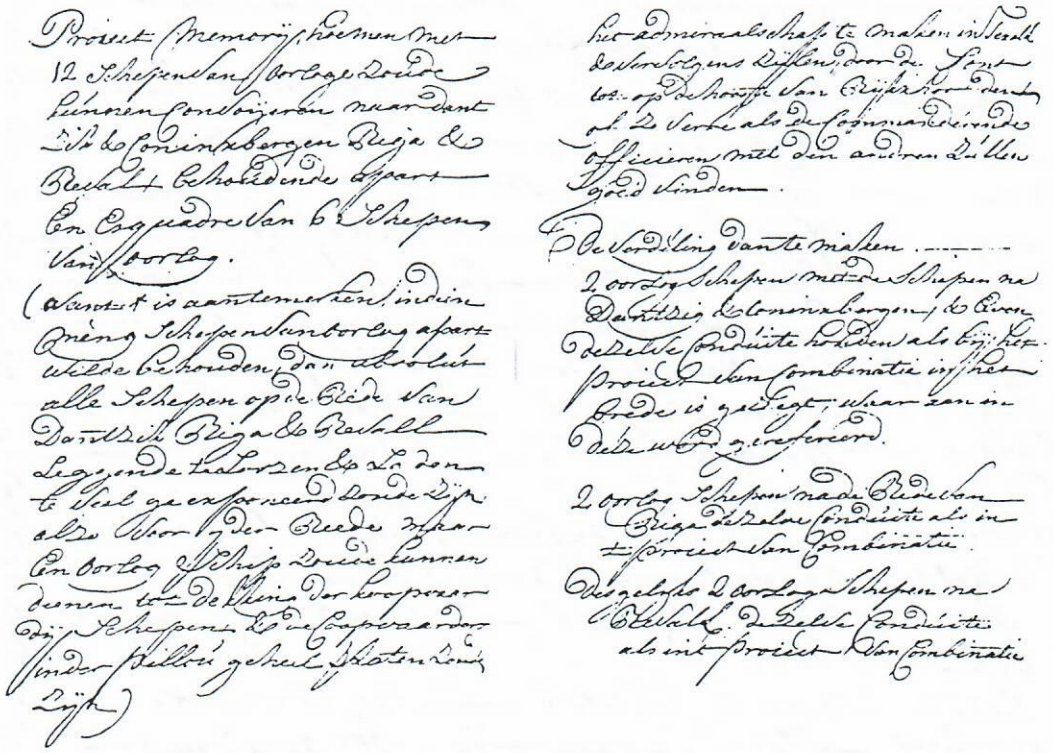
Dantzig liggen tot het gecombineerde eskader vanuit Riga en Reval terugkeerde.[9]

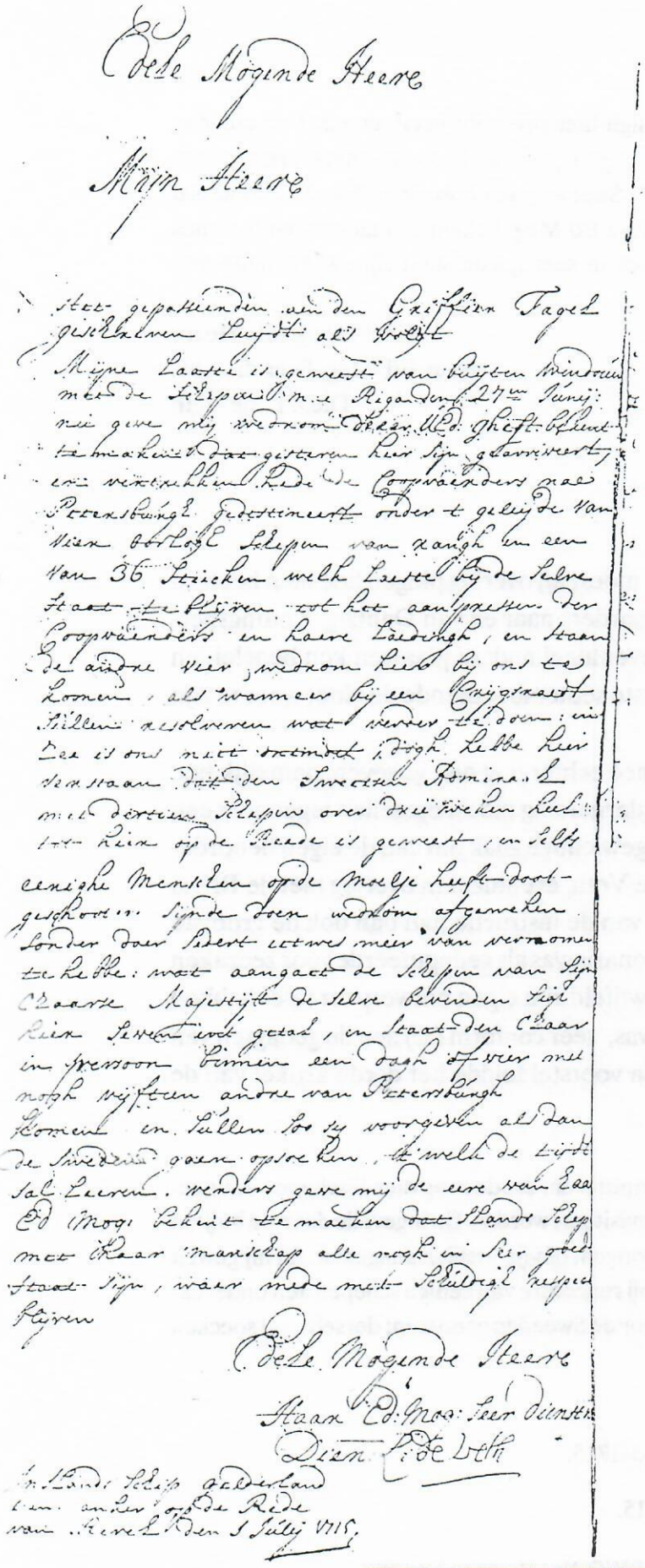
9 G.A.A. Archief O.H.R. 156: ongedateerd.

♦ Op de voorgaande pagina: 'Lijst van de coopvaerders gedestineert naar de onderstaande plaatse in de Oostzee onder 't gelijde van de schout-bij-nagt Lucas de Veth en syn esquadre'.
De lijst bestaat uit diverse pagina's, waarvan hier een voorbeeld. De laatste kolom heeft betrekking op het aantal koppen (bemanning) en kanonnen. Zie Gemeente Archief Amsterdam, Particuylier Archief (PA) 78: 165

De instructie bood weinig hoofdbrekens. De bevelvoerend officier – waarvoor het Haags Besogne de schout-bij-nacht van het admiraliteitscollege van Amsterdam, Lucas de Veth voordroeg – kreeg opdracht met de eerste goede wind met zijn eskader en koopvaarders naar Elseneur in de Sont te zeilen en daar de komst van de Britse schepen af te wachten.

♦ Project-memorie voor de konvooiering van schepen naar de Oostzee (17e/18e eeuw). Bron: G.A.A. (Amsterdam), P.A. 78: 156.

♦ Hiernaast: een kopie van een brief, verstuurd van Reval naar Amsterdam, en wel op 1 juli 1715. De brief bevindt zich in het Rijksarchief te Den Haag, en wel in het Admiraliteitsarchief. Hieronder wordt de tekst zo letterlijk mogelijk weergegeven:

Edele Mogende Heere

Mijn Heere

Het gepasseerden aen den Griffier Fagel geschreven luydt als volgt

Mijne laatste is geweest van buyten Windouw met de schepen naer Riga den 27^{en} junij: nu geve mij wederom de eer UEd. ghijt bekend te maken dat gisteren hier sijn gearriveert en vertrekken hede de coopvaerders nae Petersburgh gedessineert onder 't gelijde van vier oorloghs schepen van rangh en een van 36 stucken welke laetste bij deselve staet te blijven tot het aanpressen der coopvaerders en haere ladingh en staat de andere vier wederom bij ons te komen als wanneer bij een krijgsraedt zullen resolveren wat verder te doen: in Zee is ons niet ontmoet dogh hebben hier verstaen dat den Sweetsen Admiraal met dertien schepen over drie weken heet tot hier op de Reed is geweest, en selfs eenighe menschen op de moelje heeft dootgeschooten sijnde doen wederom afgeweken sonder daer sedert utwas meer van vernomen te hebbe: wat aangaet de schepen van zijn

czaarse Majestijt de selve bevinden sigh hier seven int getal, en staat de czaar in persoon binnen een dagh of vier met nogh vijftien anders van Petersburgh komen en sullen soo sij voorgeven als dan de Sweden gaen opsoeken, 't welk de tijdt sal leeren. verders geve mij de ere van Eaa Ed Mog. bekent te maeken dat 's Lands schepen met haar manschap alle nogh in seer goede staat sijn, waer mede met schuldigh respect blijven

Edele Mogende Heere
Haar Ed. Mog. Seer dienstw.
Dien. L. de Veth

In 's Lands schip Gelderland
ten anker op de Rede
van Revel den 1 julij 1715

Met de bevelhebber van de Engelsen moest hij overleg plegen hoe men het best – in de zin van 'secuurst' – de koopvaarders naar en van Dantzig, Koningsbergen, Riga, Reval, St. Petersburg en eventueel andere plaatsen kon begeleiden en van schade vrijwaren. Voor de eerste september diende de vloot weer te zijn teruggekeerd in Texel of Goeree.
De belangrijkste instructie was hiermee echter nog niet gegeven, namelijk hoe de schout-bij-nacht zich tijdens de onderneming moest opstellen tegenover een mogelijke vijand. Dit was een veel te gewichtige zaak om aan de eigen beoordeling en aan het eigen initiatief van De Veth, eventueel in overleg met de Britse commandant, over te laten. Dit deel van de instructie had dan ook de grootste aandacht van Heinsius. De raadpensionaris was als gedeputeerde voor zeezaken aanwezig bij het overleg en zal ongetwijfeld zijn eigen ontwerp ter tafel hebben gevoerd. Dit was, naar hij overtuigd was, 'seer conform (...) aen de gedagten van de Engelsen'.[10] Gelijkluidend aan zijn voorstel luidde het derde artikel van de instructie:

'De Schout-bij-Naght sal niet permitteren, dat de coopvaerdijschepen door eenige oorloghschepen of capers gevisiteert werden. En ingevalle daertoe buijten vermoeden mogte worden gedwongen, of vijandelijck aengetast, sal hij gewelt met gewelt keeren, gelijck oock bij rencontre van eenige schepen aen onderdanen van den Staet behorende, door de Sweeden genomen; derselve sal soecken te hernemen.'[11]

---

10 A.R.A. Archief Heinsius 1943: 10-5-1715.

11 A.R.A. secr. res. St.-Gen.: 18-5-1715.

De Staten van Holland keurden het voorstel direct goed. Binnen de Staten-Generaal was derhalve de steun van de gedeputeerden van dit gewest verzekerd. Bij behandeling in de Staten-Generaal ontstonden echter al direct problemen. Op de Hollandse na, was geen enkele gedeputeerde bereid direct de instructie goed te keuren. Het zinsdeel betreffende het hernemen van genomen schepen vereiste ruggespraak in de respectieve Staten. Daar de tijd vorderde, besloot men de instructie te aanvaarden, met dien verstande dat het genoemde zinsdeel eruit gelaten zou worden. De gedeputeerden zouden in de eigen Staten overleg plegen, en zo mogelijk binnen uiterlijk drie weken alsnog de meer uitgebreide bevoegdheden aan De Veth – met wiens benoeming tot bevelhebber men op de zestiende april akkoord was gegaan – toezenden.
Heinsius scheef teleurgesteld aan Van Duivenvoorde dat Holland door de andere gewesten in de steek werd gelaten: 'Het is onbegrijpelijck hoe weijnigh gevoelen de provincties hebben van het verlies van d'ingeseetenen van Holland.'[12]
Utrecht zond enkele weken later weliswaar nog een aanvullende instructie, maar stond hierin alleen. De Veth moest zich beperken tot een defensieve houding.

De vloot vertrekt naar de Oostzee

Toen het eskader en de instructie gereed waren, ontbrak slechts het konvooi. De O.H.R. werden ervan op de hoogte gesteld dat De Veth half mei zou vertrekken en dat de schepen die van het eskader gebruik wilden maken, zich voor die tijd bij Texel moesten verzamelen. Bijna tweehonderd schippers die in het konvooi wilden meevaren, kwamen zich bij de O.H.R. melden: 195 schepen uit de Republiek en 2 uit Groot-Brittannië.[13] Dit konvooi vertrok de eerste juni vanuit het Vlie richting Elseneur. Vanuit Groot-Brittannië vertrok vrijwel gelijktijdig het Britse konvooi, in totaal 106 schepen groot, onder bescherming van 24 oorlogsschepen. Op de tiende juni kwamen beide konvooien in de Sont bijeen. Driehonderd schepen, ofwel meer dan de helft van alle schepen die in het jaar 1715 de Oostzee zouden binnengaan. De honderden schepen en scheepjes boden overigens een zo imponerend gezicht dat de Deense koningin met een talrijk gevolg naar Elseneur reisde om dit te kunnen zien. Zij miste echter (let-

---

12 A.R.A. A.A.H. 1943: 21-5-1715.

13 G.A.A. Archief O.H.R. 165.

terlijk) de boot. Toen de vloot in november terugkeerde, was zij er alsnog getuige van.[14]

De beperkte instructie van De Veth bracht hem in een lastig parket, toen bleek dat de Britse bevelhebber, admiraal John Norris, beschikte over instructies, waarin hem opgedragen werd genomen schepen te hernemen, ja zelfs Zweedse schepen te nemen, totdat de Zweden zouden hebben ingestemd met een al bij voorbaat onaanvaardbare eis tot schadevergoeding. Zonder de steun van De Veth durfde Norris zijn orders niet uit te voeren. Zonder Norris' oorlogsschepen weigerde De Veth de verdere bescherming van de koopvaardijvloot op zich te nemen. Bij dit touwtrekken won de schout-bij-nacht. Totdat deze nadere orders ontving, zou de geallieerde vloot slechts dienen om de koopvaarders naar de 'verboden havens' te geleiden.[15]

Norris was niettemin zeer te spreken over de Nederlandse schout-bij-nacht, die er slechts door ontoereikende instructies van weerhouden werd de Engelsman bij te staan in de uitvoering van diens orders. In een brief aan zijn schoonvader, de Britse admiraal Aylmer, schreef hij: 'I must own to you I cannot sufficiently express the good behaviour of mr. De Veth his readiness to act in conjunction with us' en 'He is a very good man, and deserves a better character than I am able to write.'[16] De bemanning van de Nederlandse oorlogsschepen had daar minder moeite mee. Eenmaal teruggekeerd in de Republiek, klonk het: 'Wij hebben 't arger dan de honden, bij onze Schout bij Nagt gevonden, op onzen zeetogt na de Oostzee (...).'[17]

In een krijgsraad, belegd voor Elseneur, werden nadere afspraken gemaakt tussen de vlagofficieren over het verdere verloop van de tocht. Voor Dantzig en Riga zouden telkens vier oorlogsschepen met de voor deze havens bestemde koopvaarders van de vloot worden gedetacheerd.

Twee van de schepen die naar Dantzig zouden varen, moesten zich, nadat de

---

14 A.R.A. St.-Gen. 7275: 15-6-1715; A.A. 1656: 21-9-1715.

15 Het probleem rond de verschillende instructies vraagt om een studie op zich. Britse historici hebben zich hiermee veelvuldig bezig gehouden. Zie bijvoorbeeld J.J. Murray, *George I, the Baltic and the Whig split of 1717* (Chicago, 1969) en R. Hatton, *Diplomatic relations between Great Britain and the Dutch Republic 1714-1721* (Londen, 1950).

16 P.R.O. add. MSS 28/143: 25-6-1715 (O.S.).

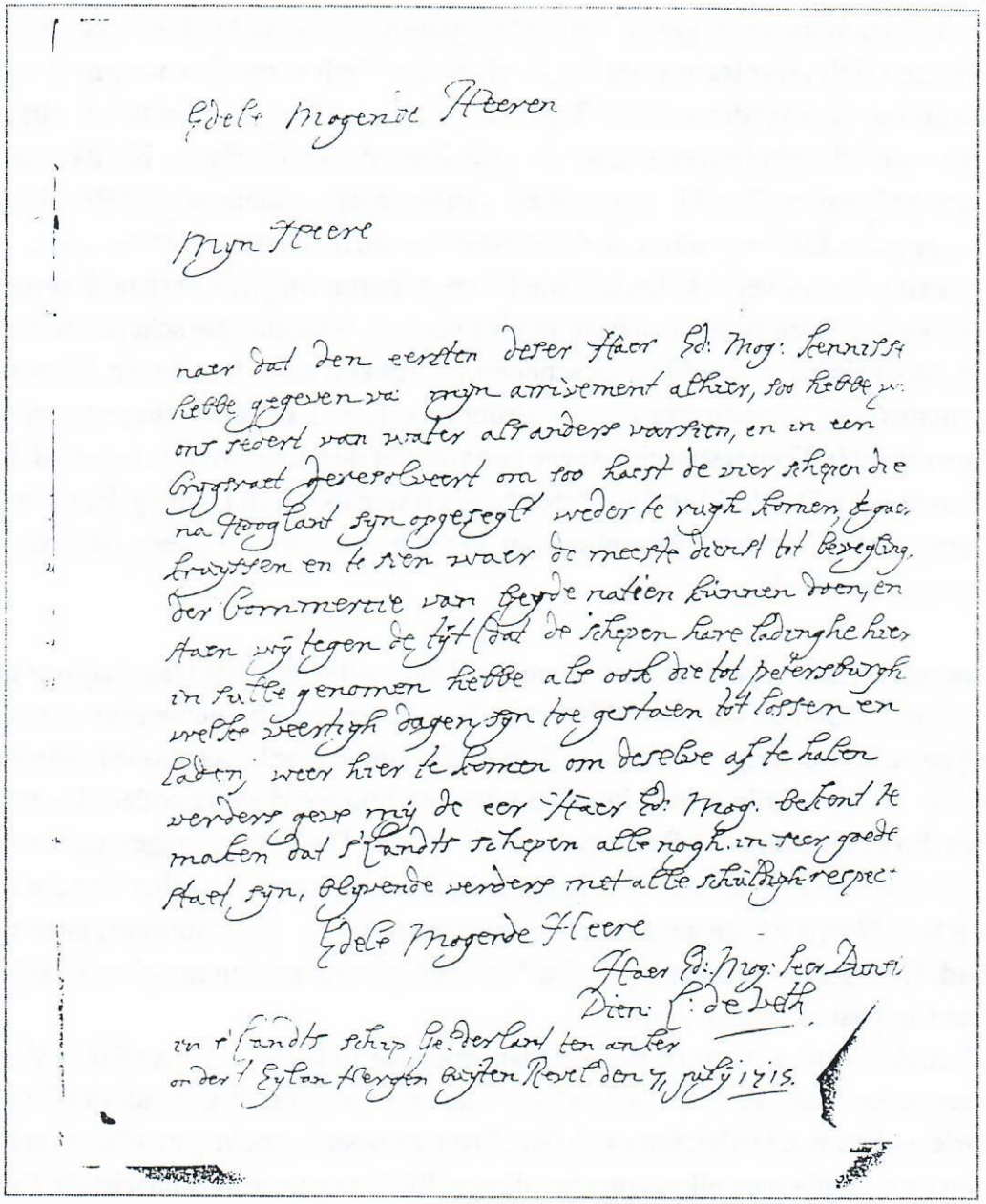
17 D.F. Scheurleer, *Van varen en vechten III*, ('s-Gravenhage, 1914), blz. 216.

koopvaarders voor anker waren gegaan, weer bij de vloot voegen. Deze zou doorvaren naar Reval. Van hieruit vertrokken de schepen met bestemming Sint-Petersburg onder geleide van vijf fregatten. Vier van de vijf oorlogsschepen dienden zich vervolgens weer bij Norris en De Veth te melden, waarna het gecombineerde eskader voor de Baltische kust moest kruisen, eventueel zelfs tot het eiland Bornholm, om een oogje op de Zweedse marinehaven Karlskrona te kunnen houden. De elfde augustus zouden de schepen opnieuw voor Reval voor anker gaan. De koopvaarders uit die haven en uit Sint-Petersburg moesten dan gereed zijn voor vertrek. De reis zou in omgekeerde volgorde herhaald worden. De belangrijkste plaats van bestemming voor de Nederlandse schepen was Riga. Maar liefst honderddertien schepen vertrokken naar deze haven. Voor negenentwintig schepen ging de reis verder naar Reval. Dertien schepen zochten hun vracht in Koningsbergen, negen (waaronder de beide Britse schepen uit het konvooi van De Veth) in Sint-Petersburg en slechts vijf in Dantzig. Een kleine dertig gingen tenslotte naar elders, of gaven bij hun vertrek alleen de Oostzee op als bestemming.

De reis verliep vrijwel vlekkeloos en werd bovendien door de tsaar nog wat opgefleurd. Toen de koopvaardijschepen Sint-Petersburg binnenvoeren, werden zij hartelijk ontvangen door tsaar Peter. Persoonlijk ging hij aan boord van ieder schip, en hij en zijn gevolg kochten alles wat hun werd aangeboden. De tsaar liet direct iemand naar Reval gaan om Norris en De Veth te vragen op hem te willen wachten. Wanneer de wind gedraaid zou zijn, zou Peter hen komen bezoeken. Norris gaf de gezant echter te kennen dat hij op dat moment geen tijd had. In augustus zouden hij en De Veth terugkeren en dan hoopten zij bij de tsaar te gast te mogen zijn.[18]
Toen de eskaders voor de tweede maal voor Reval lagen, kregen zij inderdaad gezelschap van een Russische vloot, waarvan tsaar Peter vice-admiraal was. Drie weken van festiviteiten volgden. Over en weer bezocht men elkaars schepen en nodigde men elkaar uit voor diners. Bij deze gelegenheden wist De Veth de Nederlandse koopvaarders aan extra lading te helpen. De hevige regenval dreigde de oogst in het rijk van Peter te doen mislukken. Uit voorzorg had deze de handelaren in graan een uitvoerbeperking opgelegd.
De schout-bij-nacht wist hem echter over te halen voor de schepen uit de Republiek een uitzondering te maken.

---

[18] A.R.A. St.-Gen. 7367 (brieven Sint-Petersburg) 7367: 12-7-1715.

♦ Brief, wederom uit Reval, maar nu gedateerd 7 juli 1715. Wederom blijkt de grote zorg om het materieel (de schepen). Ook deze brief stamt uit het eerder genoemde Rijksarchief te Den Haag. Hieronder de letterlijke tekst:

Edele Mogende Heeren
Mijn Heere

naer dat den eersten deser Haer Ed. Mog. kennisse hebbe gegeven van mijn arrivement alhier, soo hebbe wij ons sedert van water en anders voorsien, en in een krijgsraet geresolveert om so haest de vier schepen die na Hooglant sijn opgeseijlt weder te rugh komen te gaan kruijsen en te sien waer de meeste dienst tot beweghing der Commercie van beijde natien kunnen doen en staen wij tegen de tijt dat de schepen hare ladinghe hier in sulle genomen hebbe als ook die tot petersburgh welke veertigh dagen sijn toegestaen tot lossen en laden weer hier te komen en deselve af te halen verders geve mij de eer Haer Ed. Mog. bekent te maken dat 's Landts schepen alle nogh in seer goede staet sijn, blijvende weders met alle verschuldigh respect

Edele Mogende Heere
Haer Ed. Mog. Seer Dienstl.
Dien. L. de Veth

in 's Landts schip Gelderlan ten anker
onder 't Eijlant Bergen buijten Revel den 7 july 1715

Bij het vertrek van de vloot – de 22e augustus namen Norris en De Veth afscheid, de volgende dag zeilden zij af naar Nergan – maakte de tsaar zijn erkentelijkheid voor het bezoek aan zijn nieuwe stad kenbaar door alle kapiteins en vlagofficieren van de eskaders een geschenk te geven. Het portret dat hij Norris gaf, was gevat in een lijst van diamanten en vertegenwoordigde een waarde van maar liefst 5000 roebel; de schouten-bij-nacht moesten het met een diamanten ring van een bescheiden 3000 roebel doen.[19]

Toch waren er ook wanklanken: de weersomstandigheden gooiden namelijk roet in het eten. Het laden van de schepen liep door hevige regenval zoveel vertraging op dat het vertrek enkele weken moest worden uitgesteld. Terug in de Sont was men door windstilte gedwongen een maand werkeloos te liggen. Eenmaal door het Kattegat, werd men tenslotte door een zware storm overvallen. Veel schippers zochten hierop beschutting in de Noorse fjorden, wat voor hen nogmaals oponthoud van weken, en voor sommigen zelfs maanden, betekende. Tevredenheid overheerste echter.
Toen de gecombineerde vloot was gepasseerd, kwamen de Zweedse kapers opnieuw uit de havens en werden de havens voor de resterende maanden alsnog geblokkeerd. Tenminste vijftien schepen uit de Republiek werden in deze

---

[19] Ibidem: 30-8-1715. Aan de bemanning van de schepen schonk hij dertig 'oxhoofden' wijn.

maanden genomen. Dit liet nogmaals het belang zien van de bescherming die de andere schepen hadden genoten. De O.H.R. had dan ook alle reden tevreden te zijn over het optreden van De Veth. Hij had zijn instructies naar de letter uitgevoerd. Hem werd hierin de hand gereikt door de Zweden. Karel XII had zijn oorlogsschepen en kapers namelijk opdracht gegeven het gecombineerde konvooi ongemoeid te laten. Hij wilde de zeemogendheden geen aanleiding geven hem eventueel de oorlog te verklaren. Wat de veiligheid van de koopvaardijschepen op deze reis betreft, is het zenden van het eskader van De Veth dan ook een succes geweest. Gedurende de hele tocht is niet één koopvaardijschip door de Zweden aangetast. Dit in schril contrast met 1714, toen, zoals gezegd, tientallen schepen uit de Republiek waren opgebracht. Slechts twee Nederlandse schepen van de vloot verloren hun lading, maar dit geschiedde in Denemarken, en bovendien werd het verlies vergoed. Van twee schepen is bekend dat zij zijn vergaan: één zelfs met man en muis, toen het voor Dantzig in een storm van de ankers sloeg en op het strand werd geworpen. Het andere verging op de Noordzee. De bemanning hiervan kon worden overgenomen.

Enige achterliggende gedachten bij het zenden van het eskader

Moe- en armgestreden was de Republiek nog maar kort geleden uit de Spaanse Successieoorlog (1701-1713) tevoorschijn gekomen. In de gewapende vrede die volgde, had zij nog maar weinig tijd gehad om zich te herstellen. De onderhandelingen waren zelfs nog niet afgesloten. Van de nieuwe problemen welke het hoofd geboden moesten worden, was de bedreigde handel op de Oostzee waarschijnlijk het belangrijkste, maar er speelde meer.

In het 'Europese concert' speelde de Republiek in deze jaren niet langer een toonaangevende rol. Door haar bondgenootschap met Groot-Brittannië kon zij echter een belangrijke partij blijven spelen. Over en weer hadden de maritieme mogendheden elkaar beloften gedaan. Groot-Brittannië had de Republiek steun toegezegd tegen Frankrijk. De Republiek op haar beurt stelde zich garant voor de protestantse opvolging in Groot-Brittannië. Na de Spaanse Successieoorlog bleef de Britse steun hard nodig. De Oostenrijkse keizer had de Zuidelijke Nederlanden geërfd. Britse steun zou ons land aan een Barrière-Tractaat met de keizer moeten helpen. De Oostenrijkse Nederlanden moesten een buffer blijven vormen, die de eerste klap van een Franse aanval moest opvangen. Groot-Brittannië had echter andere plannen. Dit land probeerde door een alliantie met de keizer een machtig blok tegenover Lodewijk XIV te stellen. Bovendien speelde hierbij de angst een rol, dat Frankrijk de Engelsen voor zou zijn

in het sluiten van een verdrag met de keizer. Indien Frankrijk hierin zou slagen, dan zou een verdedigingslinie in de Zuidelijke Nederlanden ook zonder waarde zijn. De Republiek was voor de veiligheid van Groot-Brittannië van beperkt belang; haar voornaamste taak bestond er nu in garant te staan voor de protestantse opvolging in Groot-Brittannië.
Het veilig stellen van de protestantse religie stond bij de Republiek op een belangrijke plaats. Bij de besprekingen over de toekomst van de Zuidelijke Nederlanden hamerde zij al evenzeer op meer rechten voor de protestanten in dat land. Tegenover Groot-Brittannië had de Republiek echter nog iets anders in gedachten. Zij poogde, door zelf aan haar verplichtingen te voldoen, de Engelsen hete kolen op het hoofd te stapelen en hierdoor zelf van Britse steun verzekerd te zijn. De schepen die in 1714 eventueel gebruikt hadden kunnen worden om als eskader naar de Oostzee te worden gezonden, werden in plaats daarvan gebruikt als escorte van George I tijdens zijn overtocht naar Groot-Brittannië. Een escorte dat door de aanwezigheid van een Britse vloot wellicht overbodig was, maar waarvoor men later de rekening kon presenteren.
De troonsbestijging van George I als nieuwe Britse vorst bracht de verschillende wensen aan het licht. De Engelsen hadden op zich genomen de Nederlandse zaak bij de keizer te bepleiten, maar voelden zich op den duur steeds ongemakkelijker onder deze taak. Tenslotte gingen zij er bij de Republiek op aandringen de eisen af te zwakken in plaats van de rechtvaardigheid van de eisen bij de keizer te verdedigen. De Engelsen wilden liever een bondgenootschap met de keizer, waaruit een bondgenootschap met de Zuidelijke Nederlanden volgde, dan een sterke barrière voor de Republiek, waarmee men wellicht de 'goodwill' van de keizer verspelen zou. Het feit dat George I tevens keurvorst van Hannover was, maakte de situatie nog complexer. Hannover had alle belang bij een goede verstandhouding met de keizer. George wilde noch als koning, noch als keurvorst de keizer tot last zijn, sterker: hij wilde hem juist als bondgenoot en vriend hebben.
De Republiek zag haar bondgenoot van zich verwijderen en trachtte aan te tonen dat voor hem een alliantie met de Republiek veel voordeliger was dan één met de keizer. Dit deed zij door een vloot gereed te hebben bij de oversteek van George, door het zenden van een eskader naar de Oostzee in 1715 en door het leveren van soldaten en wapens later in dat jaar om de opstand in Schotland en het noorden van Engeland neer te slaan.
De Republiek hoopte twee vliegen in één klap te slaan. Enerzijds werden de eigen handel en scheepvaart in het gevaarlijke Oostzeegebied beschermd,

anderzijds werd het bondgenootschap met Groot-Brittannië vaster aangehaald, wat een gunstig effect zou kunnen hebben op de besprekingen over de barrière. De samenwerking met Groot-Brittannië kende echter haar grenzen en die werden bepaald door de handelsbelangen.
Met de opstand die in juli 1715 uitbrak in Schotland en het noorden van Engeland, zagen de Staten-Generaal hun kans schoon zich een trouwe bondgenoot te tonen, die bereid was aan zijn verplichtingen jegens Groot-Brittannië te voldoen. George I was door de binnenlandse onrust in zulke problemen geraakt dat hij de hulp van met beide handen aangreep. Wat het optreden van De Veth in de Oostzee niet had kunnen bereiken, werd nu bereikt: Groot-Brittannië stelde zich bij de besprekingen over het barrièretractaat weliswaar niet veel toeschietelijker op tegen de Republiek, maar de druk werd bij de onderhandelingen groter, zodat nog in 1715 een tractaat kon worden ondertekend.

Conclusie

Terugziend kunnen we derhalve twee conclusies trekken. De tocht van de gecombineerde Brits-Staatse vloot was een groot succes. De vloot ging naar de Oostzee om de handel en scheepvaart van beide landen in deze zee veilig te stellen. Hierin is zij geslaagd. Geen van de koopvaardijschepen uit het konvooi is door Zweedse kapers aangetast. Voordat het eskader op het toneel verscheen, en ook nadat het weer was vertrokken, waren kapers actief. Zolang het eskader echter in de Oostzee kruiste, bleven de kaperschepen binnengaats. De O.H.R. zagen hun aandringen hiermee beloond. Zij werden ook bij de uitvoering van de tocht betrokken. Zij adviseerden inzake de instructie en brachten de koopvaarders van de plannen op de hoogte.
De tocht van de gecombineerde Brits-Staatse vloot was mislukt, en dit lag eigenlijk een beetje voor de hand. Te veel zaken waren door beide landen nog niet besproken en men had te hoge verwachtingen van het verloop van de tocht. De Republiek werd geconfronteerd met hoge eisen van de Engelsen. Eisen waaraan zij geen gehoor wenste te geven, om niet in de Noordse oorlog betrokken te raken.

LETLAND: NIEUWE ONTWIKKELINGEN II

RUUD VAN WIJNEN EN NIKOLAJS JAKIMOVS

Inleiding

De afgelopen maanden is het in Letland aan het filatelistische front wat rustiger geworden. Zo is bijvoorbeeld de stroom nieuwe zegels aanzienlijk verminderd en verscheen een aantal zeer bruikbare enveloppen met ingedrukt zegel.
Maar niet alles is rozegeur en maneschijn. Ergernis blijft over de beperkte verkrijgbaarheid van de Letse zegels in Letland zelf, terwijl hier tegen harde valuta alles te koop is.
In dit artikel wil ik dezelfde, strakke indeling aanhouden als in mijn eerste bijdrage.
De vertalingen uit het Lets, die voor dit artikel gemaakt moesten worden, werden weer verzorgd door dhr. Josef Rau in Saarlouis. Onze dank!

Reacties

Ik vraag eenieder niet te schromen te reageren op mijn schrijfsels. Het verhoogt de kwaliteit van de bijdragen en versterkt de idee dat we zinvol bezig zijn.
Nikolajs Jakimovs stuurde de volgende opmerkingen over de eerste aflevering:

- blz. 21: Het eerste postwaardestuk draagt geen waarde. Het porto bedroeg voor 1 januari 1991 5 kopeken, erna 15 kopeken.
  De onder 5 genoemde luchtpostenveloppe heeft een waarde van 50 kopeken (niet 15 kopeken).
- blz. 23: Zegels 31-35, opdrukken, uitgegeven op 4-4-1992.
- blz. 26: Zegel 9, opdruk 100 op 7 kopeken.
  De opdruk werd aangebracht op twee verschillende zegels:
  9*a*: 7 kopeken offsetdruk, tanding 12 : 12½.
  9*b*: 7 kopeken rasterdiepdruk, tanding 12 : 11½.
- blz. 27: Ontbrekende opdruk op de zesde zegelrij; dit geldt voor alle waarden.

Stempels

Over de standaard-dagtekeningstempels weinig nieuws, al blijven ze het bekijken waard. Er wordt bij het aanpassen van de oude Sovjet-stempels aan de nieuwe situatie wel eens iets vergeten. Als voorbeeld het stempel van MADONA

1 (afbeelding 1): de cyrillische з is gewoon blijven staan... Leuk filatelistisch materiaal, dat scherp afsteekt tegen het grote aantal gelegenheidsstempels dat beschikbaar wordt gesteld. Soms voor wel zeer speciale gelegenheden. Wat dacht u bijvoorbeeld van het stempel ter gelegenheid van '360 jaar Letse post' (afbeelding 2)? Volgens mij begonnen de Letse posterijen hun werk in 1918...

♦ Afbeelding 1

♦ Afbeelding 2

Postwaardestukken

Overzicht

nr.	*datum*	*waarde*	*gelegenheid en kleur*	*afmeting enveloppe en zegelbeeld*
11	?	100 kop.	Vrijheidsmonument lichtblauw, karmijn	162×116 25×31
12	?	300 kop.	idem	idem
13	?	500 kop.	idem	idem

♦ Afbeelding 3. De ingedrukte zegels van de enveloppen 11, 12 en 13

De tariefsverhoging van 10 augustus 1992 maakte voor de 100 kopeken-enveloppe bijfrankeren noodzakelijk.
300 kop. = brief binnenland;
500 kop. = brief binnenland, tweede gewichtsklasse, of brief naar Denemarken, Finland en Zweden.

Zegels

Met ingang van 1 juli 1992 werden de Sovjet-zegels ongeldig voor frankering. Dat moest ervan komen, natuurlijk! Maar om daar nu op 30 juni in acht steden 'laatstedagstempels' aan te wijden...

Overzicht

VII	36-39	Opdrukken	eind september
VIII	40-43	Mare Balticum	3-10-1992

VII Herdruk van de eerste opdrukserie van 23-12-1991
36*a*: 100 op 7 kopeken kobalt, offsetdruk, opdruk karmijn
36*b*: 100 op 7 kopeken kobalt, rasterdiepdruk, opdruk karmijn
37: 300 op 2 kopeken oker, opdruk rood
38: 500 op 2 kopeken oker, opdruk donkergroen
39: 1000 op 2 kopeken oker, opdruk donkerblauw

Bij de eerste opdrukserie is het woord LATVIJA van alle waarden met dezelfde plaat gedrukt. Ook nu is dat het geval. De plaatfouten van de eerste opdrukserie zijn beschreven (*HBG* 20, blz. 26): 2 plaatfouten in de bovenste helft van het vel en in de onderste vier zegelrijen 4.
In deze herdruk zijn aanzienlijk meer plaatfouten aanwezig: 22 in de bovenste vijf zegelrijen, 25 in de zevende t/m tiende zegelrij.
Ook nu ontbreekt de opdruk op de gehele zesde zegelrij (lees dit en huiver, Ivo!).
De Letse post ontkent trouwens dat het hier gaat om een herdruk.

– De binnenzijden van de drie enveloppen zijn herhaald bedrukt: 'LATVIJAS PASTS' (afbeelding 4).

PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJA
TS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LA
LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PA
JAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVI
ASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PA
PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS
TVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS
LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LATVIJAS PASTS LAT

♦ Afbeelding 4

– De waarden zijn in overeenstemming met de tarieven die ingingen op 1 maart 1992:
100 kop. = brief binnenland;
300 kop. = brief buitenland;
500 kop. = brief buitenland per luchtpost.

♦ Brief van VENTSPILS naar RIGA, 7 september 1992. Gebruik van de 300 kopeken-enveloppe na 10 augustus

Bij de eerste opdrukserie werden onderstaande plaatfouten vastgesteld:
- gebroken *L*: positie 10, 30, 85 en 98;
- beschadigde *V*: positie 71:
- diverse letters beschadigd: positie 86.

♦ Afbeelding 6. Plaatfouten bij de eerste opdrukserie

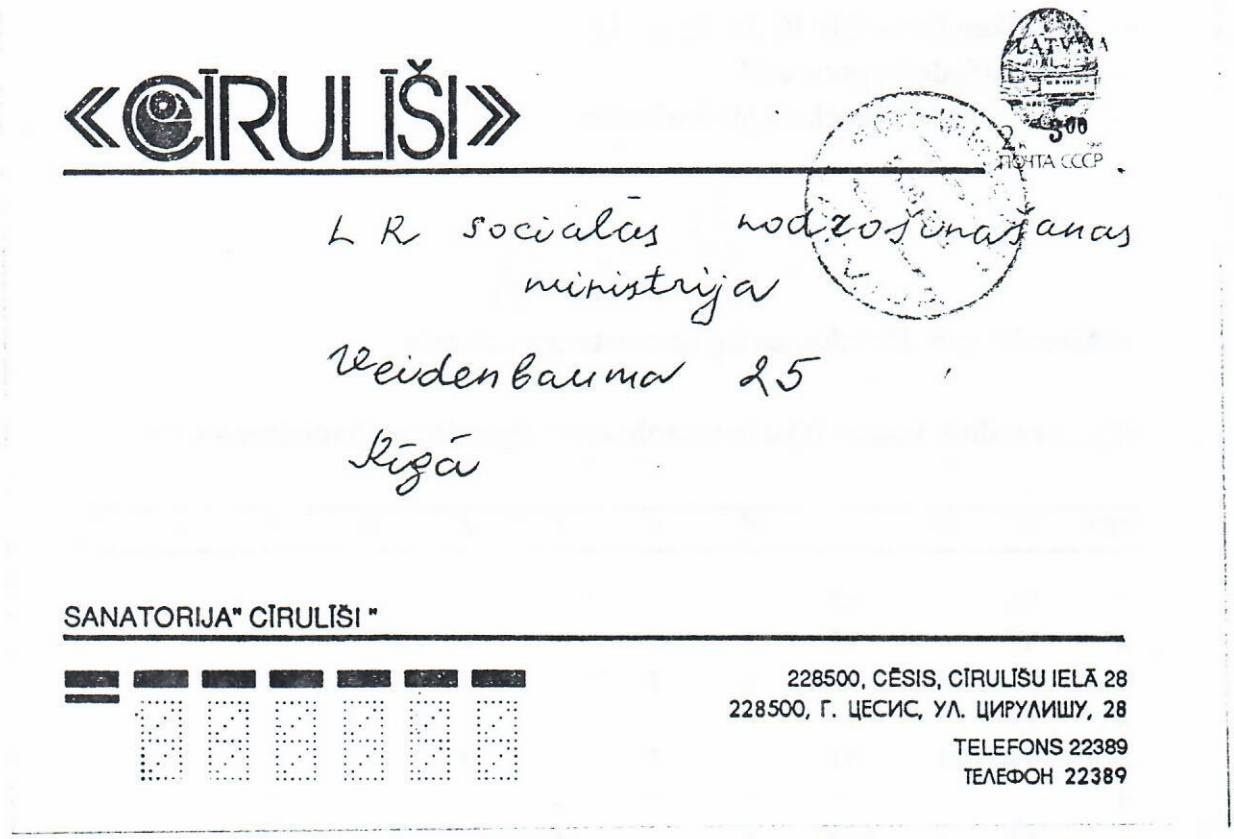
Bij de herdruk komen bij alle waarden de volgende beschadigingen voor:

regel	*a*	*b*	*c*	*d*	*e*	*f*	*g*	*h*	*i*	*j*
1	VJ		VJ							
2	VJ		VJ	J	J					
3	VJ	J	VJ	J	J		J			
4	VJ		VJ				J			
5	VJ	J	VJ		J		J	J	J	
6	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
7	VJ	J	ATVJ	J		J				
8	VJ	J	VJ	J		J				
9	VJ	J	AVJ	J		J	J			
10	J	J	VJ	J		J	J	J	J	J

♦ Afbeelding 7. Plaatfouten bij de tweede opdrukserie

N.B. Bovenstaande informatie over deze herdruk werd verzorgd door Nikolajs Jakimovs. Of zijn conclusie juist is, kan ik (RvW) niet een-twee-drie beoordelen. Wellicht is de oorspronkelijke plaat flink afgesleten. Twee gegevenheden wijzen m.i. in die richting: de opnieuw ontbrekende zesde zegelrij en de aanwezigheid van de 7 kopeken-zegel in zowel offset- als rasterdiepdruk.

♦ Afbeelding 8. Brief van Cēsis naar Rīga, 26 augustus 1992. Opdrukzegel 300 roebel

VIII 'Mare Balticum', boekje met twee velletjes van 4 zegels:
40: 500: Pandion Haliaetus, roodbruin/zwartgrijs;
41: 500: Limosa Limosa, roodbruin/zwartgrijs;
42: 500: Mergus Merganser, roodbruin/bruin;
43: 500: Tadorna Tadorna, roodbruin/zwartgrijs.

Dit boekje met vogels van de Oostzee verscheen als gemeenschappelijke uitgave in Zweden, Estland, Letland en Litouwen. Bekostigd door de Zweedse posterijen.
Ontwerp: Martin Mörek.
Papier: wit, zonder watermerk.
Tanding: 12¾
Grootte van het velletje: 80×75 mm.

♦ Afbeelding 9

Waardestempels

Voor alle duidelijkheid wil ik hier een onderscheid maken tussen *a*. Sovjet-postwaardestukken met een Lets waardestempel gezet op de enveloppe, en *b*. waardestempels gezet op losse papiertjes, stroken of vellen, daarna verknipt en opgeplakt.

Het overzicht geeft de basisgegevens; allerlei combinaties met waardestempels (al dan niet los) en zegels zijn mogelijk en komen voor.

Overzicht

a	*enveloppe*	*waardestempel*
	7 kop. +	43
	5 kop. +	45
	5 kop. +	95
	7 kop. +	93
	50 kop. +	100
	7 kop. +	293
	5 kop. +	295
b	*waardestempels op losse papiertjes*	
	50	
	45	
	100	

Tarieven

	1980		1-1-1987		1-1-1991		1-3-1991		1-12-1991			1-3-1992			10-8-1992		
	buitenl.	lp	binnenl.		binnenl.		buitenl.	lp	binn.		buitenl. lp	binn.		buitenl. lp	binn.		buitenl. lp
Brieven																	
– tot 20 gr.	30	50	5		15		30	50	50	100	150	100	300	500	3	10	15
– 20-50	80	150	5		25		80	150	70	100	150	200	600	1000	5	15	25
– 50-100	80	150	per		40		80	150	100	250	450	200	600	1000	8	3	50
– 100-250	160	365	20		95		160	365	250	500	1100	500	1500	2500	10	60	100
– 250-500	300	735	gr.		185		300	735	450	900	2200	1000	3000	5000	20	100	150
– 500-1000	890	2055			340		890	2055	850	2700	6200	2000	6000	10000	20	100	150
– 1000-2000	1250	3490			600		1250	3490	1500	3800	10500	3000	9000	15000	30	150	210
Aantekenen	100	100	10		10		120	120	100	300	300	200	1000	1000	3	15	15
Briefkaarten	20	35	4		10		20	35	25	60	100	50	200	400	1	5	10
Drukwerk		lp		lp		lp		lp			lp			lp			lp
– tot 50 gr.	70	110	10	15	25	30	70	110	50	210	330	100[1]	300	500	3[1]	10	15
– 50-100	160	265	5	10	55	70	160	265	150	480	800	200[2]	600	1000	5[2]	15	25
– 100-250	300	585	per	per	105	160	300	585	250	900	1750	400	1200	2000	8	30	50
– 250-500	535	1120	50	50	195	310	535	1120	500	1600	3360	800	2400	4000	10	50	90
– 500-1000	890	2055	gr.	gr.	330	565	890	2055	800	2670	6160	1600	4800	8000	16	90	140
– 1000-2000	1250	3490			460	940	1250	3490	1150	3750	10470	2400	7200	12000	24	140	190
– aantekenen	100	100	10	10	10	10	120	120	100	300	300	200	1000	1000	3	15	15

Opmerkingen: 1-3-1992 in kapeikas
10-8-1992 in Letse roebels
10-8-1992: briefkaarten en brieven tot 20 gr. per luchtpost naar Denemarken, Finland en Zweden: 5 roebel
lp = luchtpost
[1] tot 20 gr.
[2] tot 50 gr.

Postcodes

Op afbeelding 5 kunt u zien dat de afzender in Ventspils z'n postcode vermeldt: LV 3601.

LV staat voor Letland, 36 is een regionale code en 01 is het nummer van het postkantoor.

In het *Infoblad* nr. 3 van de Nederlands-Baltische Vereniging staat meer informatie over de nieuwe Letse postcode. Hieraan ontlenen we het volgende.

De laatste twee cijfers van de nieuwe postcode zijn identiek aan de laatste twee cijfers van de oude code. Voorbeeld:

Valmiera nieuw: LV-42xx ; adres in Valmiera oude code: 228600; dus volledige nieuwe code: LV-4200.

Enkele regionale codes zijn:

Aizkraukle	LV-51xx	Liepāja	LV-34xx
Alūksne	LV-43xx	Limbaži	LV-40xx
Baldone	LV-21xx	Ludza	LV-57xx
Balvi	LV-45xx	Madona	LV-48xx
Bauska	LV-39xx	Ogre	LV-50xx
Cēsis	LV-41xx	Preiļi	LV-53xx
Daugavpils	LV-54xx	Rēzekne	LV-46xx
Dobele	LV-37xx (?)	Rîga	LV-10xx
Gulbene	LV-37xx (?)	Saldus	LV-38xx
Jēkabpils	LV-52xx	Talsi	LV-32xx
Jelgava	LV-30xx	Tukums	LV-37xx
Jūrmala	LV-20xx	Valka	LV-47xx
Krāslava	LV-56xx	Valmiera	LV-42xx
Kuldîga	LV-33xx	Ventspils	LV-36xx

DE 1 RUBLIS VAN DE 'BEVRIJDING VAN KOERLAND'-UITGAVE

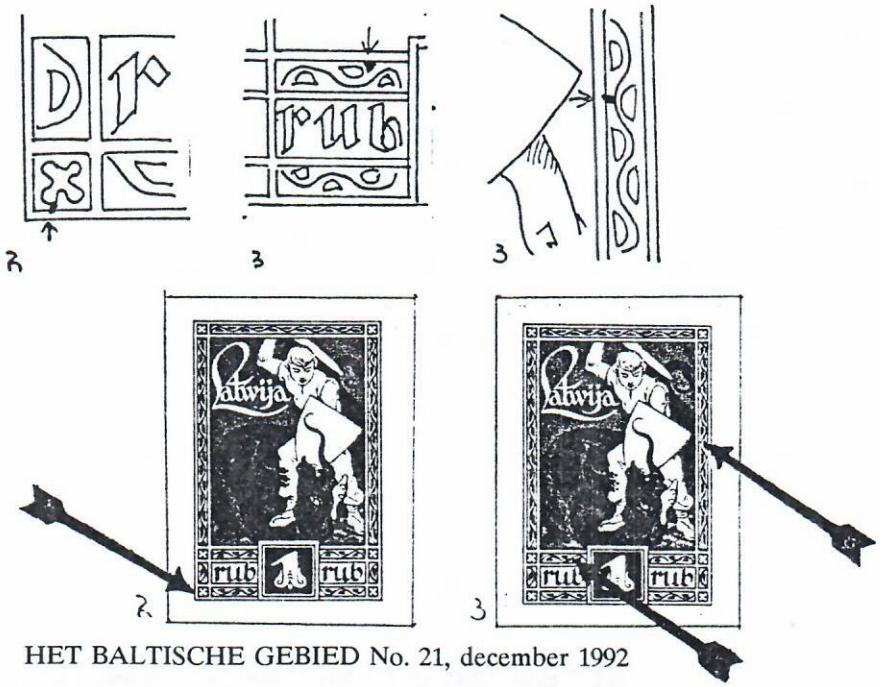
De drie laagste waarden van deze uitgave zijn door B. Marquardt beschreven in *Philatelia Baltica* nr. 71-73 (1981). Alleen voor de zegel van 10 kapeikas had hij daarvoor de beschikking over een compleet vel. Ook van de 1 rublis is geen geheel vel bekend.

Een overzicht van het zegelmateriaal dat voor deze studie ter beschikking stond en op grond waarvan de moedersteenkenmerken en de plaatfouten konden worden vastgesteld, is als bijlage toegevoegd.

Het vel heeft tien horizontale rijen van negentien zegels. Net als bij de overige waarden werd het opgebouwd met een moedersteen van vier zegels. Daarvan zijn er twee kenmerkend:

1	2	3	4

Kenmerk 2: hoekversiering linksonder naar beneden verlengd.
Kenmerk 3: binnenkader onder berepoot met stip en rechter golflijn ter hoogte van de hoek van het schild verbonden met binnenkader.

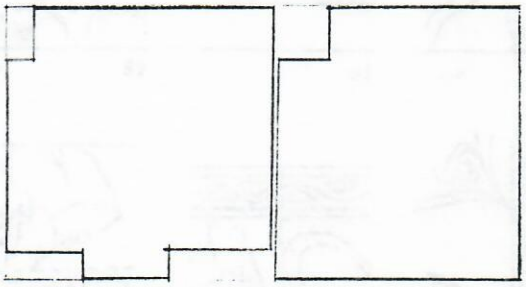

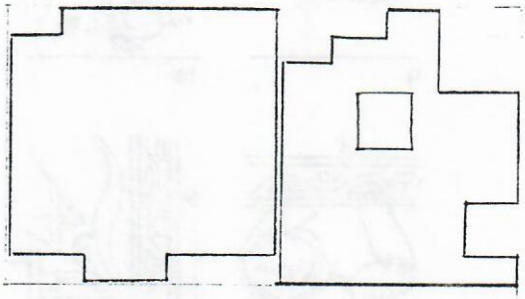
Een horizontale zegelrij is als volgt opgebouwd:

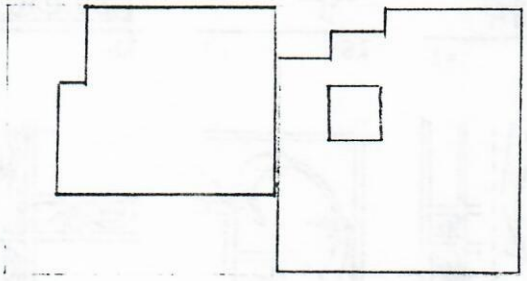
1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3

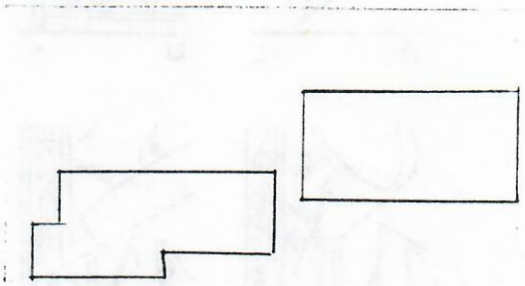
Bijlage

Het onderzoek naar de plaatfouten is gebaseerd op een aantal veldelen zoals hieronder aangegeven. Daarnaast stonden 130 losse zegels ter beschikking. Slechts tien zegels werden niet 'gedekt' door één of meer veldelen.
De ontbrekende posities: 1, 11, 12, 30, 31, 172 en 178 t/m 181.
De aantekeningen ×3, ×5, ×6 enz. bij de tekeningen geven aan hoeveel maal een zegel (los of in een veldeel) werd gevonden.

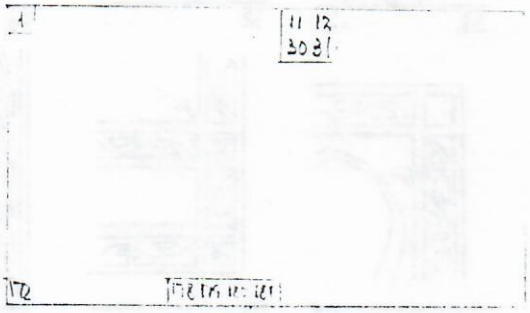

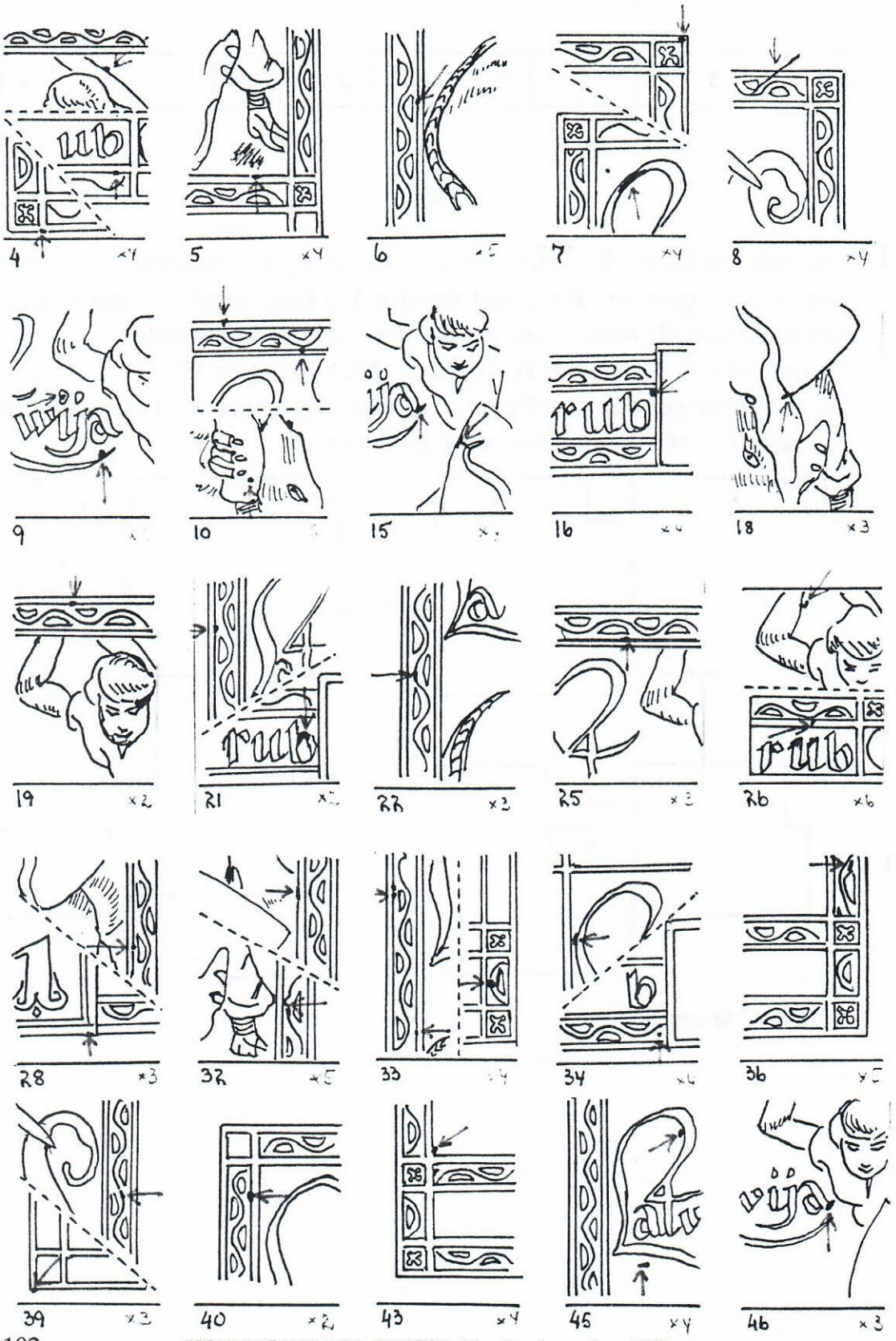

ontbrekende zegels:

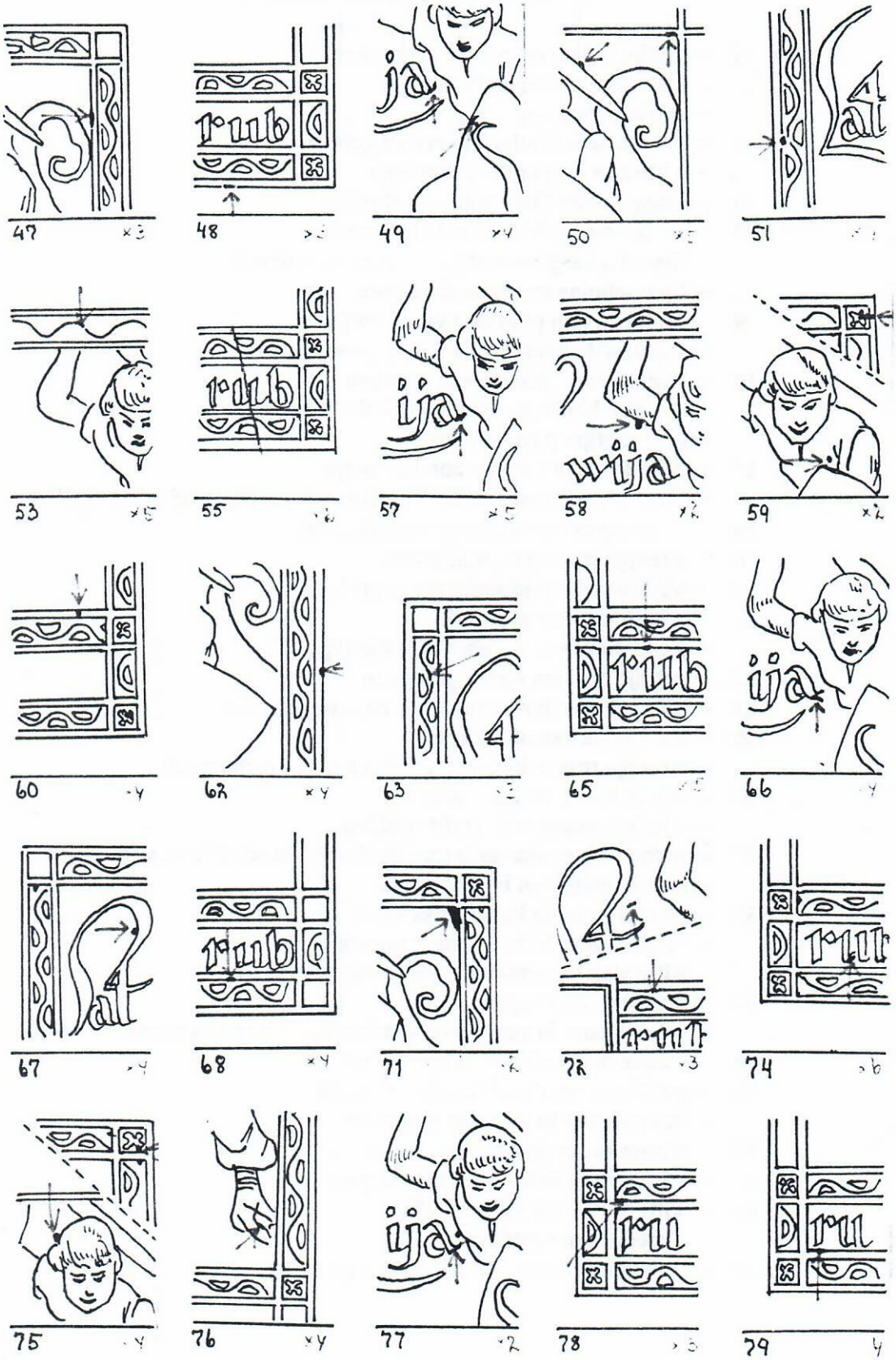
Overzicht van de plaatfouten IA

Overzicht van de plaatfouten IB

Positie 4 – lijntje onder rechter rub. gebroken
– kader linksonder gebroken
– stip aan zwaard
5 – binnenkader onder linkervoet gebroken
– witte arcering onder linkervoet
6 – binnenkader links midden gebroken
7 – bruine streep boven in de lus van de *L*
– fijne donkergroene stip in rechterbovenhoek
8 – fijne schuine streep rechtsboven
9 – bruine stip in punt op *i* van Latwija
– stip aan de haal van de *L* van Latwija
10 – buitenkader linksboven gebroken
– stip aan binnenkader boven, links van arm
– bruine stip op rechterbeen
15 – tweede *a* van Latwija zonder voetje
– bruin vlekje tussen rand van het schild en tong (vgl. 49, 112, 183)
16 – donkergroene vlek bij *b* van linker rub.
18 – streepje in tong bij schildrand
19 – binnenkader middenboven gebroken
21 – *b* in linker rub. met vlek
– kader links van *L* gebroken/stip (vgl. 21)
22 – golflijn midden rechts gebroken
25 – binnenkader boven tussen *L* en arm gebroken
26 – wit haakje aan onderarm
– streepje tussen kaderlijnen boven *u* van rechter rub.
28 – stip in kader rechts onder 1
– stip in binnenkader rechtsmidden
32 – rechter binnenkader boven hoek van het schild met stip
– kerf in golflijnen bij linkerknie
33 – twee stippen in kader links van *L*
– binnenkader links midden met stip
– witte vlek bij versiering rechts van rechter rub.
34 – lus van *L* met stip
– groene punt in versiering schuin onder *b* van linker rub.
36 – laatste blad rechts zonder stengel
39 – golflijnen rechts middenin gebroken
– buitenkader linksonder gebroken
40 – binnenkader linksboven met stip
43 – stip in hoek linksonder bij berepoot
45 – witte stip aan lus *L* (vgl. 17)
– streepje aan voetlijn *L*
46 – laatste *a* van Latwija zonder voetje

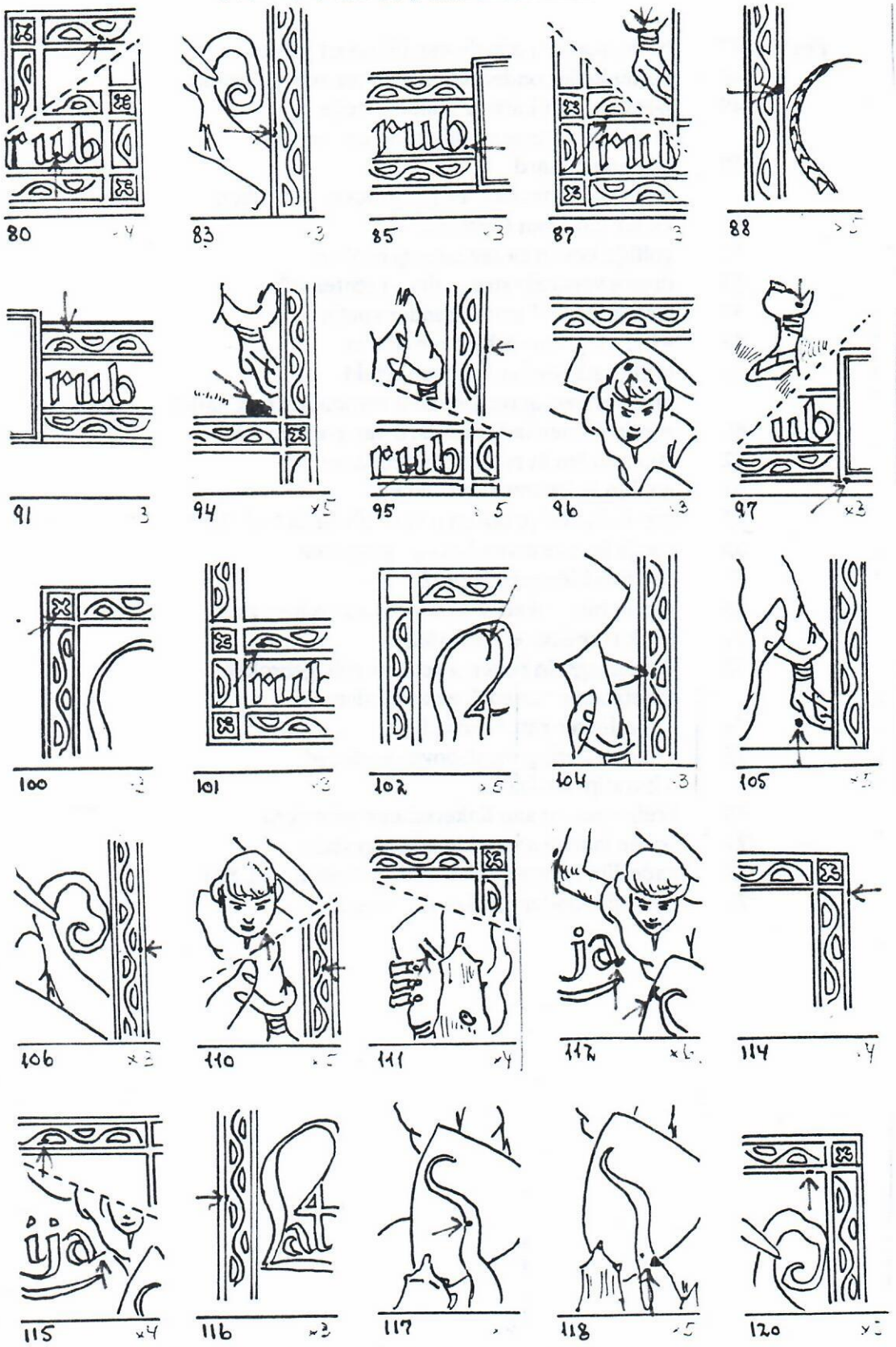
Overzicht van de plaatfouten IIA

Overzicht van de plaatfouten IIB

Positie	47	binnenkader rechtsboven bij staart gebroken
	48	buitenkader onder *ru* van rechter rub. gebroken
	49	laatste *a* van Latwija zonder voetje
		bruine vlek tussen schildrand en tongpunt
	50	stip aan zwaard
		hoek van binnenkader rechtsboven gebroken
	51	kader links van *L* gebroken
	53	golflijn boven zwaardarm gebroken
	55	dunne verticale streep door rechter rub.
	57	laatste *a* van Latwija zonder voetje
	58	witte vlek aan rechter bovenarm
	59	bruine stip op borst boven schild
		kruisversiering rechtsboven verbonden met kader
	60	stip in binnenkader boven *b* van rechter rub.
	62	stip midden in rechter buitenkader
	63	golflijn linksboven gebroken
	65	stip in kaderlijn boven *u* van rub. links (vgl. 127)
	66	roetje laatste *a* van Latwija gespleten
	67	stip aan binnenzijde lus *L*
	68	stip in binnenkader onder *ru* van rechter rub.
	71	hoek rechtsboven met vlek
	72	versieringslijn boven *u* rechter rub. gebroken
		wit streepje tussen *L* en zwaardarm
	74	*u* van linker rub. beschadigd
	75	kruisversiering rechtsboven verlengd
		witte stip aan hoofd
	76	bruine streep aan linkerschoen gebroken
	77	voetje laatste *a* van Latwija afgevlakt
	78	kaderlijn boven *r* linker rub. gebroken (vgl. 87)
	79	kaderlijn onder *r* linker rub. met stip

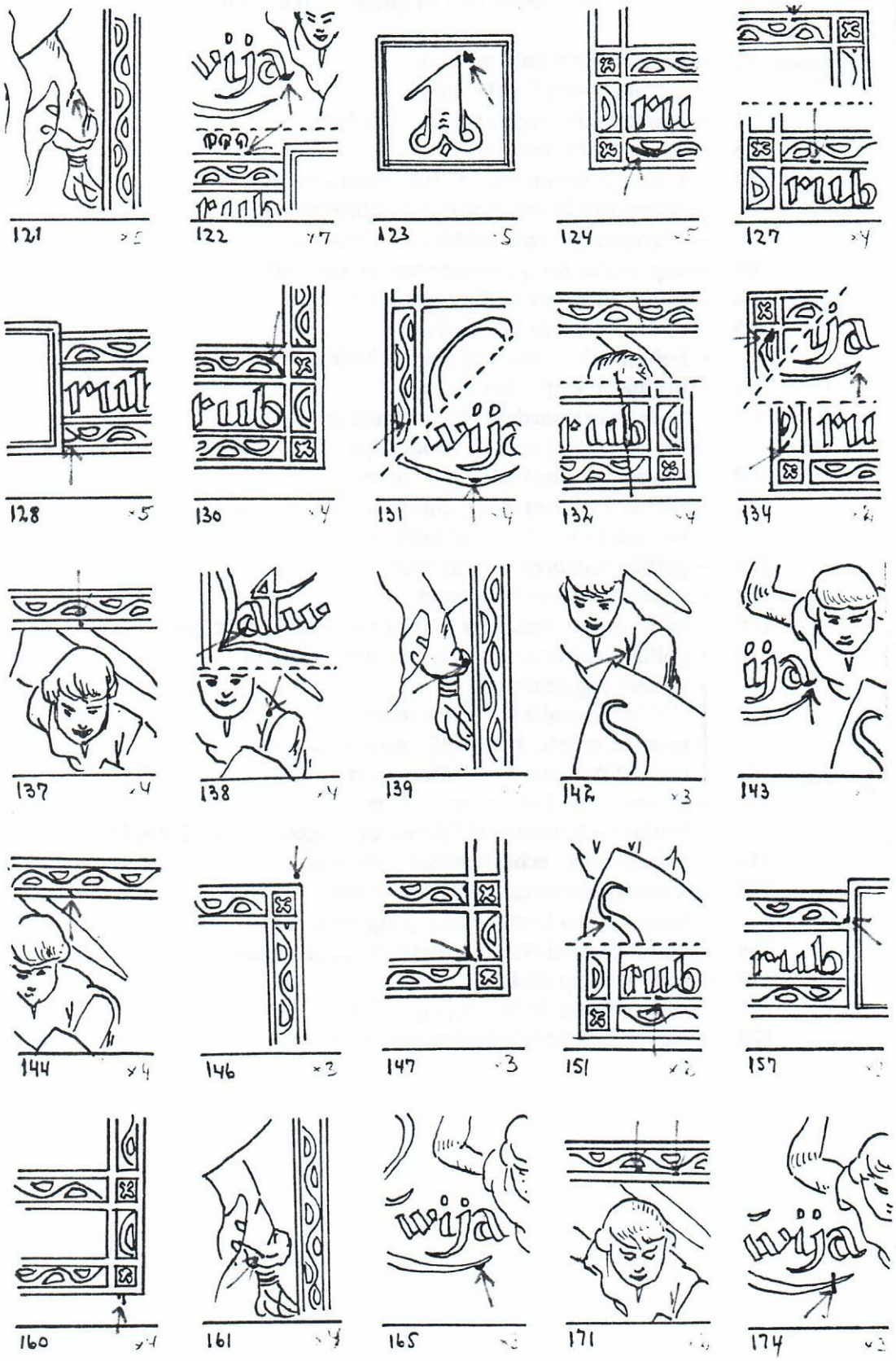
Overzicht van de plaatfouten IIIA

Overzicht van de plaatfouten IIIB

Positie 80 – *u* van rechter rub. met stip
– golflijn boven *L* gebroken
83 – binnenkader rechts middenin gebroken
85 – stip achter linker rub.
87 – kaderlijn boven *r* linker rub. gebroken (vgl. 78)
– streep aan linker broekspijp gebroken
88 – binnenkader links middenin gebroken
91 – stip aan kaderlijn boven *r* van rechter rub.
94 – grote witte vlek onder linkervoet
95 – *u* n rechter rub. beschadigd
– buitenkader rechts bij been gebroken
96 – bruine vlek op schedel
97 – kader van waardeveld linksonder gebroken
– bruine stip op rechter broekspijp
100 – kruisversiering linksboven verlengd
101 – versiering boven *r* van linker rub. beschadigd
102 – verticaal wit streepje in lus van *L*
104 – golflijn rechts middenin gebroken
105 – witte stip onder linkervoet
106 – buitenkader rechts ter hoogte van staart gebroken
110 – golflijn rechts ter hoogte van been gebroken
– linkerwang gebroken
111 – stip in binnenkader rechtsboven
– vouw in rechter broekspijp gebroken
112 – witte stip tussen *L* en zwaardarm
– laatste *a* van Latwija zonder voet
– bruine vlek tussen schildrond en tongpunt (vgl. 15, 49, 183)
114 – buitenkader rechts bovenin gebroken
115 – witte stip in versiering rechtsboven
– laatste *a* van Latwija scherp afgesneden
116 – buitenkader links ter hoogte van *L* gebroken
117 – witte vlek op draketong
118 – witte vlek op draketong bij schild
120 – binnenkader rechtsboven gebroken

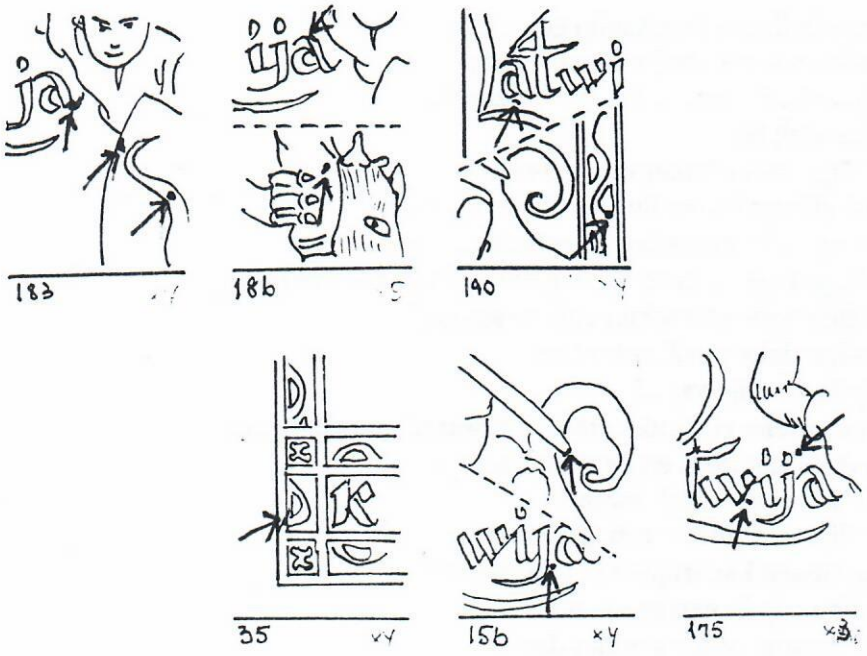
Overzicht van de plaatfouten IVA

Overzicht van de plaatfouten IVB

Positie 121 – vouw in linker broekspijp gebroken
122 – laatste *a* van Latwija zonder voetje
– binnenkader onder berepoot gebroken
123 – witte vlek bij 1
124 – golflijn onder linker rub. gebroken
127 – kaderlijntje boven linker rub. gebroken
– buitenkader rechtsboven gebroken
128 – gebogen lijntje in versiering onder *r* van rechter rub.
130 – golflijn boven *b* rechter rub. beschadigd
131 – golflijn links van *L* gebroken
– stip in voetlijn van *L*
132 – fijne groene verticale streep op zwaard en rub. rechts
134 – haakjes aan de *L* en de *t* van Latwija
– stip in versiering linksboven
– golflijn voor linker rub. gebroken
137 – stip tussen kaderlijnen boven zwaard
138 – bruine stip in eerste *a* van Latwija
– bruine stip op linkerschouder
139 – bruine stip op linker broekspijp
142 – vouwen op linkerschouder gebroken
143 – laatste *a* van Latwija afgestompt
144 – bruin streepje tussen binnenkaderlijnen boven zwaard
146 – stip buiten zegelbeeld rechtsboven
147 – kaderhoek rechts van rechter rub. gebroken
151 – draketong met stip
– kaderlijn onder *u* van linker rub. gebroken
157 – kaderhoek van versiering boven *b* van linker rub. gebroken
160 – twee groene streepjes buiten zegelbeeld rechtsonder
161 – grote vouw in linker broekspijp gebroken
165 – voetstreep van *L* met stip
171 – binnenkader boven zwaard gebroken
– stip in versiering boven zwaard
174 – verticaal wit streepje in voetstreep *L*

Overzicht van de plaatfouten VA

Overzicht van de plaatfouten VB

183 – laatste *a* van Latwija afgestompt
– witte stip op draketong
– bruine vlek tussen schildrand en tong (vgl. 15, 19, 112)
186 – laatste *a* van Latwija beschadigd
– bruine vlek onder vouwen van rechter broekspijp
190 – witte stip onder eerste *a* van Latwija
– witte stip in versiering rechts van punt van drakestaart

35 – fijn streepje in versiering links van linker rub.
156 – zwaardpunt afgestompt
– witte stip tussen *j* en *a* van Latwija
175 – witte stip tussen *w* en *i* en boven *j* van Latwija

Tot slot

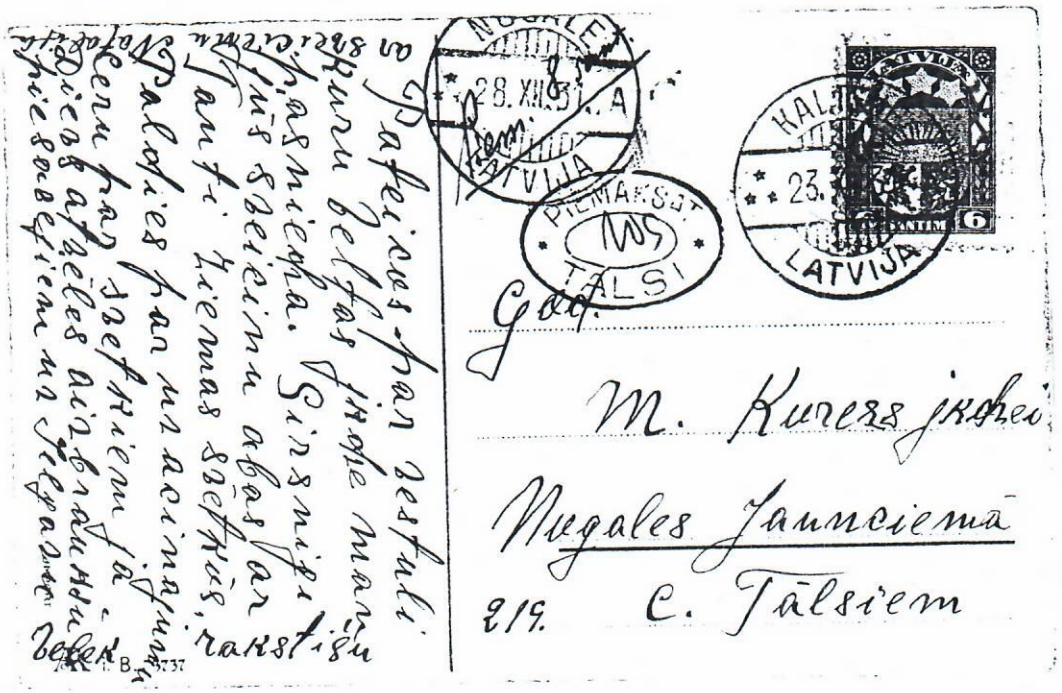
Dit artikel werd ons ter beschikking gesteld door een Deense verzamelaar. Hij stelt er prijs op anoniem te blijven. Natuurlijk danken we hem voor deze bijdrage, die ongetwijfeld veel tijd en moeite heeft gevraagd.
Een mooi voorbeeld van speurzin waarmee velen van ons aan de slag kunnen.

Vertaling en bewerking: Ruud van Wijnen

EEN MOOIE .... DOOR EEN OPLETTENDE EN EEN NÒG OPLETTENDER POSTBEAMBTE

RUUD VAN WIJNEN

Op 23 december 1931 stopt Natalija in Kaltene een kerstgroet op de bus. Thuis had ze nog een zegel van 6 santimi, en die plakt ze op haar kaart.
Of ze het wel of niet wist, doet er niet toe, maar twee dagen ervoor, op 21 december, waren de posttarieven omhoog gegaan. Een kaartje kostte nu 10 santimu.
De postbeambte ter plaatse was attent en bemerkte de onjuiste frankering. Omdat hij (maar zij kon ook) op zijn kleine postagentschapje geen mooi, ovaal piemaksat-stempel heeft, behelpt hij zich met schrijfgerei en noteert 'Piem. 8 sant.' op de kaart. Keurig het dubbele van het tekort aan porto. Vervolgens gaat de kaart op weg naar Nogale, ook een stip op de kaart, dat zijn post ontvangt via het postkantoor in Talsi.
En daar worden de regels helemaal goed toegepast en de collega uit Kaltene op de vingers getikt. Het minimumbedrag aan strafport bedroeg immers 10 santimu! 'Piemaksat' wordt gestempeld, de kerstdagen worden gevierd en op 28 december komt de kaart aan.

Ontvangen, gelezen en te lezen!

The Post-Rider, nr. 30, juni 1992
(Canadian Society of Russian Philately)

Een aardige, vaste rubriek in de *Post-Rider* toont en beschrijft post vanuit Rusland naar Canada. Naar aanleiding van de'Andreas Lilge in Brüderheim'-correspondentie wordt wat uitgebreider ingegaan op emigratie van Duitssprekenden vanuit Oost-Europa naar Canada.
De postcodes in de Oekraïne in de jaren dertig is voer voor specialisten, veldpost van het Russische Donauleger tijdens de veldtocht van 1877-79 heel wat anders en in de tweede aflevering over de ovale treinstempels worden o.a. 201 en 202 getoond (201 is Ponevezh-Berezvech; 202 is Berezvech-Ponevezh). Zelfs aangetekend. Verder nog interessants over Zuid-Rusland, twee Oekraïners en de Wolgaduitsers.

Rossica, nr. 118, april 1992
(Rossica Society of Russian Philately, USA)
Uitgebreid komen vervalsingen van zegels aan de orde. Na dit zware werk kunt u ontspannen met vertederende plaatjes van Olga, Tatjana, Maria en Anastasia...
Maar al snel weer mooie artikelen. Vroege veldpoststempels uit de grote patriottische oorlog, Sovjet-censuurstempels 1942-43, en Ivo Steyn neemt ons mee naar de Krim. Een plezierige reis overigens ... ook zonder Intourist.

RvW

Express Reisehandbuch Estland
(Thomas Maess & Brigitte von Engelhardt (Red.). Mundo Verlag, Leer, 1992. ISBN 3 87322 047 4; prijs in 1992 DM 39,–)
Vakantie in Estland, kan dat? Het hangt er vanaf wat u zoekt. Is dat veel vertier: 's nachts naar de disco, overdag op het strand liggen en af en toe een eindje zwemmen? Ga dan liever naar Griekenland. Neemt u geen genoegen met minder dan het Hilton? Dan is Estland ook niet het juiste vakantieland.
Maar voor de liefhebbers van rust, mooie natuur en/of oude steden heeft Estland heel wat te bieden, zeker wanneer die liefhebbers niet al te kieskeurig zijn

als het om comfort gaat. Voor hen is er nu een reisgids, die niet alleen een opsomming van bezienswaardigheden geeft, maar ook een schat aan achtergrondinformatie.

De bezienswaardigheden staan, per provincie gerangschikt, achterin, en nemen bijna de helft van dit 432 pagina's tellende boek in beslag. De achtergrondinformatie is verdeeld over meer dan vijftig artikelen, de meeste geschreven door Esten. Bijna alles wat iemand over Estland zou willen weten, komt daarin aan de orde: de geologie, de wildstand, de economie, de Estische literatuur, muziek, bouwkunst, natuurlijk de bewogen geschiedenis van het land, de lutherse kerk, de Estische vrouwenbeweging. Het enige dat ontbreekt, is de Estische filatelie... Het boek is rijk geïllustreerd met talloze zwartwit-foto's (waaronder historische opnamen), vijfentwintig kleurenfoto's en een aantal stadsplattegronden.

Het enige minpunt is dat het boek hier en daar de sporen draagt van de haast waarmee het kennelijk geproduceerd is. Wie de kaart achterin bekijkt, gelooft zijn ogen niet. Volgens die kaart grenst Estland in het zuiden aan Litouwen. Door dat Litouwen loopt dan nog eens een extra grens, die verder niet verklaard wordt. Voorts staan er twee plaatsjes Viljandi op, die enkele tientallen kilometers van elkaar verwijderd liggen. Moet ik nog uitleggen dat er echt maar één Viljandi in Estland ligt?
In het artikel over de Estische taal wordt gesteld dat de Estische letter *õ* overeenkomt met de Russische letter *н*. Er is geen *h* in het Russisch, en de *н* wordt uitgesproken als een *n*. De *õ* is noch een *h*, noch een *n*, maar komt overeen met de Russische letter *ы*.
En zo zijn er nog wel meer slordigheden aan te wijzen. Dit alles neemt echter niet weg dat dit boek een aanrader is voor iedereen die meer wil weten over Estland, en zeker voor wie daar eens zelf wil rondkijken.

SR